

5
1989/2

სიმინეები

9
1989

„...დედის სივცოცხლე ტკეპილია...“

წინის სბრწიწმილი

უცებ მოიწარდენ გოგოები, თვლსა და ხელს შუა დაქოლდვილდნენ. წინო უკვე ოცდაროს შესრულდა, წონა — თვრამეტისა, ანა — ჩვიდმეტის. ეს — უფროსები, თორემ მათი მომდევნოები — წანა, ლალი და შორენა — საცა ქალიშვილოებში შედგამენ ფეხს. ყველაზე უფოთ ახლა უკებენ დედს, აღარც იმ ლამაში ქართული ანდაწისა უცივით, ელვად დედაკაცის საქმეო, რომ გვარწმუნებს. მრავალშვილიან ოჯახში ხომ ყველას საქმე ელვად, ვანა მარტო დედაკაცისა. აქ საქმეში შეჩემობა არ იქნება. ვინც მიუსწრებს გასაკეთებელს, მკლავებიც იმას უნდა დაიკაიწოს პირველმა. ხელმარტვეებიც კი არიან. იმერული ქალის სიმკვიარცხელი დავიცხოზენ ზაკაურის, კეცზე მჰადს დაგეკრავენ. ყველაფერი ეხერხებათ — კერავა, ქსოვა, სახლის დალაგება, ბავშვის მოვლა (ეს უკანასკნელი „ხელობა“ საკუთო მძებზე ისწავლეს). ერთი სიტყვით, მოელ ხრეთითი სანატრელი საპატარძლოები არიან — თავიანთი კარგი დედ-მამის კვალზე წასულდები: ლამაზები, სწამიანები... ჭკვიანმა კაცმა კი იცის, მრავალშვილიან ოჯახში აღზრდილი ქალი რომ ყველაზე უპრიანი სარძლოა.

მთელმა სოფელმა გაიხარა, ისე ლამაზად აეწყოთ შვილოსნობა მიქაცაძეებს. ჭერ ხომ ზედზედ იქვსი ქალიშვილი აჩუქათ ბუნებამ. წაოცნიბარი მიქიანობაც დაეებდა — დედს ექვს ქალიშვილთან ერთად ოთხი პატარა, მალსახი ბიჭიც იზრდებდა ამ ბედნიერ ზემოიშვილთ ოჯახში.

მრავალშვილიანობა მუდამაც ყოფილა ქართველი კაცის სანუკვარი მოსოფნილბეა. სიმკვირესა და სიცოტკვეს ბევრი რამ დაუკლია ჩვენი დონისთვის. სიმკვირთი ბევრჭერი მოგვრეგავა ბტერი, იქნებ ჰყოლივ ვერა, მაგრამ წანით გავუტეტხივართ. ამიტომაც დედის სახე ნატვრებსა და ოცნებებში გამოატარა ქართველმა კაც-

მა. მისი კალთმადლიანობა და კეთილკლობა იდეალად გაიხადა. ამიტომ არის, რომ დედს, როცა საქართველოს ერთად ყოფნა და გამოიერება სჭირდება, ასეთ შვილმრავალმადლიან ოჯახებს სანთლით ეძებენ და განსაკუთრებულად აფასებენ. ამგვარი ოჯახებით მალეობს დედის ერის სული და დონე, ფასდება მისი შემძლიობა და სიცოცხლისუნარიანობა.

მრავალშვილიანობა, უპირველეს ყოვლისა, პასუხისმგებლობაა საკუთარი ქვეყნისა და ერის წინაშე, დიდი და მრავალსახოვანი შრომა, ტკივილია, სიხარულია. დავწვრილდვილდე — დავიწვი, წამომესწრენ — ავიწვიო, ესეც ქართველ კაცს უთქვამს, ისეთ კაცს, როგორც შოთა მიქაცაძეა, მრავალშვილიანი ოჯახის მამა. მათი კაცობით მძღვარობდა და მძღვარობს სრულიად საქართველოს ზვლიანდელი დღის ფუძე და ჭერი.

არ არსებობს ოჯახი უტკივილოდ და ხრეთილი მიქაცაძეების ოჯახიც ერთი იმთავანია, დაამებზე უფრო ხზირად რომ სტკენია. ქუთაისში მოუსწრია დიდ სამშულო ომს ანიოკა და ვლადიმერ მიქაცაძეებისათვის. წასულა კაცი სამშობლოს დასაცავად, საკუთარი თავის ანაბარად დაუხვარა ყმაწვილი ცოლი და თოთო ბავშვები. მათი ოჯახისათვის ვანსაკუთრებით მძიმედ ჩაიარა ომმა. ვლადიმერი სევასტოპოლთან ტყვედ ჩავარდა. ტყვეობა და გაჭირვება იქით იყოს, ომის დამთავრებიდან მეექვსე წელს წამოსახეს ის ტყვედ ჩავარდნილ „ხალხის მტრობა“. მთავრობა არ მოიერდა ცოლ-ქმრის სიუპნავილეს და არც იმას, რომ საქართველოს მამიანც ძალიან სჭირდებოდა წვრილშვილიანი ოჯახები. ზუთი პატარა ბავშვით გაახსლეს ყანახეთში. უცხო მიწამ დაუწყვილიათ ტკივილი: სულ სამი წელი იცხოვრეს ვადასახლებულში და ამ მოკლე ხანშიც დაიჩოქა მათ კარზე სიკვდილმა. იმ წლინახერის ბიჭის სიკვდილი ძალზე მწე-

ლად გადაიტანეს. რეპლიტაცია ჭერ კიდევ სტალინის სიცოცხლეში მიიღეს. მაგრამ უცებ წამოსვლა გავუჭირდათ, 1954 წლამდე ვერ შეეღვივნენ შვილის პატარა საფლავს.

ვადსახლებიდან დაბრუნებულბემა აღარ ინდომეს ქუთაისში ცხოვრება, ისეც მშობლიურ სოფელს ამოაკითხეს. მას შემდეგ ცხოვრობენ აქ — ქიათურის მაღალმთიან სოფელში. ბედნიერები არიან იმით, რომ მათი ციარგები დანარდეს, რომ მათ კერიაზე ცეცხლი ღონივრად ღვივდება და ხალხში ბავშვის ხმა გამოკლდედა ისმის. სიკვდილმა კი აქაც ამოაკითხათ — ორი მოწიფული ვაჟაკიც კიდევ დაკარგეს. ზუთი შვილიც დე მხოლოდ ქალბუნე შეარჩინათ ბებმა — შოთა და მზია, დედს უკვე ორივე ფუძეზე დანდგარი ოჯახების პატარონები, შვილებზე გადარულილი მშობლები.

საქართველოს სასოფლო-სამეურნეო ინსტიტუტი დამთავრდა მოთმე, მეტყვევს ვადა. უმაღლესი დამთავრებისთანავე დაბრუნდა ხრეთში. მალე დოიავდა — ღამაში ქალი დაიხვო ჭოლად, საჩხერის რაიონის სოფელ შალაურში, ზეიდლიძეების რვაშვილიან ოჯახში ვაზრდილი. სულ ახალგაზრდები იყვნენ, რომ დაქორწინდნენ, ასე 20-25 წლისიან. მამონ უთქვამს ბიჭს, ცხოვრებამ უძძობით დამაჩვარა, ნატვრად მაქვს, ჩემს შვილებს მაინც ერთმანეთი მრავალდ მაუედეთო... ეს იყო და ეს. მას მერე ბავშვების სიხარული არ დიდევიათ. თერმებიც ქალბუნე აჩუქა მიქაცაძეების ფუძე-ქერს ლილი ზეიდლიძეთმე. მხოლოდ ერთი არ შეარჩინათ დედაბუნებამ. სამავროდ, დანარჩენები თვალგასახარად დაიზარდნენ — წანსაღები, გონიერები, ხალხისიანები.

ბეობს ასე გვგონია, ყველაზე თამადა და „სტუმართან გამოსახინე“ მიხნოო. ეს იმითომ, რომ, ბებიასავე აზრით, თავის ძმებს ეშმაკისებობით სწოზნის და თანაც, სულ „დიდი-

ვით“ იქცევა — ნამდვილი მამაკაცი-
ვით, თავისი უფროსი დების ყველა-
ზე ეკვიანი დარჩაია. მიხო ცხრა წლი-
საა. მისი დიდ-პატარა ძმებიც რიგ-
ზე მოდიან, სულ უფროსი წაწა უკვე
თერთმეტისა გახდა, ბესიკი ათი
წლისაა, ნაბოლარა ნიკოს კი ახლახან
შეუსრულდა რვა წელი.

მომწონს ბევრი და-ძმის ყო-
ლაო, — ამას ბესიკი ამბობს, — სულ
ერთად ვიქნებით, ერთმანეთს მხარე-
ში ამოვფუდვებით, იმედამ მუდამ
გვერდით ვეყოლებითო. ბევრს ოცენ-
ებობენ ბებიები „დიდობაზე“, იმ დრო-
ზე, გვერდი-გვერდ ვევიტროდენ იმე-
რულ ოდენს რომ გაიმართავენ, სხა-
დაბობებული ერთმანეთს რომ გა-
დაძახებენ თავ-თავიანთი ოდენის
აივნებიდან, ეწოებში კი ჩიტების
გუნდებივით მოვიფიციე პატარა გო-
გო-ბებიები მოვურავდებნათ, სულ
ცოტა, ათ-ათი მაინც.

მეუროლები გასარბულები შებუყ-
რებენ, სულ სხვა ყოფილა ბევრი და-
ძმის სიყვარულიო. გოგოები სხარუ-
ლეთი ლამის დააფივა ძმების შემომა-
ტებამ. წაწაზე შწარუნველობა იმთა-
ვითვე ნინოს დაუჩემებია, ბესიკზე —
ნონის, მიხოზე — ანას, ნიკოზე —
ნანას, ლალი და შორენა კი ჭერჭე-
რობით დაიჩაგრნენ — საცუთარი
ძმების გარეშე დარჩნენ. მაგარამ,
ფეიქრობი, უხლოვს ხანში ამ „სატ-
კივარსაც“ ეშველება. მართალია, ჩვე-
ნი პატარა ბებიები ხმის დახმობის
ასაკში ჭერაც არ არიან, მაგრამ გა-
ნა შეიძლება ამტკიცო, რომ ბიძობა
მათ სხვა დიდ ბიებზე შეტად არ მო-
ვლდებათ?! ამაზე კი უკვე კიდევ მოც-
ნებობენ ბებიები, თავისებურად, რა
თქმა უნდა, საქმით ამისათვის კიდევ
შეწადებიან. სულ მუდამ მაშის გვერ-
დზე ფუსფუსებენ, თავიანთ ხელმარ-

მეგობრობის მრავალწილიანი ოჯახი

ჩვე მამას ხან შეშის დამწადებში,
ხან ყანის თონხაში „ეჩხობრებიან“.
უნდა ნახოთ, რა კონტა თოხები აქვთ,
თითოეულს თავისი „ბებილა“ —
ხასპარიანი, ლამაზები. მამა ძალიან
დაკვებულაა, ხანხრის სატყო შე-
ურჩენებაში (იგი აქ მეურნეობის უფ-
როსის მოადგილეა) მუდამ გამოუ-
ღვლევადაა ოპერატორული და გალაუ-
დებელი საქმე, ზოდა, ეს ცეროდენა
დამხმარები რომ არა, სახლში ალ-
ბათ ძალიან გაუჭირდებოდა.

პატარაობიდანვე შეიჩვიეს შრომის
თვლილ ბავშვებმა. მათ ოჯახში არა-
მი პური არასდროს უჭამათ, ყო-
ველთვის ყველა ბევრს მუშაობდა.
ბებია და ბაბუა — კოლმეურნიო-
ბი, მამა — სატყო მეურნეობაში,
დედა — ჭერ კოლმეურნეობაში შრო-
მობდა, ახლა ჰეათურის ერთ-ერთ სა-
ბავშვო ბაღშია აღწრდელად. თავი-
ვებზე შეეჩვივნენ საცუთარი თავის-
თვის რაღაც-რაღაცების დაწოუ-
დებლად გაკეთებასაც. ამ ცოტა ხნის
წინათ, სახლი რომ გამართეს, ადკ
არა, ახლა ყოფილა ბებიების მონაწილეო-
ბის გარეშე. ცოცხლ უწიდავდნენ მა-
მასა და მის დახმარებ სელონების
აგურსა და ბლოკს, უფრო ყოჩაღები
აღწრდა უწილდნენ. ბებოს თუ მო-
ფუსებთ, ყველაზე მეტს ბესიკი ინ-
დომებდა თორმე — ჩუმ-ჩუმად „იპა-
რავდა“ თავისივე მომწადებულ ალ-
კონდა მამას „ეხმარებოდა“ — დე-
სავდა თავის ტყუარყო. უსახლოები
არც ამ სახლის აგებამდე ეთქმოდათ,
მშვენიერი ოლა ჰქონიათ, მაგრამ შა-

რწინდელ მეწყერს სახიფათოდ დაუ-
შვარავს იმ ძველი სახლის კედლე-
ბი. შიგ აღარ დავდგომებოდათ, ახა-
ლი სახლის აშენებაც ამიტომ წამო-
იწყეს.

ამ ბოლო ხანებში სულ უფრო ძნე-
ლად ახერხებს თავმოყრას მიქაცაძე-
ლების ეს თოხმეტესულიანი ოჯახი. ბე-
ბია ანიკო და ბაბუა ვლადიმერის სად
ყოფილ, სულ ხრეთში არიან —
კოლმეურნეობაში მუშაობენ და ეწო-
ყურეს უვლიან; სწავლის პერიოდში
მათ ძირიდანვე თექვსმეტი წლის ნა-
ნი და თორმეტი წლის შორენა პატ-
რონობენ. ისინი, და-ძმისაგან გან-
სხვავებით, ხრეთის საშუალო სკო-
ლაში სწავლობენ. დედა ჰეათურაში
მუშაობს და თხოფმეტი წლის ლალი-
ცა და მისი პატარა ძმებიც მასთან
ერთად, ჰეათურის ნავთობ დასახ-
ლებაში მათთვის დროებით გამოყო-
ფილი (მათი სახლის დამეწყობასთან
დაკავშირებით) საშობახან ბინაში
ცხოვრობენ და ქალაქის სკოლაში
სწავლობენ. უფროსები — ნინო, ნო-
ნა და ანა კი თბილისის ტექნიკუმის
მოსწავლეები არიან. უფროს დრო-
ებიანი ასე დაფანტულ ოჯახზე წარუწე-
ნოთა მიქაცაძეს, მაგრამ მამაკაცია აბა-
რის მამაკაცია. მასზე უკეთ ვინ იცის,
ათი წწარლშივით, მათ გწაზე და-
ყენებამდე, სისარულზე მეტი მდე-
დვარება და წვალება რომ არის. მა-
მა ამ წვალებას არ იმჩნევს — თავი-
სი „ვილიობი“ ხან ოჯახის ერთი გა-
ნაყოფის, ხან მეორისა და ხან მესა-
მის თითქმის ყოველდღიური სტუმა-

19.3.90

საბავშვო კლასი № 12
ს. ი. ლომის საბავშვო
პრობლემატიკის
რეკონსტრუქციის
სპეციალური
საბავშვო საბავშვო

კიბნეკი ბავშვთა
1926
წლიდან

საქ. კვ. 12-16
საბავშვო კლასი № 12

საბავშვო კლასი № 12
ს. ი. ლომის საბავშვო
პრობლემატიკის
რეკონსტრუქციის
სპეციალური
საბავშვო საბავშვო

რია. ეს პატარა მანქანა კი ძალიან ახარკოდებდა. სულ რომ არაფერი, მთელ ოჯახს მანქანაში ჩასხდომა და ერთად სადმე წახვლა ვერაფრით მოუხერხებია. ამ ცოტა ხნის წინათ შოთა მიქაძემ თავის ფასში „რაფის“ გამოყოფა ითხოვა. რაიონის ხელმძღვანელობა აღბნო უფროს მიაპყრობს მრავალშვილიანი მამის თხოვნას, მით უფრო, ამდენშვილიანი ქართული ოჯახი ზემო იმერეთში არცთუ ხშირი ხილია.

ხელოსნობა ემარჯვება შოთას ძალიან — სახლს ავიშენებს, კაფელით შეგიშვებს, მოვიხარატებ... შვილებს საკუროვნებო მოსვენების უღლებას არ აძლევს — თავს ძალიან იტვირთავს; მით უფრო, უკვე მოიზარდნენ პირველები. გოგონებს ხანდახან კი დასცდებიათ ხოლმე, რა იყო, ამდენი შვილიან რომ დაგვაჩინებო, ჩვენს ტრლებს ათასი ღამაჩი ჩასაცემლი აქვთ, ჩვენ იმათზე რა ცუდები ვართ, რომ ტანზეც და ფეხზეც გვაკლიაო. მჭარჭრობით ბიჭები ირჩინულილი-მღერი უფილიან გვერდს დეშბის ამ „პრობლემას“, იმათ უფრო სიორტ-სკოლაში სიარული და თავიანთი პატარა საფეხბურთო გუნდის წარმატებები აინტერესებთ.

გინდათ, ვაგიზიხლოთ, რაშია შოთა მიქაძის ოჯახის კიდევ ერთი დიდი სილაშაზე? თქვენ მათ მუშინ უნდა ესტუმროთ, რეცა ყველალი შეიკლავთ და საკრავების სიმეხსა და ილავიშებს თითებს ჩამოქრავენ. ყველანი მდგრიან, თუ როგორ, ამას მთელი ზემო იმერეთი გეტყვით და დაგვეჩვენებთ, რომ ზემო იმერეთში ქართულ სიმღერას ცოტა არ ჰყავს გემოვნებითი შემფახებული და დამოუკიდებელი.

ასე ცხოვრობენ. ხომ ძალიან პირობითი ცნებაა ბედნიერება. ბევრიც უჭირთ, ბევრ რაიმეში საჭიროებენ ხელისმომწყობას და მეტ ყურადღებას, მაგრამ მაინც არიან ძალიან ბედნიერებიც, დაიბ, მათი ბედნიერება ერთად ყოფნის ბედნიერებაა, ერთმანეთის ცქერის ბედნიერება. ვახსოვთ ვაჟა? — „შვილების მდგრა რომ ესმის, დედის სიცოცხლე ტკიბილია“. დიდ ვაჟს უნდა დაეფერნოთ, სხვა რა გვეთქმის.

წალკოტსა ჰგავს აქაულობა — ასწლოვანი ცადაცყოცნლი ნაძვები და ფიკვები, მარადმწვანე სუბტროპიკული მცენარეულობა, ნიარფერი ყვავილები, ხასხასა ბალახით დაფარული ბილიკები და ტერასები, ლოკლიკით მომდინარე ყინულოვანი წყარო, შაშვებისა და ჩიკვების ჰაბკახი და სტებენი, და კიდევ — ულაპაზრესი სამსართულიანი კაბიტალური შენობა (1896 წელს აგებული და დღესაც მყარად მდგარი). ყველაფერი ეს ოდესღაც გრაფინია ფესენკოვას ეკუთვნოდა, დღეს კი (1937 წლიდან) მინჯჭაურის საბავშვო სახლის კუთვნილებაა.

ამ ნახევარი საუკუნის განმავლობაში აქ რამდენიმე თაობა აღიზარდა. მათი წარმომადგენლები ამჟამად სახალხო მეურნეობის, კულტურისა თუ განათლების სხვადასხვა სფეროში მოღვაწეობენ. იმ, ზოგიერთი მათგანი: აპარის ასსრ უმაღლესი საბჭოს დებუტატი ბ. ჩხაიძე, ეკონომისტი ა. ზემოვილი (აპარის ასსრ ბანკის მმართველი), პედაგოგები ი. დიასამიძე, ა. ფალავა, იურისტი მ. ცუცულაძე, ინჟინერი ო. შანიძე, ურნალოსიტი ჟ. შამილაძე, მწერალი ი. ფალავა...

ამჟამად საბავშვო სახლში 61 მოზარდი ცხოვრობს და სწავლობს; უმეტესობა ქართველია, არიან რუსები, სომხები, აზერბაიჯანელები. მათგან ზოგს მარტო დედა ჰყავს, ზოგს — მამა, ხოლო რვა ბავშვს — არც ერთი. საერთო მშობლად, საერთო მზრუნველად და აღზარდლად მათთვის ეს საბავშვო სახლი, მისი პედაგოგიური და მომსახურე პერსონალი (38 თანამშრომელი), მისი დი-

რექტორი ილინ (ილია) კილაძე-გამბაძე ხდარან.

საკმაოდ მძლავრი მატერიალური ბაზა აქვს მისინჯაურის საბავშვო სახლს. მხოლოდ მშრალად ჩამოყვლი: 12 სა მიწის ფართობი, 12 სადრეო ოთახი, 3 საღამურდელი და 2 — საწმეცადინო ოთახი, სტომატოლოგიური კაბინეტი, სათამაშო ოთახი ტელევიზორით, პიონერთა ოთახი, სახელოსნოები (ცალ-ცალკე გოგონებისათვის და ბიჭებისათვის), სპორტული მოედანი, გარდერობები, 100-100 ადგილიანი კლუბი (საკუთარი კონონადგარბი და სასაიდლო, აბანო, სამეფცხაო, ჰიგიენის ოთახი, რომელიც გაზრდილ მოთხოვნილებებს ვეღარ ამყოფილებს და ამიტომ უკვე ახლა მიმდინარეობს სანიტარულ-ჰიგიენური კვანძის მიშენების სამუშაოები.

რაც ჩამოვთვალე, ციდან არ ჩამოკენილა. სტომატოლოგიური კაბინეტის მოწყობილობა, 20 ათასი მანეთისა, საბავშვო სახლს აპარის ასსრ ჯანბრეულობის მინისტრმა გვიცემამე აჩუქა; შედგა — ბათუმის ნავთობგადამამუშავებელმა ქარხანამ (დრექტორი ა. ჩინჩალაძე) — მოაწესრიგა და თვალ-ყურს ადევნებს ვაითომის, განათების, კანალიზაციის სისტემებს; იგი აფინანსებს სანიტარულ-ჰიგიენური კვანძის სამუშაოებს (ყოველწლიურად — 100 ათასი მანი); მან მოაწყო სპორტული მოედანი; მოასაფლტებეს 700 მ² ტერიტორიას მთავარი კორპუსის წინ, სასაიდლოსთან, სპორტულ მოედანზე; გაზურდა არტზეული ჰუ და საბავშვო სახლამდე წყლის მისაწოდებლად (300 მ) გამოჰყო ლითონის მილიბო... მეორე შედგა — მისინჯაურის ციტრუსების საბჭოთა მეურნეობა (დრექტორი ბ. ახალაძე) სასკოლო ოთახების მოსატყავფორმებისათვის 18 ათასი მანეთი გაიღო (კვლევებს დაამშენებეს შოთას, აკაკის, ილიას ნაწარმოებთა და ქართული ზღაპრების მოტივებზე უმწმინდი ილუსტრაციები); მეურნეობა გხმარება საბავშვო სახლს დაამზადე მეურნეობის განვითარებაში, აყვდის ნერგებს, სასუქს, შესაწამლ ნივთიერებებს; წლებანდელი მიმდინარე რე-

მონტისათვის მანვე გამოჰყო 15 ათასი მანეთი (ამდინივე თანხა ამჟვე მიზნით საბავშვო სახლს რაიონის განათლების განყოფილებამაც გამოუყო). და კიდევ: ბავშვების რეინის საწოლები შეიკვალა ხის საწოლებით (ეს 20 ათასი მანეთი დაჯდა), შექმნილია ახალი სკამები, მკვიდები, თითოეულ აღსაზრდელს საკუთარი გარდერობი აქვს...

საბავშვო სახლის
მდიდანი
მზოხარდაი.
იპარდანი
სახლისთ
ბარდმანიანი

ყველაფერი ამას—სახელმწიფო თუ შეფი ორგანიზაციების, აგრეთვე თავიანთი პედაგოგებისა და მომსახურე პერსონალის ზრუნვას — აღსაზრდელები კარგი სწავლითა და სამაგალითო დისციპლინით უნახსებენ. სწავლაში (ისინი მახინჯაურის ქართულ საშუალო სკოლაში მეცადინეობენ) ტოლს არავის უდევენ, თავიანთი „დიდი სახლში“ (ასე ეძახიან საბავშვო სახლს) მეცადინეობენ სასწავლო სახელოსნოში (ხეზე კვეთა და ამოწვა, ხელსამკე), სიმღერის, ცეკვის, ფოტოგრაფიების, მუშაობენ საკლუბო დამხმარე მეურნეობაში — ზრუნობენ ღორებს (ახლა 15 ღორი ჰყავთ, წლის ბოლოს თითოეული 150-200 კგ-ს აიწონის), 4 ჰა ფართობზე იწყვენ ხილს, ციტრუსებს, ჩაის, ბოსტნეულს, მწვანილს (მწვანოთ მთელ წელს არიან უზრუნველყოფილინ). შარშან მარტო ციტრუსი 8 ტ ჩაბაარეს, ღორის ხორცი — 2,5 ტონა, სულ კი 14300 მანეთი გამოიმუშავეს, რაც სპეცსახსრების ფონდში შევიდა (დამხმარე მეურნეობის გაფართოება, სამეურნეო იარაღების შექმნა...).

მაგრამ იმისათვის, რომ თავი „დიდი სახლის“ სრულყოფილებით და ღირსეულ წევრად იგარანოს, მოზარდისათვის საკმარისი როლია მარტო კომფორტი, კარგი კვება და შინაარსიანი დასვენება. მთავარი სულიერი მხარეა. ყოველი პიროვნება ხომ განსხვავებული, თავისთავადი სამყაროა და განსაკუთრებულ მიდგომასაც მოითხოვს. და, მაღლობა ძმრთის, ამ მხრითაც რიგზეა ყველაფერი მახინჯაურის საბავშვო სახლში, დირექტორითა და პედაგოგებით დაწყებული და მზარეულითა და ზეინკლით დამთავრებული. ამიტომაცაა, რომ ასე ძლიერ უყვართ აჭარობა

ყოფილ აღსაზრდელებსაც და დღევანდლებსაც. ამის დასტურად ორიოდე მაგალითს დავასახელებ.

საბავშვო სახლში ცხოვრობენ ტუპები ძმები, მერვეკლასელები ზურაბა (ავგიტოში იგი სხვა სამ აღსაზრდელთან ერთად არტეკში ისვენებდა) და ზანა სურმანიძეები. ისინი დღემდე მაშინ მიატოვა, როცა ბიჭები მესამე კლასში გადავიდნენ. წელს დღეს არგორდაც „მოაგონდა“ შეიღების არსებობა და ამოაკითხა მოსანახულებლად. ძმებმა არ ისურვეს დღესთან შეხვედრა — როცა პაპარები ვიყავით, მაშინ გვიღობდა და მიგატოვა; რომ ვავიზარდეთ და, ასე თუ ისე, უკვე შევიძლია საკუთარი თავს მივხედოთ, მაშინდა გავახსენდითო; დირექტორმა, ბატონმა ილინმა, მაინც მოახერხა და თავის კაბინეტში შეახვედრა ერთმანეთს დედა და შვილები. მაგრამ ბიჭებს თავი არ აუწყევიათ, შრომლისათვის თვალა არ შეუვლიათ — ეს ქალი უცხო გამზდარიყო მათთვის, მათი დედა და მზრუნველი ახლა მთელი საბავშვო სახლი იყო და არა ეს ქალი...

ყოფილ აღსაზრდელები — ძველებიცა და შედარებით ახლებიც — სწორად ამოდიან ხოლმე თავიანთ „დიდი სახლში“; ხედიან ამდარდლებს, აღსაზრდელებს... ამას წინათ გაზეთმა „საბჭოთა აჭარამ“ გამოაქვეყნა მახინჯაურის საბავშვო სახლის აღზრდილის, ბათუმის პედინსტიტუტის მეთემბატის ფაქულტეტის მეზუფურსული სტუდენტის მიხეილ

გოგითის წერილი. იგი წერდა, როცა ინსტიტუტს დავიმთავრე, თუკი ჩემს მშობლიურ საბავშვო სახლში ჩემთვის ადგილი გამოჩნდებოდა, დიდი სიამოვნებით ვიმუშავებ აღზრდელადო... ამხე ოცნებობს ამ სახლის ყოფილი აღზრდილი, ახალგაზრდა ფიზიკოსი ჭეშალ წითელაძეც; რომელიც ახლა მუახევის რაიონში მუშაობს მასწავლებლად.

... როცა მე, ამ სტრიქონების ავტორი, მახინჯაურის საბავშვო სახლს ვეწევი, აღსაზრდელები რესპუბლიკის სხვადასხვა ბანაკებში ან თავიანთ ოჯახებში იყვენ განაწილებულნი და ყველა მთავარი ინფორმაცია ძირითადი დირექტორისაგან მივიღო. ბატონი ილინი, აშკარად ეტყობა, ანთი და იწეის იმ საქმისათვის, რომელსაც მუხამე წელა, სათავები უდგას. ის, რაც ამ ორ წლოწინამდე გაკეთდა მახინჯაურის საბავშვო სახლში, თავისთავად ბევრისმეტელო ფაქტია, მაგრამ კიდევ უფრო მრავალს მებტყველი და მნიშვნელოვანია ის, რასაც დირექტორი სამომავლოდ ათირებს. მისი მიზნებისაგან ყველაზე გამოჩნეულად მინც აღსაზრდებლისათვის ოჯახური სიტუაციის შექმნისათვის ზრუნვა მიმაჩნია. მარლიაც, ყოველთვის და ყველაფერში როლია მომებნიანი ზემებტი კოლექტირობა და რგვამენტირება, რამაც ლამის მაროინტებდა აქტოსი ჩვენი ბავშვები. თავსმოხვეული რებიმი, ბოლოს და ბოლოს, მომებზრებელ

დახაარული აბ. მე-15 აბ.

ვატარა გაქვითნა

ნოდარ მდღეაძე

მ მ თ ს მ ბ ა

მატარი თამარ ფხიძე

თორმეტოდე წლის ბიჭი ბაზრის ალაყათან ატუ-
შულიყო, ტომარა ფეხებთან დაედგა და კარის გაღებას
ელოდა. გარშემო ხალხი ზომიმივბდა, ზოგს მწვანელი
შოტანა გასაყიდად, ზოგს ხილი, ზოგასც — ახალშე-
მოსული ლობო. კალათები დაკლული ქათმებიცა და
ყველით იყო სავსე. ბიჭს არასოდეს უნახავს ერთად ამ-
დენი ადამიანი. ყველა ცდილობდა კარებთან ახლოს მი-
სულიყო. იყო ჭიკაბაზა, ყაყანი. ხან ერთი გაპკრავდა
გვერდს, ხან შეორე. ბიჭიც ტომარის ჩოჩვით გან-განზე
იწვიდა.

ქუჩის პირას, ჭვავზე ფანდურის გამყიდველი ბიჭი
ჩამოქადარყო, ერთ ფანდურს აჩხაკუნებდა და თან
ზედ ამღერებდა, ორიც მხარზე გადაეკიდა. ისე გულ-
მშვიდი მღეროდა, თითქოს სარულებითაც არ აღარ-
ლებდა, როდის გაიდებოდა კარ.

ტომარანი ბიჭის გვერდით მაღალი, წვერიანი მამა-
კაცი გაიერდა, შავი პერანგი და რუხი ფერის გალიფე
ყვავი, პერანგზე ვერცხლის ქაშარი ერტყა. ბიჭს მკაცრი
თვალით გადახედა, ჩექმის ჭვინტი ტომარას გამკრა და.
— რა გაქვსო, ბიჭო.

— ქოთანნი — შიშით უნახუბა ბიჭმა და ტომარის
თავი შეკრდზე მიიხუტა, თითქოს ეშინია, არ წამართვანო.

— მოიბარე?

— არა, მე გავაკეთე!

— შენ?! — იტვით შეხედა წვერიანმა და გაღაიხარ-
ხარა. მუხავ, ძლიერი ხმა ჰქონდა. — რა იცი შენ, ბიჭო,
ქოთნის კეთება?! გასაყიდად მოიტანე?

— დიას!

— ყოჩაღი ყოფილხარ! — წვერიანის სმაში აშკარა
დაცინვა იგრძნობოდა და ბიჭმა ტომარა ასწია, რომ გა-
რიდებოდა, მაგრამ უცებ ხალხი აიოქვოლდა, დიასრ და
ალაყაფში ცხვრის ფარასავით შეცვივდა.

ფანდურის გამყიდველი ბიჭი სიმღერით შევიდა ბა-
ზარში.

შექოთნებს დახლი უკვე დაეკავებინათ. ბიჭი დახლს
თავიდან დაუყუდა, თავისუფალ ადგილს ეძებდა. შექოთ-
ნებში ისე მუდროდ იდგნენ, თავისუფალ ადგილზე
ფიჭირი ზედმეტი იყო. შეწუხდა ბიჭი, ზურგზე ტომარა-
მოკლებული ძლივს დააბიჭებდა.

— ძია, თავისუფალი ადგილი არაა? — ბიჭოხა ჩია
ტანის მექოთნეს.

— ადგილი?.. — მიიხედ-მიიხედა, ვითომ შეწუხდა,
— ქვეყნის ადგილი იყო. ცოტა იქით იქითზე, უარს ვინ
გეტყვის, ბიძიკო!..

ბიჭი დახლის ბოლოში გავიდა, აღარ უთხოვავს, იყო
თუ არა ადგილი თავისუფალი. დაბნეული იურტიბოდა
აქეთ-იქით და, ზურგზე ტომარამოკლებული, დასჭილი-
ვით იდგა. არა, ცული ხალხი არ ჩანს, თავად ვერ მოას-
წრო დროზე მოსვლა, თორემ ადგილს ვინ დაუკავებდა.
თვალი ქოთნებისკენ გააპარა, ცოტა არ იყოს, გაუკვირ-
და, ასეთი უხერო ქოთნები გასაყიდად როგორ გამო-
იტანესო. ადგილი თუ ნახა და თავისი ქოთნები დახლ-
ზე დააწყო, ხომ კარგი, ყველაზე კარგი ქოთნები მისი
იქნება.

— ბიძიკო, რა გაქვს მაგ ტომარაში? — ბიჭოხა მა-
ღალმა, გრძელცხვირა კაცმა.

— ქოთანნი.

— მანახს ერთო.

ბიჭმა ტომარა მოიხსნა, თავი გადაუწია და გრძელ-
ცხვირა კაცს შიგ ჩაახედდა.

— ცოტა მოწრილი ქოთანნი რომ იყოს, წვადილები.
შენ თუთონს აქეთებ, ბიძიკო, ამ ქოთანს?

— კი, ძია!

— ყოჩაღ! — კაცმა ქოთანნი ამოიღო, შეატრიალ-
შემოატრიალა, წუნი ვერ უნახა და ისევ ტომარაში ჩა-
დო. — კარგი ხელი გქონია, ასეთ ქოთანს იშვიათად თუ
შეხვდები.

კაცი წავიდა. ბიჭი აღმდგებული და დაბნეული იდ-
გა. ასეთ ქოთანს იშვიათად ნახავო, კარგი ხელი გქონი-
აო... ადგილი რომ აპოვნინა... უცებ კოჭებზე შეხებდა
იგრძნო. დაიხებდა — წახლისფერი, ფერდებიჩაცვენილი
ძალი ამოსდგომოდა გვერდით, სისუბსისხაგან მუხლ-
ბი ეკეცებოდა. ბიჭს რაღაცნაირი იმედი მიეცა, მარ-
ტოდ აღარ გრძნობდა თავს. კედლისკენ მიიწია და დახ-
ლთან გაიჭრდა. კედლიდან შექოთნების ცარიელი გო-
დრები ეყარა. ქოთნები ამოალაგა. მექოთნებმა ცნობის-
მოყვარეობით გამოხედეს, ერთმანეთს რაღაც გადაულა-

პარაკოს და გაიცინეს. ბიჭი მისვდა, მე დამცინიანო, და წაყოლიდა.

წვერიანი მამაკაცი გამოჩნდა დახლის თავში, მოწვეოდა და მექოთნებს თავის დაკრით ესალმებოდა. იმ ჩია მექოთნებთან გაჩერდა, წყლან ბიჭს რომ გამოეღობა, ჩინა ამოღო და თუთუნი შეავსო. თვალეში დაეკვლილი ზუნჯალები ჩამოქდომოდა.

— ხედავ იმ ღლაპს?

— წილან აქ ჩამოიარა, ადგილს ეძებდა!

— ქოთნები აქვს. ვინაა, თუ იცი?

— პირველად ვხედავ!

მექოთნებმა ყურები ცქვიტეს და წვერიან მამაკაცს შეაჩერდნენ.

— ბავშვია, მტტი არ იცის, თორემ აქ მოსვლას როგორ გაბედავდა! — თქვა ჩია ტანის მექოთნემ.

— სამაგიეროდ ახლა ისწავლის! — ცბილეში გამოსცრა წვერიანმა მამაკაცმა.

— იაროს, ჩვენ დახლს არ გავაკარებთ, ბოლოს მიხვდება და თვითონ დაანებებს თავს, — გაიცინა საკინძვასნილმა მექოთნემ.

მზე დახლის თავზე იდგა, ბაერში მტვერი ტრიალებდა. ვაჭარ-მყიდველის ყუაყანი ავსებდა იჭაურობას.

ფანდურის გამყიდველი დახლებს შორის დადიოდა სიმღერით.

ძალი ბიჭის გვერდით იწვა და ბანჯგელიან კულს აჭენდა. სველი, ნაღვლიანი თვლები მქონდა.

— კიდევ აქა ხარ?! — ვითომდა გაიკვირა წვერიანმა მამაკაცმა. — აქ ქოთნის გაყიდვა არ შეიძლება!

— აბა, სად დავდევი, ძია, ადგილი არაა!

— ადგილი თუ არაა, შინ წადი, როცა იქნება, მაშინ მოდი! — ბიჭის ქოთნებთან გაჩერდა. — ჩვენი ბიჭების გოდრებთან დამჭადარხარ, ვინ მოგცა ნება! — კრიალსანი ამოიღო და აათამაშა, გორგოზი სახე მქონდა. — რა გქვია?

— გია!

— გია, — გაიშეორა მან, ქოთანი აიღო და გამოცდილი ოსტატის თვლით განხედა.

— ქოთნის კეთება ბაბუამ მასწავლა. ბაბუა კარგი მექოთნე იყო, — თქვა ბიჭმა.

— ვინ იყო შენი ბაბუა?

— თედო ბაბუა, ამ ბაზარში ყოფილა ქოთნებს, შარშან მოკვდა.

წვერიანი მამაკაცი ბიჭს დააკვირდა, წამით სახე შეიცვალა, თითქოს დაუთბა კიდევ თვლები.

— მე არ ვიცი, ვინ იყო ბაბუაშენი, — თქვა ბოლოს, — შენი გაკეთებულია?

— ჰო, მე გავაკეთე, ძია!

— იმტობაა კარგი! — დაიცინათ უთხრა მან.

ბიჭს შიშმა დაუარა.

— ჰო, არ ვარგა! — დასძინა წვერიანმა მამაკაცმა, — ცუდი მიწისგანაა ნაკეთები. ამ ქოთანს არავინ იყიდის!

— რას მზობ, ძია, ბაბუა ქოთანს ამ მიწისგან აკეთებდა!

— ჰმ, აქეთ მეღავეები... ხომ გითხარი, აქ ქოთნის გაყიდვა არ შეიძლება-მეთქი. ახლავი ადგილი გაათავისუფლო!

— კი მაგრამ, სად წავიდე, ძია?

— არ ვიცი მეორედ აქ არ დაგინახოს!.. შენ მასწავლი, რა არის კარგი და რა — ცუდი?! — ხელი დახლებზე ჩამწკრივებული ქოთნებსკენ გაიშვირა. — აი, ქოთანი ისეთი უნდა იყოს, შენ ჯერ რა იცი! — ბიჭის ქოთანი მიწაზე დგოდა. — წადი შინ, საქმეს მოყოლე ხელი! — ვის რას ვუწავებ, ქოთანი გავაკეთე და მინდა გავყიდო!

— ჰმ, მე რაც გითხარი, ის გააკეთე! — თქვა და წავიდა დაქერებული ნაბიჯებით.

ბიჭს სიბრაზე უკლმო მოაწვა. დახლებზე მრუდე და უფერული ქოთნები იწყობოდა. ბაბუა ასეთ ქოთნებს გვერდზე აწყობდა — პირს ვერ შევირცხვენ, ამას გასაყიდად ვერ გავიტანო, და ზოგს ამტვრევდა, ზოგსაც ხელმოკრედ გამოწავდა ხოლმე. ვიამ ეს ყველაფერი იცის, მაგრამ თვალი უნდათ აუხვიონ, კარგი ცუდად მოაჩვენონ, ცუდი — კარგად... არ სჯობს, თვითონ მყიდველმა გაარჩოს, რომელია კარგი და რომელი ცუდი!

მექოთნები დახლის კუთხეში წვერიანი მამაკაცის გარშემო შექუჩდნენ, თვლებს აციცებდნენ, ჩურჩულდებოდნენ, — ძველ მექოთნეს დაქერებდა, რასაც ის იტყვის, ისე იქნება!

— ვინაა?

— თედოს ბაღში ყოფილა, აქ რომ ყოფილა ხოლმე ქოთანს!

— თედოსი, კაცო?

წვერიანმა მამაკაცმა გაიღიმა და კრიალსანი აათამაშა.

— წარმოიდგინეთ, მართლაც კარგი ქოთანი აქვს, დღეს მასეთ ქოთანს ძნელად შეხვდები!

მექოთნეებს თვალი შურით აუვსოთ, სიბრაზისაგან სახეები წამოინთოთ.

— ახლოს არ გავიკაროთ, თავის სოფელში გაყიდოს!

— ისლა გვაკლდა, ისლევა ჰირს ვაჭრობა.

— ყოჩაღი ბიჭი ჩანს, ოღონდ ვერ დაიყოლიებს! — დასძინა წვერიანმა მამაკაცმა და გათანჯული წარბები შეკრა. — ჩვენი ჩვენი ვცადოთ! — და ოქროსფერპერანგანი მექოთნე გვერდზე გაიხშო.

ბიჭი ეგვმა აიტანა, შემოინდა, აქედანაც არ გამაგლონო. დედა მართალი ყოფილა, დღით ბევრი ეხვეწა, ნუ წახვალ ბაზარში, ქოთანს ვერ გაყიდო, ვინემ რაიმე არ გავსო. სცოდნია დედას, რა ხალხიც ყოფილა მის მექოთნეები. ჰო, სცოდნია, მას ხომ მამა მექოთნე ჰყავდა. ერთხელ, კარგად ახსოვს, ბაზარში იყვნენ, და დედას მექოთნეებისაკენ არც კი გაუხედავს, ბიჭს უთხრა, ვიცი მაგ ხალხის ამბავი, თითოეულს თავი ყველაზე დიდი ოსტატი მჯონია, სხვებს კი მასხარად იღებენო. ჰო, მართლა ამასხარავეებს ბიჭს. არადა, უმარავი საქმე მქონდა. რაც მთავარია, ძროხას ვინ წაყიყვანს სახალა-

ხოლე? დედა მართალი ყოფილა. რა დააშავა ბიჭმა, რომ არ აჩერებენ?

ფანდურის გამყიდველ ბიჭს მხარზე ვალაყიდებული ორივე ფანდური გაეყიდა და ახლა დახლებს შორის გახადრული შიპიჩებდა.

ძალღი ისევ მოვიდა და ბიჭის გვერდით კულის ქიცი-ნით დაჭდა. ბიჭს სიმარტოვის გრძობა გაუჭრა.

— კარგი ქოთანი, აბა, კარგი ქოთანი! — იძახდა ჩია ტანის მექოთნე.

— წყალი რომ ჩაახსა, თაფლად იქცევა!

— აბა, აქეთ, აქეთ!

ბიჭი მხას არ იღებდა, გალახულივით იჭდა. ვერ წარმოედგინა, როგორ შეიძლებაო, კაცს ექო თავისი უხეირო ნახელები. ძალღს დახანდა, რომ მოფერებოდა, მაგრამ სახეზე ჩრდილი დაეცა და აიხდა — ოქროსფერპერანგანი მექოთნე დასდგომოდა თავს.

— სადაური ქოთანია?

— ზემოქალიადა ვარ, ძია!

— ო, იქ კარგ ქოთნებს აკეთებენ!

ოქროსფერპერანგანამა ქოთანი აიღო. დახალი, ჩახუკებული კაცი იყო, სქელი წითური თმა ვვრდელზე გადაევარცხნა, გესლით მოკუმულ ტურჩებს აცმატუნებდა, ნესტოებს ბერავდა, თაღლებს აცტებდა. ქოთანი ხელში შეატრიალა და სველი, მსუქანი ტურჩები უქმაყოფილად მოშალა.

— ვისი ნახელავია?

— ჩემი, ძია!

ოქროსფერპერანგანამა მექოთნემ თავი უქმაყოფილად გააქნა, თვალი მოუჭუტა და ვითომდა გულისტკივლით თქვა:

— ერთი შეხედვით, თითქოს კარგია, მაგრამ ოსტატის ხელი აკლია. ჩვეულებრივ, არშიას ოღნავ ყელს ქვემოთ უკეთებენ, ამას კი ყელს ზემოთ აქვს. ასე არ შეიძლება. მგონი პირიც არა აქვს სწორი! — ბიჭს შეხედა და დასძინა: — ამ, ვერ მოგწონებ ნახელავს.

— რას ამბობ, ძია!

— ა, პირიც არა აქვს სწორი, ახლა ყელი?.. ვერ წარმოგიხდენია, სხეთი ქოთანი ვინმემ იყიდოს!.. აბა, მე ვისი რა ჯიბირი მაქვს, პირქით, შინაჩია, კარგ ქოთანს რომ წვაფაყლები... ამას კი გამოწვა აკლია, მალე დაიშლება.

— არა, ძია, შინ ათი წლის ქოთანი გვაქვს!

— შეიძლება ოცი წლისაც გქონდეს! — კაცმა ქოთანი მიწაზე დაღო, მხრები აიჩჩია და წავიდა. ბიჭი ენაჩავარდნილი იდგა. ნეტავ ფანდურის კეთება სცოდნოდა, ზუთმაგი ღირს. სწრაფად გაყიდდა ფანდურს და წავიდა. ბიჭმა თავი ასწია და გული შეუქანდა — წყერჩიანი მამაკაცი მოახლოებოდა ისევ, ქოთანს დახეურებდა, გამარჯვებულის იერი ეღო სახეზე. ძალღი ვაპარულიყო.

— ვერ გაყიდე? — ჩაიცინა კაცმა.

— ჩემი ქოთანი კარგია!

— მშ, ბუღულად ბრაზობ, შეხედე, შენს ნახელავს ძირი სწორი არა აქვს!

გიაბ თვალი შეავლო ქოთანს და რატომღაც მოეჩვენა, რომ ქოთანს მართლაც არ ჰქონდა სწორი ძირი.

ოჯახში სამი იყვნენ — დედა და და-ძმა. და ექვსისაც არ იყო. სოფლის ბოლოში უბრალო ოდა იდგათ, კრამიტით დასურული. მამა ადრე გარდაიცვალა, ბიჭს კარგად ახსოვს, მაშინ რვა წლისა იქნებოდა. დედამ ბავშვები თავის მოშობილიერ სახლში წამოიყვანა, რადგან იქ მარტოლი დარჩნენ და არაფერ მყავდად შემზიდებელი, თანაც იმედი ჰქონდა, ბიჭი ბაბუასგან ხელოვანს იწავლიდა. ბაბუას დიდხანს არ უცოცხლია, მაგრამ ბიჭმა უკვე შეისწავლა მისგან ქოთნის კეთება, მიწის შეჩრება იცოდა, ქურჯა კარგი ჰქონდა და დაწვა, ოღასახლის გვერდით ფარდული იდგათ, შუგ ოთხივე კედელს თაროები ნახდევად, ზედ ქოთნები ეწყო — მებტწილად ბაბუას ნახელავი, რომელთა გაუყვიდა ბაბუამ ვერ მოასწრო და ახლა ვერ იხებებდნენ. ფარდულის ერთ მხარეს ქურჯა იყო კედელში ჩატანებული, მეორე მხარეს — ქოთნის დასაშრებელი დაწვა. ბაბუა რომ გარდაიცვალა, ბიჭს კარგა ხანს ქოთანი არ გაუკეთებია, დრო არ ჰქონდა, დიდეს არ ანებებდა — სწავლას ჩამორჩებოდა. ისევედ შინ ათახი საქმე ჰქონდა. სწავლა რომ დაიწყო, გვიან დაშით, ან კვირას, შუადღისას შეძვერებოდა ბიჭი ფარდულში და ქოთანს აკეთებდა. როცა ბაბუა გვერდით მყავდა, იმედანად იჭდა დაწვასთან, ბაბუა შენიშვნებს აძლევდა და ასწავლიდა. ახლა კი ეძნელებოდა მარტოდ ქოთნის კეთება. საათობით თავაუღლებლედ მუშაობდა, ზოგი გამოუღვიოდა, ზოგი — არა. რომელიც არ ვარგოდა, იქვე ამსტრევდა.

ორი თვე იმუშავა, ათამდე ქოთანი გააკეთა. არდადეგებაც მოვიდა. ჭერ იყო და რცხვენილი, ქოთანი როგორ გავითანო ხაზარში გახაყიდალო. მერე საკუთარი ნახელავი მართლაც კარგი რომ გამოუვიდა, დედამ აუტრუა გული, შენს გაკეთებულ ქოთანს ვინ იყიდოსო. ბიჭი კარგა ხანს ორგოვებდა. ხაზარს მათგან იყო კილომეტრზე იყო, ერთი-ორჯერ კიდევ მიიარ-მოიარა, ნახა, როგორი ქოთანი იყიდებოდა. გული მიეცა, უკეთესი თუ არა, მათზე უარესი როდო ჰქონდა. ადგა ერთ დღეს, ჩააწყო ტომარაში და ბაზარში წაიღო, მაგრამ შინ ხელმოცარული რომ დაბრუნდა, თავისთავს ვერ აპატია — არავისზე უარესი ქოთანი არ ჰქონდა, პირქით, მისი უკეთესი კი იყო, მაგრამ... ბაზარში ვაჭანული სუთივე ქოთანი უკან წამოიღო, დააწყო ფარდულში და კარგა ხანს ცრემლმორთველმა უყურა. მერე ხელში აიღო, გამოუცდილ მექოთნესავით საჩვენებელი თითით ქოლბურტი გაქნა და უფრო მიუღლო. ვერაფერი გაუგია, რა აქვს დასაწუნი ეკვი შეეპარა, ჩემი ნახელავი რომ არის, ალბათ იმიტომ მერჩვენება კარგია.

ერთ დღეს კარბს მიწოვებულს დაუძახა, შეიყვანა ფარდულში და ქოთნები წინ დაუწყო, აბა გამოიცანი, რომელია ჩემი ნაკეთები და რომელი ბაბუაჩემისო. ამის გამოცნობა არც ისე ძნელი იყო — ძველ ქოთნებს

მეტი ფერი დაპყრავდა, ახალს კი მეტი ზინწარება მქონდა. როცა კარის მეზობელმა ძველი და ახალი ნახელავი ქოთანები გადააწყ-გადმოაწყუო, ბიჭს არ გააკვირვებია, ასეც უნდა მომხდარიყო, მაგრამ ფერი სომ არ განსაზღვრავდა ნახელავის ავკარგვიანობას?

— ვანო ძია, ახლაც ეს მითხარი, როგორია ეს ქოთანი? — და ხელი ბაზარში დაწუნებული ქოთნისკენ გაიშვირა.

ვანოს ბაბუაც მექოთნე ყოფილა, მაგრამ მისი სიკვდილის შემდეგ ოჯახში ეს ხელობა არავის გაუგრძელებია. თავად ვანო აგრძელებდა იყო, ხანდახან, თავისუფალ დროს, თავისთვის ძერწავდა სურასა და დოქს.

— მე მექოთნე არა ვარ, მაგრამ...
 —აი, შენ ამ ქოთანს თუ იყილდი?
 ვანომ წარბი შეიკრა. ბიჭს ქოთანი გამოართვა, შეატრიალ-შემოატრიალა, წიბურტი გაჰკრა და ყური მიუღდო. მერე ისეც შეატრიალა ხელში.
 — ცუდი არაა! — თქვა ბოლოს.
 — იყილდი ასეთ ქოთანს, ვანო ძია?
 — რატომაც არა!
 — ამას წინათ ბაზარში მქონდა, მაგრამ ვერ გავყიდე, დამიწუნეს.
 — რაო?
 — მექოთნეები ტრიალებდნენ ჩემს გვერდით და... ყველას გასაგონად ამბობდნენ, ცუდი მიწისაგანა გაკეთებულიო. ვერ გავყიდე!
 — მდაა... — ხმაშაღლა თქვა ვანომ. — დაიწუნეს?
 — ჰო.
 — ვერაფერს გეტყვი!
 — ვერ გამოვივა, რატომ დაიწუნეს. ბაზარში უარესი ქოთანი იყილება, ისეთი, კაცი შენ არ შეიტანს. ნამდვილად ვიცი, ჩემი ქოთანი ბევრად სჯობს, მაგრამ რა ვქნა, ვანო ძია, მყიდველი არ გამაქარებს, დამიდგებოდნენ წინ და ჩემს ქოთანს აძაგებდნენ ყველას გასაგონად. ბევრნი არიან, მაჯობებს. ერთმანეთს მხარს უჭერდნენ.
 — შეიძლება ასეც იყოს!
 — ვანო ძია, მე ისეთ ქოთანს გავაკეთებ, ყველას უკვირდეს, აი, ნახავს!
 — მაგას რა სჯობს, ბიძია, მაგრამ სწავლას არ ჩამორჩე, ჯერ ისწავლე, სკოლა დამათვრე და მერე თავად შენებდავ შენს საქმეს!
 ვანო წავიდა.
 ვიამ ქურიდან ქოთანი გამოიღო. გავარვარებული თიხის სიმბურვალემ დოყები აუფუკლა. მერე ისეც დაზგას მიუჭდა.
 კარი დიდამ შეაღო.
 — ვა, აქ ხარ?
 — ჰო, დედა!
 — ადექი, ძროხა წაიყვანე საბაღასოზე!
 — ცოტა მაკალე, დედა! — ისეთი სმით თქვა, დედამ პირი მორიდდა, გული ეტკინა — იქნებ ცუდს ჩავდივარ, შეიშლს თავის გატაცებაზე ხელს რომ ვაღებინებო. ბავშვი იმას აკეთებს, რაც გულდით სწავლია, მაგრამ... სწავლაზე გული რომ აიძვრის?! უსწავლელი რომ დაურჩეს?! აქედანვე ფულის მოგნას რომ მიეჩმევა, გვა არ გაუმრუდდეს! ამდენი დროც არაა, ისედაც ქვეყნის საქმე აქვთ. აგერ, მზე თითქმის თიხის ტარზე დგას და ჯერაც ძროხა საბაღასოდ არ გაუყვანიათ.
 — მაგის დრო არ არის ახლა!
 — დედა, ცოტა კიდევ მაკალე, რა! — და ხელი ქურიდან გამოღებული ქოთნისკენ გაიშვირა, — შეხედე, რა კარგი ქოთანი გავაკეთე!
 — შეიძლოა, შენი ამხანაგები რას იტყვიან, ბაზარში რომ დაგინახავენ?.. რას ეუბნები მასწავლებლებს?
 — დედა, რა არის ამაში საზარტვიანო! ეს ხომ ჩემი

გაკეთებულია, ჩემი ნახელავი... თბილისში წავალ სას-
წავლებლად, სადაც ლარნაებს, სურებს, ფიადებს აეთე-
ბენ!

ღეღა გაჩუმდა. კარს ექვსიოდე წლის გოგონა მო-
ადგა, სახე მოთხუპნოდა, სახვე ლოყები ასწითლებოდა.
თხელი კობლებიანი კაბის კალთისთვის ხელი ჩაეკვლო
და ტურქებთან მიეტანა. გამხდარი ფეხები მოუჩანდა.
ზღურბლზე შეჩერდა და ძმას მოწყენილი მიაჩერდა.

— არ გესმის? — მკაცრად თქვა ღეღამ.

გია დაწვას მოშორდა, ხელები ჩვრით გაიწმინდა.
ლამის ატარებულიყო. კარებში გაჩერებულ დას თავ-
ში ხელი წამოჭრა და გაგულიხებული გარეთ გავიდა.
ღეღამ მიაძახა, — ძროხა ჭალაში წაიყვანო. კარგი,
წაიყვანს, მაგრამ... ვიდრე კარგად არ დაამდებია, სახ-
ლში ფეხს არ მიადგამს. მო, ახე აწაშნ... ძროხა ბოს-
ლიდან გამოდენა, წყებლა გადაჭრა და წინ გაიგდო.
ძროხას ჭალაში, ტუხის პირას ახალახებდა ხოლმე. ახ-
ლოს მდინარე იყო, ბიჭებს ლოდის პირას სახანაო მკო-
ნდათ. მზე რომ დააჭერს, ჩავა იქ და იხანავებს.

ბიჭს შუადღისას დამ სადილი ამოუტანა. ხაბის ფოთ-
ლები მოღვრე გაფინა და საშემელო ზედ დააწყო. გიამ ამ-
რეწით გადახედა. შოიდა, მაგრამ ხელი არ უხლია.

— ჭამე, სანამ მჭადი გაცივდებოდეს! — უთხრა
ღამ.

— არ მინდა! რატომ მომიტანე, ვინ გთხოვა! —
ფეხები მოკეცა და ჯოხით მიწის ჩიჩქნა დაიწყო. უცებ
ერთი აწერი დაეხადა. — ცისო, წელს ხომ სკოლაში მი-
დისხარ?

— კი!

— წითელი ფეხსაცმელები და ფოთლება კაბა გინ-
და?

— კი.

გიამ მხარზე ხელი მოხვია.

— მე გიყიდი. ქოთანს გაკვიდი და გიყიდი. ჩემთვის
კაპიხსაც არ დავხარჯავ. აი, ისეთ ფეხსაცმელს გიყიდი,
მოგწონება. ფოთლება, ლამაზი კაბაც ხომ გინდა?
იხსაც გიყიდი! — ახლოს მიუჩოჩდა, — ოღონდ...
ცისო, შენ უკვე დიდ გოგო ხარ, საშიში არაფერია,
აქ მგელი არ იცის და ტურაა ხომ არ გეშინია?

— არა!

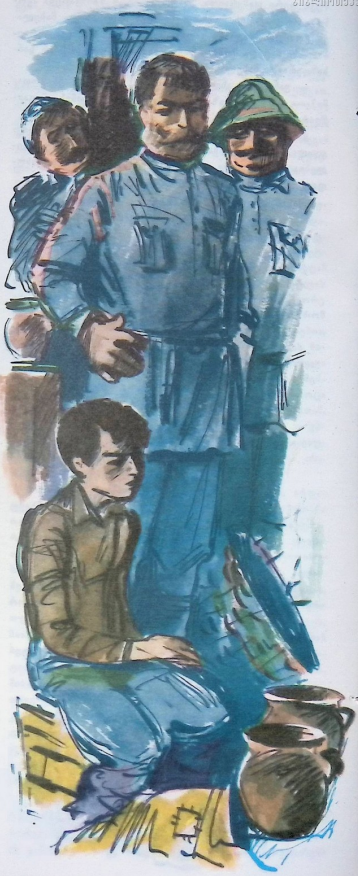
— მოდა, დარჩი აქ, ძროხა მომწყემსე! გეშინია?

— არა, არ შეშინია! ღეღამ იცის?

— არა, არ იცის, და შენ არ უთხრა, ხომ არ ეტყვი?

— არა, არ ვეტყვი!

გია წამოხტა, ყველაფერს გიყიდიო, ერთხელ კიდევ
მიაძახა გოგონას და ბილიკს სირბილით დაჰყვა. ფარ-
დულში უკანა მხრიდან შეიპარა. ერთგან კედელში ფი-
ცარი გამოძარცო და შედგრა. ეს რა კარგი რამ მოიფიქრა,
ძროხას ცისოს მოამწყემსინებეს ხოლმე და თვითონ
ქოთანს გააკეთებს. ღეღა ვერ გაუგებეს, ცისოს კი ყვე-
ლაფერს უყვანის. კარგა ხანს იმუშავა... იმათ ჭიბრზე
ბევრ ქოთანს გაყიდის. ახლად გაკეთებული ქოთანნი
ძველს შეადარა. ახე კარგი ქერ არ გამოხვლია. აბა,
ახლა ამას რაღას დაუწუნებენ? შეიძლება ისინი მართ-

აღიკ არიან, ნახელავი რომ დაუწუნეს, აკი უთბრეს, შენ ღოღუნ კარგი ქოთანი მოიტანე და ჩვენს გვერდით დავაყენებთო. არავის მომდებრება არ ღირს, არც იმ წვეტიანი კაცის და ოქროსფერპერანგვიანი მეჭოთნის, თუშუა ცუდად კი მოექცნენ, კინაღამ ქოთნის კეთებაზე ხელი ააღებინეს.

ორი კვირა იმუშავა ფარულად. შაბათ საღამოს ვანოს დაუძახა. ჭერ მას ანახებებს, ვნახოთ, რას იტყვის.

— ჩემს მოწონებას რა მნიშვნელობა აქვს, მთავარია, მუშტარი ნახო! — თქვა ვანომ და ქოთანი ხელში აიღო.

— ეც ქოთანი ახლანან გავაკეთე. კარგად დააკვირდი და მითხარო, რა წუნი აქვს. თუ არ ვარგა, ბაზარში არ წაიღებ!

- რატომ?.. წაიღე, ნახე!
- გაიყიდება?
- რა ვიცი... როგორი მყიდველი შეგხვდება...

გია ბაზარში რომ შევიდა, მექოთნეებს დახლი კვლავ დაკავებული ჰქონდათ. ბიჭმა მხარზე ტომარა მოინაცვლა და ამაყად ჩაუარა წინ მექოთნეებს. ახლა ვერავინ ეტყუადა, უკული ქოთანი გამოგატანიაო. მისთვის მნიშვნელობა არ ჰქონდა, სად დაჭდებოდა. ძაღლი ფეხდაფეხ ადიგენა. გაუხარდა, მეშვენიერებებში გავიდა, თავისუფალი აღვლივ ენახა, მაგრამ ახლის არ ვაგაიარებს, აქ ქოთნის გასაყიდი ადგილი არააო. გულნატკენი ვამობრუნდა უკან. ფანდურის გამყიდველი ბიჭი სიმღერით შემოვიდა ბაზრის ღია კარში, ახლა ოთხი ფანდური ჰქონდა ზურგზე გადაკიდებული. მოდიოდა და მომიღეროდა, ხალხი ჩერდებოდა და უსმენდა. გია ზურგზე ტომარამოდებულ დამბოჭებდა დახლებს შორის, მეორედ ჩაიარა მექოთნეების წინ, თავისუფალი ადგილი ვერ ნახა და კუთხეში გაჩერდა, მექოთნეების ცარიელ გოდარებთან. ქოთნები ამოაღა და ტომარა მიწაზე დააფინა. მექოთნეებმა ერთმანეთს გადახედეს. შათ დანახალბ ბიჭი თითოეულ ქოთანს მაღლა სწევდა, შეტრიალებდა და მიწაზე გაფინებ ტომარაზე დებდა. დანიხნონ, კარგად დანიხნონ, როგორი ქოთანი აქვს მექოთნეები შეიშუმუნენ, ერთმანეთს რაღაც გადაუღაპარაკეს და გადაიხარხარეს გამომწვევი, დამცინავი ხარხარით.

— შერა, შენ ხომ იქნები ჩემთან? — თავზე ხელი გადაუსვა ბიჭმა ძაღლს.

ძაღლმა, თითქოს დეთანხმაო, უკლი გააქანა. მექოთნეები დახლის თავში შეიკრიბნენ. გაზეთი გაშალეს და ზედ ხორავი დააწყვეს. ერთმა დღინო ჩამოღდა. ჭამდნენ და გამაღებელი ბუობდნენ, საღვთგობებს ხმამაღლა ამობდნენ, მარკვენას უქებდნენ ერთმანეთს. აი, კიდევ გაუიღეს ერთი ქოთანი, ორი, სამი...

ბიჭს შერა გაუშუმდა: კი, ნამდვილად, ზოლებიან-კაბიანი ქალი მის ქოთანს ათვალიერებს. კიდევ ორმა

მამაკაცმა გამოიხედა. გამა სიმშვიდე დაკარგა. აი, ნახონ, თუ არ იყიდან მის ქოთანს... ქალმა მომტრო ქოთანზე შეაჩერა თვალი. კეთილი სახე და თვალბინი ჰქონდა. კარგი ოჯახშივლოდაც ეტუხოზოდა. ქალი დანიხარა და ქოთანი აიღო.

- სადურია? — იკითხა მან.
- ზემოქალიდან ვარ!
- რა ღირს?
- ხუთი მანეთი.
- კარგი ნახელავია! — თქვა ქალმა და ქოთანი თავის ადგილას დადო. გია კანკალმა აიტანა.
- ქალმა მეორე ქოთანი აიღო.
- ეს კიდევ უკეთესია! — გაბედა თქმა გიამ.
- რა ღირს?
- ხუთი მანეთი!

ქალი არ შევაკრებია, ქოთანი ჩანთაში ჩაღო და ფულდი ამოიღო. გია გაშუმებული შეაჩერდა. დანიხა. ხელი ვერ დაიმორჩილა, ჭერ უკან წაიღო, შარვალზე გაისხვა, თითქოს გაიწმინდაო, მერე მექანიკურად წაავლო ფულს ხელი, დაეკა და ჩბებში ჩაიჩარა.

— გოგონა შევთვალაო... მდეროდა ფანდურის გამყიდველი ბიჭი და ახლა ბაზრის ბოლოსკენ მიდიოდა. მხარზე ორი ფანდური იღო.

- გია ძაღლის წყებუტუნა გამოარკვია.
- რა იყო შერა, გზაში?.. ცოტა მაყალი, კიდევ გავყვიდი ქოთანს, აი, ნახე, კიდევ გავყვიდი.

ჩია მექოთნე აეტუზა წინ, დამცინავად შეხედა ბიჭის ტომარას, უსიტყვოდ ხელი დაავლო და კედლისკენ მიიჩარა. ბიჭი დანიხა, ძაღლი რომ განწე გახტა, მხოლოდ მაშინ შეუტია ჩია ტანის მეჭოთნის.

- რას აკეთებ, თუ იცი?
- სუუ... — თითი უჩვენა ჩია ტანის მეჭოთნემ. ტომარა რომ კედელთან მიიჩარა, გასწორდა, ბიჭს თვალი ჩაუტრა და გაიკრიბა, — ახვა საჭირო. აქ შენი ადგილი არაა, ხომ ხედავ გოდარები როგორ ყრია, კონტროლიორი დგავაყრიმებს. — შეტრიალდა, ცარიელ გოდარებს ხელი დავლო და ბიჭის ქოთნებს წინ დააწყო, — ხელი არ ახლო! — გააფრთხილა.

ახლა არც ბიჭი ჩანდა და არც ქოთნები, ყველაფერს ცარიელი გოდარები ფარავდა.

- გამარჯობა, ბიჭო!
- ოქროსფერპერანგვიანმა მექოთნემ გოდარების გვერდით გამოყო თავი, თვალი უციმციმებდა, სახეზე კმაყოფილი ღიმილი დასთამაშებდა. სველ ტუჩაზე ხელი გადაიხვა. ეტუხოზოდა, კეთილი სურვილით არ იყო მოსული. ბიჭს შიში ჩაუღდა თვალბინში. ძაღლი არსად ჩანდა.

ფანდურის გამყიდველი ბიჭი გოდარებთან შეჩერდა. ყველა ფანდური გაუყიდა. გია მხოლოდ მის თავს ხედავდა, ბიჭი აღნიშნებდა.

- ღინ ვინ გუყვს? — ეკითხება ოქროსფერპერანგვიანი გაიას.
- დედა და და.

— დედა ბაზარში მარტო რატომ გიშვებენ?.. არ იცის, ბავშვი ქოთანს რომ ვერ გაუიღის?! დაჭეკი შინი — არ ხარ შენ კარგი კაცი! — დაუყვირა გაამ. ოქროსფერბერანგაინამ ავად შეხედა.

— ღლაღო! — ჩაისინინა და წავიდა. ძალი იხვე ბიჭის ფეხებთან მოკალათდა. ბიჭს არც მისი დანახვა უნდოდა, მაგრამ მის გარდა აქ სხვა არავინ მყოფა.

— მურა, — უთხრა თანაგრძნობით, — არ სჭერათ ჩემი... მაგრამ მაინც გავყიდი ქოთანს. ა, ხომ გავყიდი?.. მერე მეორესაც გავყიდი, მესამესაც... ცოტა გვერდით დავედები, უკეთ დამინახვენ. მო, ასე, — ხელი გამკრა, — შენ აქეთ დაჭეკი, მაცალონი უცხვირპირისი..

ღრო გადიოდა, ბიჭი ამაოდ ელოდა მუშუარს. ერთი გულით დააპირა, გოდრები მიეყარა-მოეყარა. თვალი გააპარა მექოთნებისაკენ, მაგრამ ჩია მექოთნე რომ დანახა, უკან დაიხია. მერე კუთხეში მიგდებული ხის ყუთი აიღო და ზედ შინიდან წამოდებული საგნალი დააღაგა. მჭაღს ყუა მოატება და ძალი დაუგდო. საგნლის წამოდება არ უნდოდა, მაგრამ ცისო არ მოეშვა, ვაითუ ქოთანი ვერ გაუიღო და მშვიერი დარჩეო. ვიას შერცხვა: არავის არგია, არც ოჯახს და არც თავს.

— მურა, ჰამე, არ გინდა? ძალმა საბრალოდ ახედა.

— აიღე... ეგერაა! — ხელით უჩვენა.

ძალმა მჭაღს პირი დაავლო, მაგრამ იმავე წამს შემზარავად დაიჭმუტუნა და განზე გახტა — წვერთან-მა მამაკაცმა ფეხი ამოარტყა.

საშინელი, არაადამიანური გამომეტყველება ელო სახეზე.

- კიდევ აქა ხარ?
- ახლი ქოთნებია!
- რა მნიშვნელობა აქვს, ძველია თუ ახალი!

დასასრული მომდევნო ნომერი

...რამ შეგვაძლებინა? რამ გვისინა? ყვარცმული ქრისტესთვის როგორ გადავრჩით? წამებულინი და სისხლ-მიზეველინი მამულისათვის რამლა გვაცოცხლა, რამ გვასულიერა? მან, რომ ვიცოდით — იმ დროს რა უნდოდა. რა იყო მისი ციხე-სიმაგრე, მისი ფარ-ხმლი. ვაქაცოცხლა უნდოდა, ვაქაცინი ვიყავით. ხმალი უნდოდა, ხმლის ქედვა ვიცოდით. ომის საქმეთა ცოდნა უნდოდა, ომის საქმენი გვოდით. აი, რამ შეგვიანახა!.. ამით გავიტანეთ თავი, დროთა შესაფერი ღონე ვიცოდით, დროთა შესაფერი ხერხი, დროთა შესაფერი ცოდნა გვექონდა, დროთა შესაფერი მხნეობა და გამარჯვობა...“ — ეს სიტყვები ილიასი გახლავთ, დიდი ილიასი, რომელიც მუდამ, როცა ერს სჭირდება, მის გვერდით არის, ამხნევეებს და არიგებს; ხოლო თუ სპირობა, წინ მიუძღვის და სავალ გზას უნათებს. რარეგ გვეკირდება დღეს მისი მამულიშვილობა, სიბრძნე, მისი გონების, აზრის შუქი, სამშობლოს მხოლოდ სიტყვიანი კი არა, მისეული, საქმიანი, სიყვარული!

დღეს ყველამ ვიცით. რა მიზნისკენ უნდა ვიაროთ. ნაწილმა კიდევაც გაიცნობიერა თავისი ადგილი ამ მიზნის მისაღწევად გაშლულ საყოველთაო-სახალხო მოძრაობაში, ბევრი ჯერაც ეძებს მას. ერთი რამ კი ყველასთვის ნათელი უნდა იყოს — ჩვენ რომ გვწავია, ისეთი საქართველო არ გვექნება, თუ არ გავისარჯეთ, არ ვიშრომეთ, არ ვისწავლეთ, არ ვიფიქრეთ, წინ არ გავიხედეთ. დაწყებულ დიდ საქმეს ხვალ დღევანდელი ყმაწვილობა უნდა შეეხილოს. ხოლო იმისათვის, რომ ეს შეძლო, ჩვენი გოგო-ბიჭები ახლავდნენ უნდა ეზადებოდნენ დამოუკიდებელი საქართველოს სამსახურად და ვფიქრობთ, ჩვენი დღევანდელი სტუმრის, აკადემიკოს ვახტანგ ბერიძის ნათბარი ერთგვარად

დაეხმარება მათ დღევანდელი თუ ხვალის დღის ვალის შეგნება-აღსრულებაში.

დღეს ყველანი უტყუარად ვგრიხობთ, რომ მოხდა სრულიად საქართველოს გამოღვიძება, ქართველი ხალხის ეროვნული შეგნების განმტკიცება: ავტოკაუზაშდა ის „სხვა ვარსკვლავი“, რომელსაც „უნდა ვხედავოთ“. ყოველივე ამან თითოეული ჩვენგანის უდიდესი პასუხისმგებლობაც მოიტანა, პასუხისმგებლობა ერის, სამშობლოს მომავლისათვის, რისი უფლება არა გვაქვს, რა არ უნდა დაგვაკლდეს და გამოგველიოს ამ მომავლისაკენ სავალ გზაზე?

არ უნდა დაგვაკლდეს სწორედ ის პასუხისმგებლობის გრძობა, რომელიც კითხვამდგა მოხსენებულს. არა გვაქვს არც გულგრილობის უფლება, არც ზურღეტი, მოუფერებელი დამოკიდებულებისა იმ დიდი ამოცანებისადმი, რომლებიც ერის წინაშე ისმის.

ძნელი წარმოსადგენია აღამაინა, რომელიც იტყოდეს, სამშობლო არ მიყვარსო, და მაინც ჩვენ მიგვამაინა, რომ ჩვენზე მეტად არავის უყვარს თავისი მამული. მამედ დროს, ხანდახან გვაიწვიდება, რომ ამ ჩვენი სათუჯანებელი მიწა-წყლის მოვლა „მხარად ყველა ჩვენთაგანის ვალია“...

„ყველა ჩვენთაგანის ვალია“ — ეს ენება დიდსაც და პატარასაც, ენება მოსწავლესაც, რომელიც თავიდანვე უნდა გრძნობდეს, რომ ისიც თავისი სამშობლოს მოვალეა, რომელიც მოვალეა, უპირველეს ყოვლისა, თავისი ნიჭისა და უნარის მოსუფერისად რაიმე სარგებლობა მოუტანოს სამშობლოს.

რად თქმა უნდა, მხოლოდ ოცნება, შებახილება და მოწოდებები ნიშანს ვერ მიგვადწვნიებენ. თავისუფლებას, დამოუკიდებლობას საიმიედო საბირკველი სჭირდება, ისეთი, რომ მასზე ავებული ტამარი მხოლოდ დამაზი კი არა, უმტკიცესიც იქნეს. ამისათვის კი საჭიროა...
...ამისთვის საჭიროა გამჭირაობა.

პ ა ლ ე მ ი ა ო ს ი შ ა ხ ბ ა ნ ა ზ ა რ ი ა ზ

გონიერული აწონ-დაწონა იმისა, რაც რეალურ სარგებლობას მოუტანს სამშობლოს. სავსებით გეთანხმებით — თუ ძლიერ, სუვერენულ სამშობლოზე ვოცნებობთ, ისიც უნდა ვიცოდეთ, რომ ასეთი სამშობლო მზაზნაურულად არ ჩამოგვივარდება ზეციდან, მას მკვიდრი საფუძველი ესაუბრობება, ამ საფუძველს კი ჩვენს გარდა ვერც ვერაფერ ააშენებს და არც არავინ ავითრინებს.

ნატვრა რომ რეალობად გვექცეს, ყველანი უნდა გავისარჩოთ — ერიც და ბერიც, ქალიც და კაციც, დიდიც და პატარაც. ჩვენი უმარწობის, დღევანდელი მოსწავლეების მონაწილეობა რიგობრ გესახებათ ამ საქმეში?

ჩვენ მეოცე საუკუნის მიწურულს ვცხოვრობთ, დღევანდელ ახალგაზრდებს კი ოცდამეერთეში მოუხლებათ მოღვაწეობა და ქვეყნის შესაქეობა. ეს ნიშნავს, რომ ყოველი ქართველი ჩვენი დროის დონეზე უნდა იდგეს, ხოლო ჩვენი დრო, როგორც ვიცით, უმაღლესი ტექნიკური, გონებრივი განვითარების დროა — თუ ამ დონეზე არ ავალთ. ყოველი ჩვენი ოცნება ფუ-

ქალ დარჩება, უღმობელი სინამდვილე გაგვირყვის. ამიტომ: მოსწავლე თუ ჯიბრეული ამოცანაა თავდადებული შრომა დღევანდელი კლდურის მწვერვლების დასაპყრობად — თუ გვესურს, რომ საქართველო რეალურად ჩაადგეს მოწინავე ცივილიზებული ქვეყნების რიგში.

დღის წესრიგში გადაუდებელ საკითხად უნდა იყოს საქართველოს ორგანიზაციის ძირფესვიანი გარდაქმნა. ბატონო ვახტანგ, თქვენი აზრით, როგორ უნდა იყოს საქართველოს ბავშვთა ორგანიზაცია, რა მიზნებს უნდა ისახავდეს იგი?

ბავშვთა ორგანიზაცია სწორედ იმ ამოცანებს უნდა ისახავდეს, რომელთაც ზემოთ შევვხვით, იგი უნდა ამზადებდეს მოსწავლეებს სამშობლოს მოქალაქეებად — უნდა უსახავდეს რეალურ მიზნებს და არ უნდა უტვირთავდეს გონებას წინასწარ შემუშავებულ გაყინული ლოზუნგებით. პიონერობა, ისევე, როგორც კომკავშირელობა, არ უნდა იყოს ფორმალური ვალის მიზნად.

ესაუბრა მ. გვალაფილი

დავით აღმაშენებელი, „ეჭე შკისხიანოჯისა“

დავით აღმაშენებელი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის საქართველო
ისტორიის კათედრის მეც.
ნიერ-თანამშრომელი.

ართული მიწების შემოღობვა
კიევისა და საქართველოს
გავრთიანების შემდეგ
აღმაშენებელმა სამხარი მოქმედებებში
სომხეთისა და შირვანში გადაიტანა.
1123-1124 წლებში ძლიერი საცივრეველის
შემოქმედმა მეფემ აიღო
„სსრულად ყოველი შირვანი“. ამის
პარალელურად მიმდინარეობს ბრძოლა
სომხეთისთვისაც — 1124 წლის
მისში „ციხენი სომხეთისანი“ დავითის
ხელში გადავიდა. რასაც, 60-
წლიანი ტყვეობის შემდეგ, სომეხთა
სტატუსი ქალაქის — ანისის ვითაგის-
სუფლება მოჰყვა: ყოფილი შირაქის
სამეფო, ვანანდისა და არარატის
პროვინციები ქართველთა სამეფოს
შემოეერთა. ამით სტრატეგიაში მიერ
დაპყრობილი სომხეთის დიდი ნაწილი
საქართველოს შემადგენელი და
ორგანული ნაწილი ხდება.

დავით აღმაშენებელი ყოველთვის
დიდ ყურადღებას აქცევდა ჩრდილო
მისაღმომების საკითხს. ჩრდილო კავ-
კასიაში გადასახლებულებისა და და-
რიალის გზის გამაგრების პრობლე-
მა საშუალო ტატიმა წარმატებით გა-
დამყვანა და „მზედ აღმოცურებულმა“
დავით აღმაშენებელმა თავის შემკვიდრე
დემეტრეს დაუტოვა „ღვთისმშობლის
წილსვეერი“ ქვეყანა „ნიოფსითგან
დარუბანდისა ზუღეამდემდე და
ოვსეთითგან სპერად და აზეგაზამდემდე“.
საქართველომ კავკასიის სახლთა
შემკრების როლი იკისრა. ამიერიდან
„აჩაგნი წინ აღუდგა მას (საქართველოს
მეფეს) რამეთუ თვით სულთანი
სადეკ არ უნდა ყოფილიყო, ძრწოდა
შოშისაგან მისისა და არცაღა
თვით ძველად ქონებულთა
ქალაქთა და ქუეყანათა მოიჩინებდა
თავის ქონებად“ (დავითის
ისტორიკოსი). დავით აღმაშენებელმა
„სსულთანი დასვა მოზარეულ
და თვისა“. იმავე მემკვიდრის სიტყვებით,
საქართველოს სამეფო ტა-

ტის ქვეშ „შეკრებულ იყვნეს ერნი,
ტომნი და ენანი, მეფენი და ხელ-
მწიფენი ოვსეთის და ყივჩაყეთისა-
ნი, სომხეთისა და ფრანგეთისანი,
შარვანისა და სპარსეთისანი“.

1125 წ. 24 იანვარს, როცა 52
წლის ასაკში მყოფი „მეფეთა შორის
წარჩინებული აღმაშენებელი“ გარ-
დაიცალა, იგი ატარებდა ტიტულს
— „მეფეფ აფხაზთა, ქართველთა, რან-
თა, კახთა და სომეხთა, შაჰანშა და
შარვანშა“, თუ XI ს. ქართველი მე-
ფეეებისათვის ბიზანტიის იმპერიის
საქარისკაცო ტიტულები სანუკვარი
ოცნება იყო, დავით აღმაშენებელი,
„რომელიც უფლისწულობის პერი-
ოდში ატარებდა „სევესტროსისა“ და
„პანიპერსესტოსის“ ტიტულს, XII ს.
დამდევრიდან უარს ამბობს მათზე,
მისი ტიტულატურა ქვეყნის მთლიან-
თანობითი გავრთიანებისა და საზღვ-
რების ზრდის პროცესთან ერთად
იღებს ზემოაღნიშნულ სახეს, რუსი-
ურბნისის კრების „შესხმაში“ დავით
მოიხსენება როგორც თვითმყ-
რობელი — „მეფე აფხაზთა და ქარ-
თველთა, რანთა და კახთა თვითმყ-
რობელი“. ოფიციალური მიმოწერი-
სას დავით აღმაშენებელს ახლი აღ-
მოსავითის მაჰმადიანი მმართვე-
ლები მიმართავენ როგორც „მეფეთ
მეფეს აფხაზთა, შაქისა, აღანისა და
რუსისა, სრუსთა მეფეთა“ შვიდობა
იგულისხმებოდას ტამანის ნახევარ-
კუნძულზე არსებული ტტუტარა-
კანის რუსულ სამთავროზე დავითის
ხელისუფლების გარკვეული პოლი-
ტიკური ზეგავლენა (დ. მუსხელიშვილი).

დავით აღმაშენებლის ხანაშივე
ჩნდება ტიტული „მესიის (ქრისტეს)
მასილი“, რომლითაც მეფე აცხად-
დებს, რომ მის წინააღმდეგ ბრძოლა
ლესოს წინააღმდეგ მოქმედებდა. „მე-
სიის მასილი“ მიმართულია რო-

გორც საზიანო, ისე გარეშე მტრის
წინააღმდეგ, იგი მისწრაფებდა ევლინე-
ბა ქრისტიან ხალხებს მაჰმადიანთა
წინააღმდეგ ბრძოლაში. ეს ტიტულ-
ი დავითმა თავის სპილენძის მონე-
ტებზე არაბულად ამოკეთა — მისი
ფული მთელი მახლობელი აღმოსავ-
ლეთის ბაზარზე გადიოდა, ამიტომ
საქართველოს მეფე ამ ფორმლის
სწორედ არაბულ ენაზე ამოკვეთით
მაჰმადიანებს მათსავე ენაზე ეუბნე-
ბოდა, რომ დავითი „მესიის მახვი-
ლია“, ქრისტიანთა მეცველი და ქო-
მაგია, ისინი უნდა ძრწოდნენ შიშით
მის წინაშე (საქართველოს ისტორიის
ნარკვევები).

ქართველმა ქრისტიანულმა იდე-
ოლოგიამ მეფის ხელისუფლების
უზუნაესობა და „თვითმყრობელობა“
სამეფო დინასტიის ლეგიტიმური
წარმოშობით დაასაბუთა. სწორედ
ამ დროს შეიქმნა ბაგრატიონთა სა-
მეფო საგვარეულოს ლეგიტიმური
მიმოცულობის თეორია. დავითი წა-
მ საგვარეულოს ყველაზე წარჩინებულ
წარმომადგენელი იყო.

„დიდნი საქმენის“ შედეგად დავითის
სახელი დიდად პოპულარული
ხდება. მის პიროვნებაზე იქმნება და
ვრცელდება სხვადასხვა ლეგენდა.
სხე წარმოიშვა ჭავჭავაძისათა ლაშქ-
რობების ხანაში ლეგენდა „მეფე-
მღვდელმთავარ იოანეზე“. ეს იოანე
პრესვიტერი, რომელიც ქრისტიანობის
დასაცავად იბრძვის მიდღელუ-
ბისა და სპარსელების წინააღმდეგ,
შუა საუკუნეების ქრონიკებშივე
იქნა გათავისუფლებული დავით აღმაშენ-
ებელთათ. ევროპის იმედი ქონდა
აღმოსავლეთში მცხოვრები ამ მე-
ფისა. დავითი „წინა ბუერა“ ქრის-
ტიანობისა, თავისი წინაპრებით
„გოგასა და მაგოას“ წინადასა — და-
რაჯობს კასპის კარებს (ანსელუსი)

და „წმინდა ჭვრის ნიშნით აღკურვილი“ (გოტიე) იზრძვის ურწმუნოთა ურღოვების წინააღმდეგ.

„საქართველოს დამცველი აბჯრის მთავარ მკედელს“ (ზ. ავალიშვილი) დავით მეფის მისმა შთამომავლებმა „აღმაშენებელი“ უწოდეს. ამ წოდებით მადლიერმა ქართველებამ აღნიშნა ის დიდი დამსახურება, რაც ეს საქართველოს წინაშე მიუძღვის.

ნიკოფსიდან დარუბანდამდე გადაჭიმული საქართველო დავითის მიერ წარმოებული ბრძოლებისა და შინაგანი ერთგორების შედეგად „იღვწის ოქროთი და ვერცხლთა, არაბულითა ცხენებითა, ასურული ჯორებითა, კარვებითა...“ ამევე დროს, მეფემ განასაბუჯა ზნეობა თვისთა ქვეშევრდომთა, შექმნა „დავითის საქართველო“, სადაც „ყოველთა კაცთა იყო წესითეგება, ყოველთა კაცონ, ყოველთა ბატონებმა“. არსენ იყალთოელის ეპიტაფიით, სადაც საოცარი სიზუსტით ვლინდება ქართველი ხალხის დამოკიდებულება მეფისადმი, დავითი წარმოდგენილია პიროვნებად, რომელმაც ქვეყნის საზღვრებს გარეთ გადატევა დამპყრობლები, გააერთიანა ლიხითი-იითი და ლიხთა-ეჭეთი, სხვა ქვეყნის მეფეები მისი ხელმწიფობის ქვეშ შეკრიბა, „ნაქარმავეს პურად დასახა“ და ქართველ მშვიდობა მოუტანა.

წიგნი და ხმალი — აი, ორი ატრიბუტი, რომლებიც არასდროს გაუშვია ხელიდან დავით აღმაშენებელს. ერთ-ერთი ბრძოლის შემდეგ გამარჯვებულმა მეფემ ხმალი ქარქაშში ვერჩა აგაო, რადგან „ფრიალისს ცემისაგან ხრამლმანცა დაღულარქნილმან უარყო ქარქაში თვისი“. ამის პარალელურად დიდი დავითი ახერხებს და ასრუებს წელიწადში 24-ჯერ წაითხობს „წიგნი სამოციქულო“. საოცარი ნიჭი ამ სფეროების შეარწყმისა და ზღმძღვანელობისა იძლევა საშუალებას „დიდნი საქმენის“ წარმატებით გასრულებისათვის. ხმლის მართლად ქნევემ საქართველოს სამეფო მახლობელი აღმოსავლეთის უღლიერეს ფეოდალურ

მონარქიად, წიგნმა კი მეფე მრავალმხრივ სახელმწიფო მოღვაწედ აქცია: დიდად განათლებულმა მწიგნობარმა კარგად იცოდა საერო და სასულიერო მსოფლიო მწერლობა, ვარსკვლავთმრიცხველობა, ღვთისმეტყველება, განსაკუთრებით — საისტორიო მწერლობა, რაც საშუალებას აძლევდა, გაეთვალისწინებინა ძველი თაობის მეფეთა გამოცდილება, სპარსული და არაბული ენების ცოდნის შედეგად ზედმიწევნით შეისწავლა აღმოსავლური კულტურათუ იდეოლოგია.

დავით აღმაშენებელი ქართველ ერს სულიერ მოძღვრად მოეგონა, მისი ღვთისმოსავი სული ყოველდღიურად ზრუნავდა ხალხზე. მან ქვეყნის პოლიტიკურად ვაძლიერებასთან ერთად განსაკუთრებული ყურადღება მიაქცია ქართველთა ეროვნული თვითშეგნების, ზნობრივი განწყენის, ერის განათლების, ცო-

დნის ამაღლებისა და კულტურის საკითხები. ალბათ მარტო გულათის სავანისა და აკადემიის აღნიშნული იკმარებდა, რომელიც „მეორედ იე-

რუსალემად“, „სხუად ათინად“ და „ახალ რომად“ ამენდა და „ელადას“ ედრებოდა. დავითის ეპოქამ შვა მისი საღარი შედეგები ჩვენი ხელოვნებისა და ქართული აზროვნების: გელათი და იყალთოს აკადემიები, იოანე პეტრიწი და არსენ იყალთოელი, გვეუთი და საზღვარგარეთული ქართული კულტურის ცენტრები, ხახულის ხატი და მეფის მხატვრის თევდორეს ფრესკები... დიდმა სულიერმა აღმავლობამ მოევიგინა მსოფლიო დონის ისტორიულ ამბავთა „აღმწერი“, ე. წ. დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსი და თავად მეფის ბრწყინვალე პიროვნებად იწარმოებინა — „გალობანი სინანულისანი“, სადაც საოცარი სიზუსტით გამოვიგინა დავითის პიროვნება, მისი მაღალი ეთიკური მრწამსი. დიდი დავითი სიცოცხლეშივე იქნა შედარებული და გათანაბრებული წმინდელ აბელე მოციქულთან, წმინდანად შერაცხილ ბიზანტიის იმპერატორ კონსტანტინე დიდთან (306-337) და იმპერატორ თეოდოსთან (379-395). აღიარებული იყო, რომ დავითს ჰქონდა „მოციქულბერივი მადლი“ (ბ. ლომინაძე). დავით აღმაშენებელი ქართულმა ეკლესიამ წმინდანად შერაცხა — სარწმუნოებრივმა შარავანდედმა მისი სახე კიდევ უფრო დიდებული გახადა.

დავითის ისტორიკოსი ხაზს უსვამს, რომ ეს „დიდნი საქმენი“ მცირე ლაშქრით იქნა გაკეთებული და აღუქსანდრე მაკედონელიც მარტო-ოღენ ამ ძალებით „ვერცარას იქმოდა კარგას“. დავით აღმაშენებელს რომ „სპარსთა ჰქონებოდა მეფობა, ან ბერძენთა და პერსთა ძალი, ან სხვათა დიდთა სამფთობა, მშინანცა გენანანს ნაქანარსი მისინი, უადრეს სხვათა ქებულთანი“. საქართველოს მეფემ, მიუხედავად რიცხობრივი სიმცირისა, „რომელს სვიანად მხარე-ბული, გორგასლიანი და დავითიანი“ გამარჯვებით ატარა, ხოლო „ქუერობი მეფობისა ესოდენ დამდაბლებულნი... იპყრა ესტრე მადლად, ვითარ ვერვინ სხვამან“.

საქართველო

ბიერ და მარია კიურების ცხოვრებიდან

ამიტომაც საქართველოს მეფე მოიხანათლა „ახალ ალექსანდრედ“, დავითის ისტორიკოსს იგი მაკედონელზე „მრავლთა უმაღლეს“ მიაჩნია. არსენის „შესხმაში“ ვითობულობთ: „საჩინო ვითარცა მზე ვარსკვლავთა შორის... ბრძენ ვითარცა სოლომონ მეფეთა შორის... კაცთმოყვარე ვითარცა იესუ ღმერთთა შორის...“ დავით აღმაშენებელი დავით წინასწარმეტყველის შთამომავლად წარმოიდგინებს: „დიდმან სახელთა და უდიდესმან საქმითა, სახელ-მოღვაძემან დავით, ღმრთისა მამისმან, და თვით სამეოცდამეათწამრემეტვის შვილმან ამის დავითისანი, დავით“ (დავითის ისტორიკოსი). „ისტორიანი და აზნაისი“ სიტყვებით, „სპანი ახლისა დავითისანი წყობათა დავითისათა იერუსალიმს ერთბოდეც“. 1772 წ. გუჯარში მეფე სოლომონ I დიდი ამბობს, რომ დავით აღმაშენებელი მთრეფ ნოვა, საქართველოს დამხსნელი წყალთა წარღვნისაგან. დავით მეფის საფლავის ქვაზე ვითხულობთ: „ესე არს განსასუენებელი ჩემი უუკნითი უუკნისამდე, ესე მონავს აქა დავემკვიდრო მე“. მისი ანდერძის თანახმად, ამ საფლავის ქვაზე ფეხი უნდა დაედგა ყოველ ქართველს — სხვაგვარად ტბარში მოხვედრა შეუძლებელი იყო. ამით მეფე მარადიულ კონტაქტს ამყარებდა თავის ერთად — ერი მუდამ ფიქრობდა მასზე (ჭ. ღვინჯილია). დიდი უნდა წერდა: „კაცს ორი სახელი უნდა ჰქონდესო, — ამბობს ჩვენი ერი — ერთი აქ დასარჩენი, მეორე — თან წსაყოლიო. ეს ანდერძი ქართველისა ისე არავის შეუსრულდება, როგორც დავით მეფესა. აქ აღმაშენებელს სახელი დაარჩა, როგორც მეფეს, და იქ, როგორც დიდბუნებოვანმა კაცმა — დიდაყოლა საელი წმინდანისა, დიდების გვირგვინით შემკული“. ამიტომაც აქ აწერია დავით აღმაშენებლის ქვაზე: „ღმერთო, ყოვლის დამდადებულო, ალდე შენ მიერ გუიერგუინოსანი დავით, აფხაზთა და ქართველთა, პერთა და კახთა მეფე — მზე ქრისტიანობისა. ამინ“.

ალბათ ყველა თქვენიგანს სწენია დიდი ფრანგი მეცნიერების, ნობელის პრემიის ლაურეატების, ცოლქმარი ბიერ და მარია კიურების სახელები. ამ აღმანიების მთელი სიცოცხლე იშვიათი მაგალითია მეცნიერებისათვის უანგარო მსახურებისა.

1896 წელი... ცნობილი ფრანგი ფიზიკოსის ანრი ბეკერელის მიერ რადიოაქტიური გამოსხივების აღმოჩენა ძლიერ მეცნიერულ შთაგონებად იქცა ცოლქმარი კიურებისათვის. მათ რადიოაქტიური გამოსხივების უნარის მქონე ქიმიური ელემენტის ძიება დაიწყეს — თანამიმდევრულად გამოიკვლიეს სორბონის უნივერსიტეტის უმდიდრეს კოლექციაში დატული ყველა მინერალი, ყველა ქიმიური ელემენტის მენაერთი. კიურები საქმაოდ ხელმოკვლად ცხოვრობდნენ. მიუხედავად ამის, მათ საკუთარი ფულით შეიძინეს და ურანის წარმოების ნარჩენებიდან გადმოზიდეს საკვლევი მუშაობისათვის საჭირო რამდენიმე ტონა მადანი. ამ უზარმაზარი მასიდან ურანის შედარებით რადიოაქტიური ნაწილის გამოსაცალკევებლად მათ დახვეწეს იგი დიდი რაოდენობით, დააყენეს მისგან ხსნარი, ქიმიურად დაამუშავეს და გამოიშვეს მადნის თითოეული შემადგენლის რადიოაქტივობა. ამგვარი ცდებით მათ რამდენჯერმე გაიმეორეს. ასე გაგრძელდა დიდხანს — სასურველ შედეგამდე. ეს შედეგი იყო ურანისაგან მიღებული გაცილებით უფრო რადიოაქტიური ელემენტი — პოლონიუმი, მოგვიანებით კი — სრულად ახალი ქიმიური ელემენტი რადიუმი, რომლის რადიოაქტივობაც მილიონჯერ აღემატებოდა ურანისას.

ეს იყო უმძიმესი, გაუსაძლისი შრომა. სიმძიმეებს ისინი ინაწილებდნენ — ბიერი გამოთვებს ჩაჰკრიკებდა, მარია მადანს ამუშავებდა. სათქმელადაც კი დაუწყებებოდა, მაგრამ ამ ქალმა, მარტომ, საკუთარი ხელით გადაამუშავა მტონა მადანი.

რადიუმის აღმოჩენა ჩვენი საუკუნის დასაწყისის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო დიდი სენსაციაა. მაშინ, როცა ეს აღმოჩენა გაკეთდა, რა თქმა უნდა, მისი ავტორები არც კავობდნენ, თუ რამხელა საშრობობას წარმოადგენს რადიოაქტიური გამოსხივება, მიუხედავად იმისა, რომ მათ აღმოაჩინეს, რომ მინის სინჯარებსა და ლითონის ფუტლარებში დატული რადიუმი წვევს კანს და ხელდაიხრულ ქროლობებს აჩენს. მკვლევარ ცოლქმარს ხელები დამწვარი ჰქონდათ, კანი მთლად აქერცლილი. თითების დაბოლოვანნი მკვრივი და ძალიან მტკიცეფული. მაგრამ კიურებს აინტერესებდათ მათ მიერ აღმოჩენილი ელემენტის ყოველნაირი ზემოქმედება... ბიერმა დაუფიქრებლად გამოსცადა საკუთარ თავზე რადიუმის ეს თვისება — მან რამდენიმე საათის განმავლობაში ხელი მიუშვია მის სხვივებს, დაისხივა იგი და შემდეგ დიდი მეცნიერული სიზუსტითა და გულგრილობით აღწერა დამწვრობისა და ქროლობის განვითარება-მოშუშების რამდენიმეფიზიანი მტრად მტკიცეფული პროცესი. ამ დავიერების შედეგად მან დაადგინა რადიუმის ფიზიოლოგიური ზემოქმედების უნარი და ექიმბითანი ერთად სცადა ცხოველებში რადიუმით მყურნობობა. აღმოჩნდა, რომ რადიუმი მხოლოდ განმრთულ კანს კი არ ცენებს, იგი სწრაფად შლის ავიდამოფრფრეუარეუბებსა და ავთვისებიან სიმსივნეებს.

ებსაც, რომ იგი შეუდარებელია მგლურას და კიბოს მკურნალობისას. მკურნალობის ამ სახეს ეწოდა კიურა-თერაპია. იგი 1903 წელს დაამკვიდრეს ჯერ საფრანგეთის, ხოლო შემდეგ ევროპის სხვა ქვეყნების კლინიკების პრაქტიკაშიც.

1902 წელს, როცა ერთდროულად ევროპის რამდენიმე ქვეყანაში დაიწყო რადიუმის სამარწყველო წარმოება, კიურებს, რა თქმა უნდა, უფლება ჰქონდათ პატენტი დაეწებებინათ რადიუმის წარმოების მეთოდზე, მაგრამ მათ არ იკადრეს მოგების წყაროდ ექციათ საკუთარი მეცნიერული აღმოჩენა. ამ აღმოჩენისთვის კი ცოლ-ქმარ კიურებს, ფიზიკის ანრი ბეკერელთან ერთად, სულ მალე ნობელის პრემია მიენიჭათ.

სახოგადობისაგან, სახელმწიფოს ხელშეწყობისაგან დაფარვებულად ძალზე ბევრი იზრდებოდა ამ აღმანიშნება. მხოლოდ პრუსიის პიერ კიურის ტრაგიკულად დაღუპვას შემდეგ მიიღო მისმა მეუღლემ — მსოფლიოში აღიარებულმა მეცნიერმა, ნობელის პრემიის ლაურეატმა ქალმა, სორბონის უნი-

ვერსიტეტსა და ლაბორატორიაში ქმრის ადგილის დაკვირვება. ქალი ლაბორატორიაში უსმენდა მანამდე უხერხულეს შემთხვევას იყო. საფრანგეთის პარლამენტმა „გამონაკლისი“ დაუწვია.

მარია კიურიმ (მან მეორე ნობელის პრემია მიიღო 1911 წელს, ქიმიის შესრულებული ბრწყინვალე სამუშაოებისთვის) კი თავისი მაგალითით საუკეთესოდ დამტკიცა, რომ ქალი ღირსია არა მარტო სორბონაში შეგლისა... მეუღლის გარდაცვალების შემდეგ იგი აგრძელებს ინტენსიურ საცვლევ-ქმნის ინტენსიურ მუშაობას, ამასთან, უამრავი საქმის თაოსანია. მისი ინიციატივით შეცნაბათა შემოწირულებებისაგან არსდება ე. წ. „კიურის ფონდი“ — ეს, ფაქტობრივად, დახმარებაა რადიაქტიურობაზე მომუშავე ხელმოკლე ახალგაზრდა მეცნიერებისთვის; მისი მეცადინეობით იქმნება და მსოფლიო კვლევის ცენტრად იქცევა პარიზის რადიუმის ინსტიტუტი. პირველი მსოფლიო ომის წლებში მარია კიურიმ, ქვეყნის სამხედრო აღმინისტრაციის-

გან უარის მიღების მიუხედავად, საკუთარი სახსრებით შეიძინა რენტგენის აპარატები, დაამონტაჟა ისინი ავტომობილებზე და ამ მოძრაი რენტგენოკაბინეტებით მარტომ-მარტომ ჩამოუარა ფორნის ყველა ჰოსპიტალს. იმ დროისთვის სიცოცხლე გაუგონარი სიღამამე იყო, როგორც ყველაფერი სხვა, ამ დიდებულ მეცნიერთაგან გაეყოფებოდა.

კიურებმა ყველაფერი იღონეს იმისათვის, რომ მაქსიმალურად აღმანიშნების საკეთილდღეოდ გამოყენებულიყო მათი მეცნიერული აღმოჩენა. დანახ, მათი ჩინაწერების რვეულები, რადიუმის აღმოჩენის თითქმის რვა ათწლეულის განვლის შემდეგაც, ძველებურად გამოასხივებენ... მაგრამ საკუთარი მუშაობის შედეგებით მათ იცოდნენ, რომ რადიუმის რადიაქტიურობა კიკობრიობისთვის არა მარტო საშიშია, არამედ სასიკეთო ძალაცაა ხოლო „მეცნიერების შემოქმედთა ამოცანაა, მიაღწიონ იმას, რომ მეცნიერების მანამაღვარი კაცობრიობის საზიანოდ არ გამოიყენებოდეს“.

ცნობთ ამონაწერს იმ წერილიდან, რომელიც ბატონმა ილინმა „საბჭოთა აპარს“ 1988 წლის 30 ივლისის ნომერში გამოაქვეყნა:

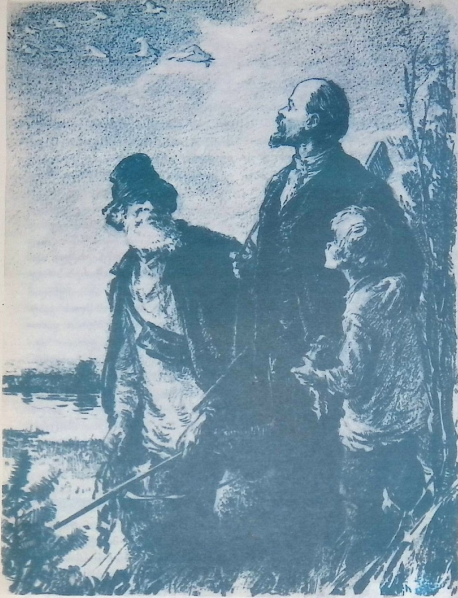
„ჩვენს საბავშვო სახლს საქმაო ტერიტორია აქვს, ისე რომ, შეიძლება აიგოს 12-15 კოტეჯი (ფინური სახლი), თითოეულ მათგანში შესახლდეს 4-5 აღსაზრდელი, რითაც შეიქმნება ოჯახური მყუდროება; მათ საშუალება ექნებათ მოაწყონ სამეცადინო კუთხე, მათთვის მოხერხებულდოს ჩართონ ტელევიზორი თუ მაგნიტოფონი, იმუშაონ „საკარმიდადო ნაკვეთზე და ა. შ.“

ას, ანუთ შორს მიმავალი მიზნები აქვს საბავშვო სახლის დირექტორს. თუმცა მანამდე რამდენიმე პრობლემა გადასაჭრელი, რაშიც, ალბათ, შეფერთან ერთად ავტონომიური რესპუბლიკის მინისტრთა საბჭო, განათლების სამინისტრო, პარტიის არაკომი და აღმასკომი დაეხმარებიან. ეს პრობლემები საშილიდა: ტუმბოს

შოვნა (არტეზიული ჰიდან საბავშვო სახლისთვის წყლის მისაწოდებლად), სატვირთო ავტომანქანის გამოყოფა (კომპინირებული საცვების, სურსათის, ჰირნახელის გადასაზიდვად სახლად), დიზელ-დანადგარის გამოყოფა (ზამთარში ზოგჯერ ელექტროენერჯის მიწოდება წყევება და საბავშვო სახლს დიდიფლობისა განსაკუთრებით უჭირს ხოლმე).

მაგრამ ეს პრობლემები წერილიდან იმ უპირატევეს და უშთარგუნს პრობლემისთან შედარებით, რომელსაც ცხოვრების უკუღმართობით ტრავმირებული ნორჩი პიროვნების შეგნებულ, კულტურულ, ინტელექტუალურ, პატიოსან მოქალაქედ ჩამოყალიბება ჰქვია. ამას კი — მრავალ მაგალითზე დაყრდნობით თამამად შეიძლება განვაცხადოთ — შეხინჯაობის საბავშვო სახლი საქმაო წარმატებით ართმევს თავს.

ტვირთად იქცევა (ვთქვათ, მინცდა-მინც ერთად აღვგომა, მინცდამინც ერთად ვარჯიში, ერთად პირის ბანა, ერთდროული საუზმე-სადილ-ვახშამი...) და ხშირად პროტესტსაც იწვევს. ამიტომ, ალბათ, კარგი იქნება, თუ მოზარდს ოჯახურ გარემოსთან მიახლოებულ სიტუაციას შევექმნით. სიტყვა რომ არ გაიმარტოვდეს, ვავა-

გლინსაჩი ფურცა

ბ. კ ო ნ ე მ ვ ი მ ო თ ხ რ ო ბ ა მ ა ბ ა ტ ა რ ი ი. ი ლ ი ნ ს კ ი

ციმბირში, მდინარე შუმის პირას არის გაშენებული სოფელი შუმენსკოე.

ქველად ამ სოფელს ცოტა ვინმე თუ იცნობდა: ჭაობებსა და ტყეებს შორის, რკინიგზიდან, დიდი ქალაქებიდან შორს იყო მიკარგული.

შუმენსკოეს განაპირას ცსოფრობდა ღარიბი გლეხი სოსიპატინი. სოსიპატინს ჰყავდა ძმისწული, სახე-

ლად ალექსი, ის კი ლიოშკას ეძახდა.

სოსიპატინი ხშირად დადიოდა სანადიროდ იხვებზე, კურდღლებზე და ლიოშა თან არ მიჰყავდა, ჯერ პატარააო.

ერთსელ ლიოშამ ამის გამო ტირილი დაიწყო. სოსიპატინი კი, თითქოს ჯიბრზე, დიდხანს ეშაღებოდა და წასვლას აჯანჯლებდა —

ეტყობოდა, ვილკას ელოდებოდა. ლიოშა მის გვერდით იდგა და ცრემლებად იღვრებოდა. ისე სძულდა იმ წუთს ბიძა, მისკენ ვახვდევს კი არ უნდოდა, მხოლოდ ქუნას გაჰყურებდა. იქ, ძალზე მყუდრო ქონაზე, გვირილები ყვავდა და ბატები დასერიანობდნენ. და აი, ამ სოფელურ ქონაზე შეაფიქო გამაინდა ერთი შავი პულკიანი, მხარზე თოფგადადებული კაცი, რომელიც სწრაფი ნაბიჯებით მოდიოდა სოსიპატინის სახლისაკენ.

ლიოშამ თვალეზე სელისგულები მიიჭირა, რათა ცრემლის დენა შეეჩერებინა, მაგრამ როცა თვალები გამოახილა, უფრო ატირდა.

სოსიპატინმა სიცილით მიითითა მასზე შავიპულკიანი კაცს:

— შენე, ილინ, როგორ წუხს — სანადიროდ არ მიჰყავთ.

მაგრამ კაცს არ ვასცინებია, სერიოზული სახით შავვლო თვალი ბიჯს.

მამინ სოსიპატინმაც შეწყვიტა სიცილი და თქვა:

— ბედი არ სწყალობს ყმაწვილს.

— ბედი არ სწყალობს? — ჰკითხა ილინმა ისე, რომ ლიოშასთვის თვალი არ მოუშორებია.

— თვითონ განსაჯე: როგორ წაუყვანო ტყეში, სადმე როკზე რომ შენი გაიჭრას?

— არ გაიჭრის, ბილიკებით ვივლით.

— ვრუნებიც ბილიკზე დავესიკუდებინა, არა? — თქვა სოსიპატინმა, მაგრამ მეტად არ შეკამათებია.

ამრიგად, ლიოშა თავის სიცილს ლეში პირველად წავიდა სანადიროდ.

ტყეში გრილოდა. მინდორზე რომ გავიღწენ, კვლავ დააცხუნა მწეშ.

მინდორში მძლავრი ბაღისა პიბინებდა და ფუტკარები ზუსუნებდნენ, პაერი მურყნის, ყვავილებით, ფიშვის სურნელებით გაჟღენთილიყო.

უცებ ილინმა წამოიძახა:

— შე რომ ქამარი არ წამოშიდია? არ მომიწევს დღეს თოფის სროლა.

* ერთნი — ტაიგაში მოხაჩარე შიჩარე და ფორწელი.

19390

ლიომამ იცოდა, რომ მონადირეს ჭამარი უნდა ეკეთოს ნანადირევს ფორიველის ჩამოსაკიდებლად. ზიძას გადასხდა. ისიც უქამროდ იყო. ლიომამ შეჩერდა კიდევ: ეს რა ნადირიზა იქნება, თუ თოფს არ გაისვრიანო.

ილიჩმა შესხვდა მას და ვაიყინა: — ბედო არ გეწყვალის?

მაე წამს ბუნჭების თავზე რაღაც გაერთა. ილიჩმა ელვის სისწრაფით ჩამოიღო თოფი მხრიდან და დაუმიზნა. მთელ ტყეზე გადაიგრიო-ალა სროლის სხამი.

ილიჩმა თოფი ძირს დაუშვა და დამბნავეკუიოთ იტყვა: — აქეჭარდო... არ ვიცი, როგორ ვისროლო...

ლიომამ კი, გასარებული, წინ გა-ვარდა. ბუნჭებში მალე მონახა მოკლული ვრუნი. ამის მერე ნამდვილი ნადირიზა გაჩაღდა. საღამოსთვის მონადირეებს სამ-სამი ვრუნი ჰქონდათ მონადირებულად; ვრუთ ვრუნი, ილიჩმა რომ სულ პირველად ჩამოავდო, ლიომას მიჰქონდა.

როცა ტყიდან გამოვიდნენ, მზე უკვე ჩადიოდა. მინდორში ბალახი დაიწეა. აგრძელდა. მარტოოდენ მთელ დღის მზით გასრუებული ბილი-კი იყო თბილი. ლიომას უკვირდა ეს და ბალახიდან ბილიც შეგამოი-ნახებლბდა სოლმე ფეხშიშველი.

მთვლორენქლად ილიჩმა მხარზე სელი მოსვია და მდინარე შემისკენ გაახვდა. შორს გარეულთა ვედეგის გუნდი მიყურავდა. ჩამავალი მზის სხივებში ისე ჩანდნენ, თითქოს ვარდისფერი ღრლები ქულები ჩამოცვენილარი ციდან.

დიდხანს გასცქეროდა მათ ილიჩმა... ამასობაში მზე ტყის მოფარა და ვედეგში გაუჩინარდნენ. უკვე შინ წასვლის დრო იყო.

შინ რომ მივიდნენ, ლიომამ ბიძას ჰქონდა, საიდან მოვიდა ილიჩი შემუნსკოეშიო. — თავისი ნებით არ მოსულა, — მიუფო სოსიპატჩინმა, — მეფემ გადმო-ასახლა აქ.

იმ დღის შემდეგ ლიომამ ბერეჟერ მისულა ჭოსთან, სადაც ილიჩი იყო დაბინავებული. მეგრამ ილიჩი მოსულელი იყო, დიდიდან გვიან და-

მემლე კითხულობდა, წერდა. ვერავინ გამოიფინებდა, კიდევ როდის მოიცი-ლიდა სანადიროდ.

...დავბა ზემთარი და მდინარე შუნი ყინულით დაიფარა. ახლა ილიჩმა შესვედრა იოლი გახდა: თითქმის ყოველ საღამოს, მუშაობით დაღლილი, ის მდინარეზე დადიო-და საციგურაოდ. იმ დროს შემუნსკოეში ციგურები საკვირველება იყო. ბიჭებმა უყურეს ილიჩს, უყურეს და თვითონაც დაიწყეს თავის-თავის ციგურების გაკეთება, ოღონდ ღან ციგურების, რომლებსაც წინად ღან რკინის თავკაგებს აძვედბდნენ.

სოსიპატჩინმაც გამოუთავა ლიო-მას ციგურები. ლიომამ მისცევ გაიქ-ვა მდინარისაკენ, და არა სხვადას: მთელი ყინული ნამქერს დაუსვარავს. სასრიალო ადგილი აღარსადაა. მუ-შენსკოელი ბიჭები ღვანის მდინა-რის პირას და არ იციან, რა იყო-ნონ.

უცხად ლიომამ თვალი მოჰკრა ჩვეული სწრაფი ნაბიჯით მდინარი-საკენ, მომავალ ილიჩს. „ახლა ბიჭი-სადაც, კიდევ არ გეწყვალის ვეინო?“ — გაიფიქრა ლიომამ, მაგრამ ილიჩ-მა გადახვდა ნამქერს, ბიჭებს და მხიარულად იტყვა:

— რა იქნება, ნამდვილი საციგუ-რაო რომ მოვაწყოთ, ა? — და აჩვენა, რა როგორ გაეკეთებია-ნათ.

ბიჭები საქმეს შეუდგნენ: თოვალ აქეო-იქით გადაყარეს და მომავალ საციგურაოს თურთ კედლებად შემო-აგულეს. შუაგულში ყინული დაავაკეს. შემდეგ ტყეში წაიფინენ, ნაქვის ტო-რები დატრეს და თოვლის გალავა-ნი იმით შორთეს.

როცა საციგურაო მოედანში უკვე მზად იყო, ილიჩი ყველაზე პატარე-ბისთვის ციგურაობის სწავლებას შე-უდგა, რომ ყინულზე ცნვიარი-პირი არ დაებტერიათ. პატარებში სულ უმ-ცროსი ლიომა იყო, ამიტომაც ილი-ჩის სხეებზე მეტად მას ასწავლიდა. ხელისილწიკადებულნი, ისინი დიდ-ხანს დასრიალებდნენ სოლმე ციგუ-რებისთ.

მას შემდეგ ბევრი წელი გავიდა. სოფელი შემუნსკოე მთელ მსოფლი-

ოში ცნობილი გახდა: ახლა ყველა იცის, რომ 1897 წელს მეფის მთავ-რობამ ამ სოფელში გადაასახლა ვლადიმერ ილიჩის ძე ლენინი პე-ტრებრძენში, მუშათა კლასის გან-თავისუფლებისთვის ბრძოლის კავ-შირის“ დაარსებისა და ხელმძღვა-ნელობისათვის. მთელი სამი წელი დაყო მან შორეულ გადასახლებაში — ციმიბრის ყველაზე მიყრუებულ კუნძულში.

შემუნსკოელი ბიჭები, ოდესღაც რომ სის ციგურებით სრიალებდნენ, დიდი ხანია დაიზარდნენ. ახლა ახა-ლი ბიჭები სრიალებენ მდინარე შუ-მის ყინულზე, ოღონდ ნამდვილი, ფოლადის ციგურებით.

ერთ წამთის დღეს შემუნსკოეში ერთი მუშა ჩავიდა. იგი ამ სოფელში იყო გაზრდილი, მაგრამ იმხანად ქალაქში ცხოვრობდა, ქარსანაში მუშაობდა, ოჯახს იკ აქა ჰყავდა.

ცოტა რომ დაისვენა, ციგურები აიღო და ვაგიშვილთან ერთად მდი-ნარე შემუნსკოე გაემართა.

— მოდი, გასწრაბაზე ვიციგურა-ოთ, — შესთავაზა მამამ შვილს.

— მოდი, — მიუფო შვილმა, გულიში კი გაიფიქრა: „ახა, მოსუსეს სად შე-უძლია, მე დამეწიოს!“

მიადგნენ მდინარეს, ციგურები შორიგეს და ყინულზე გასრიალდ-ნენ. მამამ აუჯობა შვილს. შეცბუნე-ბულმა ბიჭმა მამის ფეხებს შეავლო თვალი და ჩაილაპარაკა:

— შენ ვრძელი ფეხები გაქვს და... მამას გაეცინა:

— მთავარი ფეხების სიგრძე კი არ არის, არამედ სისწრაფე.

განავრტეს სრიალი და ისეე გაახ-წრო მამამ.

— ამა შენ როგორ უნდა დამეწიო, — უთხრა მან შვილს, — როცა მე ცი-გურაობა ლენინმა მასწავლა.

და მან შვილს უამბო, როგორ მო-აწყვეს პირველი საციგურაო მოედანი მდინარე შუშზე. შინ რომ ბრუნ-დებოფდნენ, ის ადგილიც აჩვენა, სა-დაც ოდესღაც იფდა ტიფაში ვაგა-სანდებულნი ლენინი და თავისუფა-ლი ვედეგის გუნდს გააყურებდა.

თარგმნ. ს. ზანიშვილი

ქართული სახლი

ყოველი ნივთი,
ყოველი წიგნი
აქ გაზიარებთ
შობლიურ სულთან.

გადაგვიფარეს
ჯორჯიასის სელით
ამოქარგული
ქათათა სუფრა.

ბებერ კედლებში
შემორჩენილა
"ფეხისტებისის"
ქართული სუნთქვა...

ყოველი ნივთი,
ყოველი წიგნი
აქ გაზიარებთ
შობლიურ სულთან.

კანცა

(„დასაიათება“)

— ციცა, ციცა, — მოფერებით,
სანაც წყრომით გუბნებით,
საიდან და სად დადიდება
საიდუმლო სვეტლებით.

როდი გამოებარება,
სადმე რამ თუ შარბურობს;
კმაყოფილი როცა არის,
დაწვება და ნარინურობს.

რასაც მისცემ, ჯერ დაყნოსავს, —
თათით ფრთხილად გადაარჩევს, —
რაც ბუნებამ დაანათლა,
მას ვერაფერს გადააჩევს.

წუკიცა გასლავთ და დიდგულბაც
მადლიერცი, უმადურიც;
ფაქიში და ნებიერი,
ზოგჯერ ძალზე უამურიც:

— ჩემს საწოლს და ჩემს ულუფას
აღარ უნდა ყვედრებო, —
მონადირე რომ არ ვიყო,
შინ ვინ დამაყენებდაო!

— ციცა, ციცა, — ვეფერებით,
სანაც გარეთ მივაბრძანებთ,
ის ფანჯრიდან გადავოსტება,
პატრცეს ნულარ შიამალებთ!

თქვენი ხასლი, თქვენი ტანტი
მისიც არის, მასაც უყვარა.
სადაც ცხოვრობს, ჩვეულებაც
მისი აქვს და ზნეც მას უყვარა.

თავის ჯილაგს, თავის მოდემას
ნადირობის წესებს აჩვენებს, —
რაც ბუნებამ დაანათლა,
მას ვერაფერს გადააჩევს.

კანცა სახლში

ზღვაზე გადამრია
ცინცალ სილურჯით, —
მსურდა თვალებით
დაშლია!..

შენ რაზე ფიქრობ,
ულამაზესო,
გულწინაგულო კამელია?!
აქ ყვაილებნის
კარნავალი
და აზიური
ფერთა შეგებრი, —
ცინისძირიდან
პიმლაიმდე
უნდა ვიასლო
ერთი ეჭობი,
რომ მომეშველოს
სათქმელის თქმაში
და გამოსატოს
ის ალტაცება,
რაც მომანიჭა აქ,
აჭარაში,
მე ამ ზღაბრულმა აუვავილებამ.
მე ყვაილები
მეჭებდა სულში,
მე ყვაილები
მეჭებდა თმაში,
ფეფერული ხალისის
ნიშნად
დაიდურცლება ისინი
გზაში, —
დავმსგავსება გზა
წითელ ქვიშას...
ასე მოვივლით
მშინან აზიას,
უკვე ქართული
აზალებით...

ნათელმხილველო,
აწმყოს და ნამყოს
ნუთუ ერთნაირ
სიხსიადით სვდავ?!
ან რას უქადი
შოშავლის ნაყოფს —

გადაურჩება იგი
იო ატომს,
რომელსაც ისევე ადამიანი,
ის, შემოქმედის
უმაღლესი შემოქმედება, —
ნათელმხილველო უღებს
ჩვენს საუკუნეს?
ნათელმხილველო,
ბრძანე,
რას სვდავ?
თუ არაფერი აღარ ჩანს
იქით,
სად გასაყარი გვევლუება
საუკუნეთა!..

ზაფხულის ნათელმხილველო

ხალს არასდროს შემლია,
ვინ უფროა წინარე...
დრო არასდროს ჩერდება,
მიდის, როგორც მდინარე...
შეილსაც თვითონ ნათლავდ,
მეფეებს სომ მეტადრე, —
ერთსაც მადლითავე შეარქვა,
ერთსაც თავდადებული,
ერთს რვევენი აკადრა,
ერთს უწოდა ბრწყინვალე!
ხალს არასდროს შემლია,
ვინ ვისზეა წინარე.
ხალის ნათლული არის
დიდი დავით მეოთხეც, —
აღმაშენებელი —
დაუმაღლა ყოველმანს
დიას, ანლა სახელი,
შედასართავად რაც ითქმის,
არის ზემორეჯარი,
დრო რომ ვერას დააკლებს.
კარგი თუ შეუგინე;
ქართული თავს შეაკლავს, —
აგზე ბუი უთქვია,
კარგზე არ შურს მირონი.
მირიანსაც უმაღლის,
ერეკლესაც უმაღლის,
თამარი სომ სატიკა,
მზისებერ დასაფიციარი, —
მათი სახელებით გვაქვს
მტკიცე გულის ფიციარი.
ხალს არასდროს შემლია,
ვინ ვისზეა წინარე, —
ერთს შეარქვა რვევენი,
ერთს — გიორგი ბრწყინვალე!

ხელი წლის წინათ ბრიტანეთის მეტეოროლოგიური სამსახურის შექმნა პირველად აუწყეს სამეცნიერო საზოგადოებას იმის თაობაზე, რომ ანტარქტიდის ტერიტორიაზე სექტემბერ-ოქტომბერში აღმოაჩენონ შესამჩნევად კვითვლება ოზონის კონცენტრაცია. ნახევარი წლის შემდეგ გამოქვეყნდა ამერიკულ თანამგზავრ „ნიმბუს-7“-ით მიღებული მონაცემები. ცნობები დადასტურდა. მალე ამერიკელები გაემგზავრნენ ანტარქტიდის სადგურ „სამხრეთ პოლუსზე“, სადაც სპეციალურ მოწყობილობათა საშუალებით გაზომეს ოზონის განაწილება ატმოსფეროს ვერტიკალურ ფენებში. აი, როგორი შედეგები მიიღეს მათ: ანტარქტიკული ვახაფხულის განმავლობაში 20-25 კილომეტრის სიმაღლეზე საგრძნობლად მცირდება ოზონის ფენა. ჩნდება ვეება, 15 მილიონდ კვადრატული კილომეტრის ზომის „ხვრელი“, რომელიც თითქმის მთელ მეექვსე კონტინენტს მოიცავს.

ასეთვე გაზომვები ჩატარეს იაპონელმა სპეციალისტებმა. მათ დაადგინეს ოზონის კონცენტრაციის შემცირება 50, ზოგაერთი რაიონში კი 90 პროცენტით. საბჭოთა სწავლულებმა, რომლებიც ანტარქტიდის სადგურებში — „ნოვოლაზარესკაისა“ და „მოლოდიოენაიაში“ მუშაობენ, დადასტურეს ამ მონაცემების სისწორე.

„ოზონის ხვრელი“ შორეული ანტარქტიდის თავზე? დღის ამისათვის ყურადღების მიქცევა? ინკლისელ მეცნიერთა მიერ აღხაზანს გამოცემულ სოლიდურ ნაშრომში „სტრატოსფერო და ოზონი“ გაკეთებულია საკმარის სერიოზული დასკვნები: ექვე 2000 წლისათვის ოზონის კონცენტრაცია დაეცემა ერთი პროცენტით, ხოლო 50 წლის შემდეგ — ოთხი პროცენტით. ეს ძალზე შემამფოთებელი პროგნოზია, რამდენადაც ლამაზაკია ოზონის კონცენტრაციის გლობალურ დაკე-მასზე მთელ პლანეტაზე. თუ „ოზონის ხვრელი“ ეკვატორულ ოზონთან განდრება, მისი ბიოლოგიური ეფექტი მერტისმეტად სახიფათო აღმოჩ-

ოზონის ხვრელი

ნდება ცოცხალი ორგანიზმისათვის. ოზონის ფენა გვიცავს მზის რადიაციის გაძლიერებული დოზისაგან, რომელიც აზიანებს ცოცხალ უჯრედებს, გამოიწვევს კიბოს დაავადების ზრდას, ყველა სასოფლო-სამეურნეო კულტურის მოსავლიანობის მნიშვნელოვან დაქვეითებას.

— ძირითადად სპეციალისტების შეფასებებს უნდა დავეთანხმოთ, — განმარტავს სსრ კავშირის სახელმწიფო პრემიის ლაურეატი ვ. ხატატოვი. — ოზონის ფენა ხომ პლანეტის თავისებური ბუნებრივი ფარია: იგი შთანქავს მზის ულტრაიისფერი რადიაციის დიდ ნაწილს, რომელიც დიდ ზიანს მიაყენებს ყველაფერს ცოცხალს. ეს ფარი ძალზე თხელია — რომ მოვავროვოთ მისად ფენებში არსებული ოზონი და ატმოსფერულ წრეებზე შევკუმშოთ, მისი საერთო სისქე სამ კილომეტრსაც კი ვერ გადააპირებს;

და საკმარისია იგი დაირღვეს, რომ სინამდვილე იქნეს სწავლულთა ესოდენ შემამფოთებელი წინასწარმეტყველება.

უნდა ამხოლოდ ერთი დასკვნას აღემა გამოვიტანოთ: არამც და არამც არ უნდა დაირღვეს ოზონის ფენა. მაგრამ ვიდრე აუცილებელი ზომები მივიღებდეთ, უნდა გავარჯიხოთ, რისგან ჩნდება „ხვრელი“. პიპოტუზები მრავალადა.

არის, მაგალითად, აზრი, რომ ზემოაღნიშნული ფენომენი წმინდა ბუნებრივი ფენომენობისაა. მისი მომხრეები იმოწმებენ მზეს, უფრო სწორად მზის აქტივობას. სქემა ასეთია: ატმოსფეროში ბლომად არის აზოტი; მზის აქტივობის გაველნით აზოტის ეანგის რაოდენობა სამხრეთ ნახევარსფეროს შუა ვანედებში იზრდება, მისი მასა გროვდება სტრატოსფეროში, ჰაერის ნაკადების დინება კი მას პოლუსისაკენ მიერეგება. აქ, შედის რა ფორტეპიმიურ რეაქციაში ოზონთან, ეს ნაეანგი იწვევს „ხვრელბის“ წარმოქმნას.

— არაფერი ამის მსგავსიო, — ამტკიცებენ სხვა მეცნიერები. ატმოსფეროს მაღალ ფენებში ხომ არ არის აღმოჩენილი აზოტის ეანგის გაზარდილი შემადგენლობა, რაც, ვითომდა, ოზონის დაშლას იწვევს. და კიდევ: 80-იანი წლების დასაწყისისათვის მზის აქტივობის პიკი დასრულდა, და თორმეტწლიანი ციკლის თანხმად აქტივობის დაქვეითება აღინიშნება. და თუ „ხვრელი“ გაჩენა განპირობებულია მზის გამოსხივების აზოტზე მოქმედებით, ბოლო პერიოდში იგი უნდა შემციირებულიყო, მაგრამ ასე არ მოხდა.

კიდევ ერთი პიპოტუზა ამ ანომალიის წარმოქმნის თაობაზე. იგი ხსნის, რატომ ჩნდება „ხვრელი“ მანკლამაინც ვახაფხულზე. ანტარქტიდაზე ტემპერატურის რეჟიმის თავისებურება ისეთია, რომ პოლარული ზამთრის პერიოდში ჰაერის ნაკადი სამხრეთ ნახევარსფეროს შუა ეკვატორული განედლიდან აქ ვერ აღწევს. ზამთრობით მხოლოდ დახშული კარბოტი ცირკულირებს, ესე იგი, „სუფთა ჰაერის“, მთ შო-

რის ოზონის მოწოდება არ ხდება. ხოლო იმ ოზონს, რომელიც ამ ქარაშოტის შემადგენლობაშია, აი, რა ეტრთება: მთავრდება ზამთარში; მატერიალს მზის აქტივობა და ის სტიმულს აძლევს ზემოტბომსფეროში ფოტოქიმიურ პროცესებს. სწორედ ამ ამოღებებს თავის არსებობას ყინულის უწყრილესი კრისტალები, რომლებიც დაგროვებული იყო სტრატოსფეროში, დაეუშვათ, ვულკანური ამოფრქვევის შედეგად. გაზაფხულის მზე აორთქლებს ამ კრისტალებს, ისინი რეაგირებენ ოზონთან და ღუბავენ მას! აი, ასე ჩანდება „ხერვილი“. შემდეგ, რაცადაც შელი პოლარული ქარაშოტების დრო გაივლის და ანტარქტიდისკენ დაიძვრება ოზონით გამდიდრებული სუფთა ჰაერის მასები, „ხერვილი“ პირს შეიკრავს.

ამ სიბოთეზას შეიძლება ჰქონდეს ტრეზობის უფლება, სპეციალისტებში თითქმის არ იწყვეს ეჭვს მისი მექანიზმი ერთი მნიშვნელოვანი მომენტის გარდა.

აქ საქმე ეხება ყინულის კრისტალებს. ვითომ მხოლოდ ვულკანური გამონაფრქვევების შედეგად ჩნდებოდნენ ისინი? მათ გარდა ხომ არ არის კიდევ სხვა არაბუნებრივი წარმოქმნის შენაერთები?

ქეშმარიტების დასადგენად გასულ წელს ამერიკელებმა ანტარქტიდაში მოაწყვეს ეგრეთ წოდებული „თვითმფრინავი“ პროგრამა. ორი საკვლევი თვითმფრინავი დაფრინავდა კონტინენტის თავზე და არკვევდა ატმოსფეროში არაბუნებრივი შენაერთების არსებობას.

გამორჩება, რომ ასეთი შენაერთები არსებობს. გაზაფხულზე იმ რეგიონებში, სადაც ჩანდება „ოზონის ხერვილი“, აღმოჩენილი იქნა შენაერთები ქლორისა და ფტორის დაბალი კონცენტრაციით. ამით ანტარქტიკული ფენომენის საიდუმლო ბევრმა სწავლულმა ამოხსნილად ჩათვალა. ბუნებრივი პროცესების წვლილ ოზონის ფენის რღვევაში უმნიშვნელოა, — ასკენად ისინი. — ქლორი, ფტორი და მათი მსგავსი გაზები — აი, მთავარი დანაშაუენი! მსოფლიოში ყოველწლიურად აწ-

არმოებენ და იყენებენ ქლორფტორწყალბადის შენაერთებს. ატმოსფეროში ისინი ხვდებიან აგრეთვე საყოფაცხოვრებო მაკიერებებთან, რეფრიგერატორებიდან, საღებავებიანი პულვერისაორებიდან. მთვე შეიძლება მიფაქუთენოთ მანხარის, ნაოთბბარბულებების, ბუნებრივი გაზის წვის პროდუქტები, აგრეთვე ბევრი ვადამამუშავებელი საჭარმის გახისმავარი გამონაბოლქვები — ყოველწლიურად რამდენიმე ათასი ტონა! მაშინ, როდესაც დადგენილია, რომ ქლორის ენაგის ერთი მოლეკულა ანადგურებს ოზონის 1000 მოლეკულას!

ფერონის მოლეკულები, რომლებიც ატმოსფეროში ხვდებიან ად შეუძლიათ იქ 60-80 წელი გაძლონ, მიგრირებენ პლანეტის თავზე. ანტარქტიდას არა მითახლოვებიან, ზამთარში იქ შეჩერდებიან (დაბნული ატმოსფერული ქარაშოტების მექანიზმის თანხმად), ხოლო გაზაფხულს დადგომისთანავე მზის სხივები მათ გადააქევენ ოზონის განადგურების მძლავრ კატალიზატორად.

მთხედავად ამისა, დამლუბველი ქიმიური შენაერთების წარმოება გრძელდება. მაშასადამე, საშოროება მატერიალს? თუ „ოზონის ხერვილი“ მხოლოდ გაზაფხულზე და ისიც ორი თვის მანძილზე გაჩნდება — არც ისე საშიშია, მაგრამ თუ იგი პლანეტის თავზე გამუდმებით იარკრებს და თანაც არა მარტო ერთი რამეღმე რეგიონში, არამედ ბევრ ადგილას, და ამითი გზას გაუხსნის მზის რადიაციას დედამიწის ზედაპირისაკენ, მაშინ კატასტროფა ვარდაეკალი!

დასკვნა გარკვეულია: უნდა შეწყდეს ქლორფტორწყალბადის შენაერთების გამოშვება. მაგრამ ეს — ერთი შეხედვით. ისინი ოზონის ფენისთვის საშიში არიან, მაგრამ მნიშვნელოვანი სარგებლობაც მოაქვთ ადამიანის სამეურნეო საქმიანობაში, არატოქსიკურნი და ნეიტრალურნი არიან (ცეცხლისა არ ეშენიათ). ეს კი ქიმიური ნივთიერებებისათვის მეტად მნიშვნელოვანი დირსებაა.

ზოგიერთ მათგანს მოუძებნენ შემცველი, მაგრამ ეს შემცველები ძვირად ღირებული ამოჩნდნენ.

რჩება ერთი: უნდა შევიმციროთ ქლორფტორწყალბადის შენაერთების გამოშვება. ამ მიმართულებით პირველი ნაბიჯები უკვე გადაიდგა. თავდაპირველად ენაში, შემდეგ მონარდაში ხელი მოაწერეს კონვენციასა და ოქმს ოზონის ფენის დაცვის თაობაზე. საბჭოთა კავშირმა დაუყოვნებლივ მოახდინა ამ დოკუმენტის რატიფიკაცია, მიუხედავად იმისა, რომ ჩვენ ამ შენაერთს ყოველწლიურად 6-ჯერ უფრო ნაკლებს ვაწარმოებთ, ვიდრე ევროპის ეკონომიკური თანამშრომლობის წევრი ქვეყნები ანდა იაპონია. მთავარი ის გახლავთ, რომ ეს დოკუმენტები რეგულირებს გაუცეთენ ოზონისათვის საშიშ ნივთიერებათა წარმოებასა და მიხმარებას.

გათვალისწინებულია, აგრეთვე, ოზონის ფენის მდგომარეობის ერთიანი კვლევა. ამისათვის 1987 წ. ზაფხულში ცენტრალური აეროლოგიური ობსერვატორიის პოლიგონზე (ყურსის ოქის ქალაქი რიუსკი) ჩატარდა საბჭოთა და ამერიკული აპარატურის გამოცემა. ამერიკულმა სპეციალისტებმა უჩვენეს ოზონის ზონდები. ისინი სპეციალური ბალონებით აღიან მაღლა. საბჭოთა სწავლელებმა წარმოადგინეს ლიდარები — ლაზერული ლოკატორები ატმოსფერული აეროზონის დისტანციური გაზომვისათვის. ორივე ამ აპარატურამ დადებითი შედეგებია მიიღო.

რაც შეეხება ქლორფტორწყალბადის შენაერთების წარმოების შემცირებას, აქ მნიშვნელოვანი სიძნელეებია, საჭირო გახდება ქიმიური წარმოების ტექნოლოგიის შეცვლა. ეს რთულია და ძვირად დაჯდება. მაგრამ სხვა გამოსავალი არ არის. მიიღო მსოფლიოს ადამიანები გაერთიანებულ ძალებით უნდა შევეცადოთ, შევიწარმუნოთ ჩვენი ოზონური ფარი ის ხომ ვსოდენ თხელა! — მხოლოდ და მხოლოდ სამი კოლომტრის სისქისა.

3. ზავტორბობა.

მეფუტყრა

ფუტყრის რძე აღარ გამოგონა! ალბათ უმრობოს-მეთქი — ვიფიქრებ. იციან ბერიკაცებმა უცხაური ხუმრობა. ჩვენს ეზოში ერთი პენსიონერი ცხოვრობს. აი, იმან იცის ზღაპრები!

ერთხელ გვითხრა: წინათ ჩვენში გაუძალი ტყეები იყო, ერთ დღეს დევები დაევიკრნენ, მოვიშინაურებ და ურემში შევაბიო. ისე მოვაუპკიანე.

არაგვისპირთან

სადღე კია ტყისპირებზე მდელი, გაზაფხული საგანგებოდ რთავს. ყვავილებზე ფუნჩისცემულს რომ შევლო, ამის ნება ამ პრეცი ითავს.

სად იქნება ამ ხეობის მსგავსი, მივსდევ გზას და აღარ მინდა შეწყდეს. სილამაზეს, თუმცა არის ნაზი, შეუძლია, წინ აღუდგეს მეწვერს.

ქების სიტყვიც ვეღარ იტანს ლოდინს, აქ სომ მუნჯიც ამოიღვამს ენას, აღარც მიკვირს, არაგვი რად მორბის და მთელ გზაზე სმაურობს და ღელავს.

აქ ბუერია ტყის პირებზე მდელი, ყვავილების ხალიჩა რომ ფარავს. უსმაუროდ, მშვიდად როგორ ველო სილამაზით აღტყვებულ არაგვს.

წინაა პელაშვილი, თბილისი, 86-ე საშუალო სკოლა, II კლასი.

ცირაქმდა დანაგა

რადღე ჩავიფიქრე და გვირილას ვეითხე: ამასრულდება თუ არა? —

სწელი შეუხო გვირილას ღეროს, მოვწყვიტე... თითქოს სიმები ჩაწყდა.

ტყეშიც უჩემოდ დადიოდნენ და ურემსაც თვითონვე მიტვირთვდნენო, თავად შეგბამებოდნენ ხოლმეო... ბოლოს ეს დევები კლდეებში მივიყვანე და ათი წელიწადია. ჩემს ბრიგადაში კარგა გვირიანად ვაჩუქავე...
ეს ამბავი კარგა ხანს მართალი გვეგონა.

ვასო პაპამ რომ ფუტყრის რძე ასენდა, ის ბერიკაცი გამახსენდა და გამეიცინა.
მაგრამ ალბათ თქვენ გაინტერესებთ, ვინ არის ვასო... ახლავე ვერცხვით:

პაპა ვასო ჩვენს სკოლაში გავიცანი. ერთ დღეს, შრომის ვეტერანებთან შეხვედრაზე ისიც გვეწვია, ვეტერანებს მეც მივესალმე. მერე ვა-

ერთხანს იმედით ვუცქერდი, მერე ყვავილს ნელ-ნელა დაგუნჯე მარცვა, თეთრი ყვავილი მალე გაყვიითლდა, ბოლო ფურცელიც ცრემლმა დანაშა, ერთ წუთში თქმული ყვავილის „არა“ ნიაგმა უშალ სადღაც დამაშა.

წვიმიანი დღამაგა

სურამის მთებზე წამოწვა ნისლი, მთები და ნისლი ჩახუტებულან. შორეთში თითქოს ვიღაცა ტირის, წვიმის წვეთები ეცემა მინას. ცაშ დაღამალა ცისფერი ფერი და ღამის — ქვრივის — სამოსელს იცეკვს.

მთავარ შუე ცაშე არ გამოუშეგს, ის მოიტაცეს ღრულებებმა ციდან. მთები ჩაყვალა სიბნელემ მრუმემ, ზეცის ცრემლებმა დააღბო მინა. ცაშ დაღამალა ცისფერი ფერი და ახლა ქვრივის სამოსი მოსავს.

ღამისი

მზე ჩასახველად ეშაფდებოდა, მე ცას გაეხედე, ცა წითლდებოდა, დახშით დატვირილი შემოპირიეთ უბიდან სისწლი გადმოსდიოდა.

მამია შიპაზაშვილი, თბილისი, 112-ე საშუალო სკოლა, VIII კლასი.

სო პაპა ავიდა ტრიბუნაზე, დარბაზში თვალთ მომძებნა და თქვა:

— შეფუტყრე გახლავართ, ორმოცი წელი ვეშასაფრე ფუტყრის მომენებას. ამიტომ გამიხარდა, გოგონამ რომ თქვა. მეფუტყრე უნდა გავხდელიყ. უნდა გავხდეთ. ჩემო მეგობრებო, მეფუტყრეები, მევენახეები, მშენებლები. ეს გვიანდა ჩვენ. ეს სკირდება ქვეყანას!

როცა შეხვედრა დამთავრდა და სტუმრებს ვაცილებდით, ვასო პაპამ ხელი დამიქნია, მომიხმო: გამომეითხა. სად ვცხოვრობდი. თუ მართლა გინდა მეფუტყრეობა შეისწავლო, მოდი ჩემთან. შინ ფუტყრები მყავსო. თავისი მისამართი მომცა.

ღლითი, სახლიდან რომ გამოვედი, გრილი ნიაგი ქროდა, დამათრობელი სურნელი იღვა პაპა ვასოს სახლთან. უხარამაზარ ყვავილოვან და ჩრდილოვან ცაცხვს ფუტყრების ქარი შე-

„მ წ ი ს ს უ ლ ი“ (ზაპაარი, ილუსტრაცია) ვალონა ზინდარაშვილი, ყვარელი, ენისელის ხაშ, სკოლა, VI კლ.

ფერადი ფანქარი, ახუ ანთი ჩვეულებრივი ამბავი

ლელა არაბული
მ. თ. ა. მ. ა.

მეტროსადაგურ „დიდუბის“ ღია ბაქანზე ფერადი ფანქრები ირყვინა. ამ! მასატი! ფერადი ხალხი-მეთქი, უნდა მეთქვას ისე, ჩვენში დარჩის და, რით არ გვყვანან ამაშიანები ფანქრებს? კვალს ხომ ტოვებს ორივე? ტოვებს! ოღონდ, შენ ხარ ჩემი ბატონი, გაჩნია, ვინ, სად და როგორს.

მოკლედ, ვითარება ასეთია: ხალხი, ხიცხე, მზე, ნაყინი, ყვარაყენი, ჩადის ქუდი, ცხვარასხოცი, მოშვებული ქალსტუხი, ჩხრაილი, ხუთკაპიაანები და ახლენ მოფუსფუსე ფანქარში უაღვიანო ალაგას გაჩხირული ფერადი (ოღონდ, დღერთმა იცის, რა ფერის) ფანქარი — მე.

ესეც ვაგონები — ჩუმი ხრიგინთა და ნეიტრალური ლურჯ-მწვანეთი.

ჩქარობენ ფანქრები. რიგი შედის, რიგი გამოდის. ფებს ვითრე: არაფერი არ მინდა ახლა დახუთულ ვაგონში ჩაქდობა და რაღაც უსარგებლო საქმეებზე ხეტიალი.

ფერად ფანქარს რაიმეზე ფიჭიოც კი არ სურს! მას აქ უნდა დგომა — „დიდუბის“ ღია პლატფორმაზე, იმიტომ, რომ ჩიტუნია კიკვიით იკლვებს იქაურობას; იმიტომ, რომ საუელდურზე გამოშობული ფინია გაავებით უუქვს ვიდაციის ფეხსაცმლის თახმებს; იმიტომ, რომ დღეს დილით იბარტვა გაჯაფხულმა ტანდაშაშრულ, გაშვებულ ხეებს თეთრად, თანაც, ფერად ფანქარს წლის ნებისმიერ დროს ტკივლამდე სწყდება გული, როცა მატარებელი ღია გზიდან გვირაბში შევა და მანათობელი დისკოს ნაცვლად მოთურო, ბევი ნათურები შეაფეთებენ ელამ თვალებს!

სეოდა და ზუზუნებდა. ხის ძირას, სკამზე ვასო შაპა იჯდა, მუხლზე პატარა ბიჭი წამოსკუბებოდა და ეთამაშებოდა. რომ მივედი, გამოიღმა და წამოდგა.

— კარგია, რომ არ მალოდინე, მეფეტკის სიზუსტე უნდა უყვარდეს.

— როგორ ზუზუნებენ?! — ვთქვი მე და მალა ავიხედე.

— მეშაობენ, შრომობენ! — თავი დააქნია ბერკაცმა. — ცაცხვის ყვავილდან პირველხარისხოვანი თავლი გამოდის. სურნელოვანი, გემრიელი. უებარი წამალია. კაცის ხელმა რა უნდა დარგოს ამაზე კარგი. სმას წე-

ლიწანდ სძლებს, წელიწადში ორ თვის ყვავილობს.

— ფუტკრის ცხოვრებაზე არაფერი წაგიკობხვს? — მკითხა მიხეტცმა.

— კი, მაგრამ სად ვიშოვო? — ჩემი მხრივ კითხე მეც.

შაპა ვისომ ერთი წიგნი მაჩუქა და მითხრა:

— ეს წიგნი ყველას გამოადგება, მეფუტკრისთვის კი აუცილებელია.

ლია პიპაძე,
თელავი, კონდლის საშუალო სკოლა, VII კლასი.

კარი აურიალდა. ზღურბლზე ფეხი გადმოდგა ახალგაზრდა კაცმა და თამუნისა ალერსიანად დაუძახა:

— რა გეჭივა, პატარა ქალო?

თამუნია პასუხს არასოდეს აუოვინებდა და ახლაც ასე მოიქცა. ჯერ კიშკრისაკენ არც მიბრუნებულყო, თავისი სახელის პირველი მარცვალი რომ წარმოთქვა, მერე ყურშეს მოშორდა და კიშკრისაკენ მიბრუნდა. წამით შეჩერდა... უცებ სიხარულის ცრემლი ჩამოუგორდა თვალებიდან. დიდრონ წამწამებზე დაეკიდა. და მან თქვა სიტყვა, რომლის წარმოთქმაც წლები მანძილზე ოცნებად ჰქონდა გადაქცეული:

— მამა!

— მამა... მამა... — იძვორებდა თითქოს მთათა ეჭოც. ელვის სისწრაფით ედებოდა მთელს სოფელს ეს ერთი სიტყვა.

ინოს ანთამძე,
თბილისი, მე-100 საშუალო სკოლა, VII კლასი.

ღაბარუნება

შეუღარებელი დილა იყო. ცის კაბადონზე ერთი ნაგლეჯი ღრუბელიც არ ჩანდა. არემარე მზისაგან კაშკაშებდა და სინათლეს მარგალიტებით აებრკვეყვალდებინა მინდორში გაბნეული ღამის ტრემლები. ხეები თავიანთ მწვანე, ნორჩ ფოთლებს აშრიანლებდნენ და ჩუმი ხმით ჩურჩულებდნენ.

— დღეს თამუნის დიდი სიხარული იქნის, ბედნიერი დღე გაუთებდა შირ... შირ...

— ჩუხ...ჩუხ... რა ბედნიერია დღეს თამუნია, — მოჩუხჩუხდა ნაკადული. თითქოს ბელბულიც სხვაგვარად მღეროდა, მერცხალიც სხვანაირად კიკვიებდა; განსხვავებულ სურნელს აფრქვევდნენ თამუნის გაშენებული ვარდებიც.

თამუნიაც რალანარი გუნებაზე იყო. ეზოში დაბტობდა. ყურშის ეთამაშებოდა. უცებ მისი ეზოს ხის კიშ-

ვეუბანზე ნადირობდა. ანა გაუო. 5 წლის

გაშეშებულია ჩემი სულილი „მე“ შუა ხალხში და უწყინარი ღიმილით იტანს „ფერიალთა“ მუქლუგუნებს. ფანქრები წანტლდ ირწყვიან ვაგონში და ღიმილით შემკურნებენ რაღაცას. ბიჭი გამობრბის თავქუდმოვლელილი. ცხვირწინ დაეკეტა კარი. მგონი, გაბრაზებულია. მე მას ყურადღებას არ ვაქცევ და მიხარია, რომ ერთი მატარებლით გვიან წავალ. ან, იქნებ... სამი მატარებლი-

თაც შევიგვიანო? ნეტავ, რა სახეს მიიღებს ქალღმერთი დაბადებულ-გაზრდილი ჩემი უფროსი, ანუ „ქალღმერთის ფანქარი“, როცა გაიგებს, რომ განგებს ვითრეველი ფესს? საინტერესოს!

ვგონებთ კი მაინც არ იძვრია. ახლა აშკარად ეტყობა გაბრაზება ახალმოსულს. მუქლურჯი კუბოკრული ნაჭრის შარვალი აცვია, მაშინვე დადგენ მის „ფერს“ (შარვლისას კი არა, ბიჭისას); ლურჯი შარვლის გამო კი არა, ისე: რაღაცნაირად „ლურჯი“ ბიჭი ჩანს, ესე იგი ვაუკაცური. კურტაკი ორი თითით დარღიმანდულად გადაუადვია მხარზე.

ფანქრიდან დიდთვალა საოცრება მიუყურებს. ფოფინა, აღერისიანი თვალებით მათვალეირებს. მერე ვგრძნობ, რომ ჩემს გვერდით მდგომ ბიჭს შეხედავს და მის მხერგას შუარით მივეყვები.

ბიჭი თვალს უპაპუნებს. „აღშოთებული“ გოგონა ორივე თვალს მაგრად ხუჭავს. შეცინება: დარწმუნებული ვარ, ძალიან ენაიმოვნა!

სიგნალი მოგისმენიათ? შინაბერასავით გააგებულნი და მომამბერუ-

ბლად მიკვიანი ხმა აქვს მატარებლის საყრდენს.

გოგონა თვალს აფასულებს და გაკვირებული გვიყურებს ორივეს. ბიჭი ისე ალაღლად უღიმიის, ვგოგონასე იღმებმა.

წელა მისრადლებს ლიანდაგებზე მატარებელი. წელა სწევს ხელს ბიჭილ და გოგონს უქნებს, მერე მხერა ფიქრიათი უხდებმა, მოძრაობები წერვიული და, თუმცა მატარებელი თვალს მოეფარა, მაინც კითხვად განაგრძობს ხელის ქნევას, ალბათ... ალბათ... ერთი სიტყვით. არ ვიცი, რატომ.

ფორმანი დაშლაგებული ცოცხის ბოლოს უხახუნებს ფეხებზე.

— ჩამოხეცა, შვილო, მოვხვეტო!

სახე ჩამოსტირის. „გამოფხიწლები იყენა“ — ვასკენი. გონებით, ალბათ, ისევე იმ ფოფინათვალა საოცრებას უღიმიის თავისი წრფელი, თბილი ღიმილით.

მერე მე მიუყურებს. აი, ასე, არამკითხვს რომ შეხედავენ, ნამდვილად ჩემი უფერული სახე აღიზიანებს და კიდევ — ცივი, არაფრის-მოქმელი თვალეები.

— რას მიუყურებთ? ხმას არ ვიღებ.

— თქვენ?! რას მიუყურებთ, რას?! — მოულოდნელად ფეთქდება ბიჭი, —

იმ მატარებელს მე ფეხით შემოძლია გავიკოლო!

მის განრისხებულ თვალეებში ჩემს ყურებამდე გახეულ პირს ვხედავ. — ვიცი, — ვუბნენი, — შენ ნამდვილი ლურჯი ფანქარი ხარ! ეკვით მათვალეირებს. შუქნიშნის ფერბივით ენაცვლება ირონია და ბრახი ქარდაკრულ სახეზე. ეტყობა, მთლად ჭკვიანი არც ვგონივარ.

ცოტა ხანი დგას ჩემს წინ, მიუყურებს და ბოლოს ხელჩაქნული მიიღის.

მერე, ალბათ, ვახსენდები და ტრიოდლებმა, ყოფმანობს რაღაცას. იქნებ შეშეშალა? არა! ნამდვილად მე მიქნევს კურტაკიან ხელს! ისევე გაიწივს ჩემი ტურის კუთხებმა უტრეზისაკენ, ახლა მე ვუპაპუნებს თვალს და ორივე ვიღიმიებით.

მატარებლის მოლოდინში სკამზე მოხუცი შუგს ეფიცება. ერთად გავყურებთ მარში შემხტარ დაპროფილდებულ ბიჭს, რომელიც ეს-ესაა გაეცალა სადგურს.

მე (ჩემთვის): — კარგი ბიჭი ჩანს, ალბათ, ცეკვავს.

მოხუცი სპილოსდარი ნაღვლიანი თვალებით და ხმაში შეპარული ეკვით (მე): — ამათი იმედით ვაპირებთ ოცნამერეთ საუკუნეში გადასვლას?

მხამპარი ტინა კრწანაშვილი

იზიზი

მხედრებს თამაშისას უნდა ეცხოვროთ ქულები და ეცვათ ეროვნულ ტანსაცმელი.

ქართველი ტომები ისეთ ვარემოში ცხოვრობდნენ, რომ ცხენისნობა მათი არსებობის შენარჩუნების ერთ-ერთი აუცილებელი პირობა იყო. ჭერ კიდევ ჩვენს წვლთარისცხამდე ათასი წლის წინათ, როგორც ჩვენი სასიკვდილო მეცნიერი ივანე ჯავახიშვილი წერს, „მუსკები, ტაბალები და მასკები, რომელიც მერმინდელ მკესთა, იბრთა და კოლხთა წინაპარი ქართველი ტომები იყვნენ, უკვე პოლიტიკურ ასპარეზზე ჩანან და ხშირად ძლევაშიც ბრძოლას აწარმოებენ ასურელების წინააღმდეგ“ და „ტაბალები თავიანთი საუკეთესო ჯიშის მაღალი ცხენებით იყვნენ განთქმულნი“.

ბერძენი მწერალი აპოლონიოს როდოსელი „არგონავტიკაში“ ჩვენს წვლთარისცხამდე მერვე საუკუნის ამბებს აღწერს და გვამცნობს, რომ „არსის ველზე ვრცელი ასპარეზი იყო გადაშლილი და ვარს მიაჯარი ერთა: კოლხები აქ ბრწყინვალე გმირების მოსათენებლად რბენას და მებძარულ შეჯიბრებებს აწყობდნენ ხოლმე“.

ქართლის დიდი მეფე ფარნავაზი იშვილი ცხენოსანი და დაბლაგუნებელი მონადირე ყოფილა. ვახტანგ გორგასალი 16 წლისაც არ იყო. პირველი ომი რომ გადაიხადა. მემატიანე ასე აღწერს ვახტანგის შერჩევას ერთ გოლიათთან: „აღღა ტაქსა შეჭურვილსა გავშინთა და აიღო ფარი მისი ვიგრის ტყავისა“.

1682 წლის 13 ივნისს თბილისში „დიდ მინდორზე“ გამართულ სპორტულ შეიშის დასწრება და რომში სარწმუნოების გამავრცელებელი კონგრეგაციისადმი წარგზავნილი მოხსენების დრავმენტებში მოხდენილად აღწერილი ქართული ცხენოსნური თამაშები იტალიურ მისიონერ-დიონიჯო კარლის „კუმპირიტად, აღტყებამაჟების ღირსია ის, ვინც ის-

რის სიმაღლეზე ტყორცნით გაშმაგებული ცხენის მართვა-კუნებებით მეხად მცირე სავანას ისარს ახვევრებდა“.

ერთი ინგლისელი მიმომხილველი ქართველი მხედრის შესახებ თავისი ანებს აღწერდა: „ვესტრალიისა და ამერიკის პრერიებში ყოფილდარი, ასობითა და ათასობით ვიცნობდი ცხენისნებს, მგარამ მათი მსგავსი არაფერი მინახავს... ეს კაცები, ასე მგონია, ცხენზე ამოსულები არიან, ვერ გამიჩრჩევი, სად თავდება კაცი და სად იწყება ცხენი“...

ცხენისნობა თავდაპირველად ხალხური სპორტი, მასობრივი გასართობი სანახაობა იყო. ზოგიერთი ცხენოსნური სპორტის სახეობა დღესაც არის შემორჩენილი, ზოგი კი, სამწუხაროდ, მივიწყებულია.

გავცენონ ზოგიერთ, შედარებით ცნობილსა და დღესაც შემორჩენილ სახეობას, დაიწყეთ ისინდით.

ისინდის მოედანი სიგრძით 150-200, სიგანით კი — 40-50 მეტრია.

ისინდი ეწოდება სახრეს (სატყორცნი მოკლე ხელშუბი), რომელსაც მხედარი მოწინააღმდეგეს სტყორცნი. ისინდი კეთდება სწორი, უკორძო მოქნილი ჯიშის ხისგან, თითოეულ მონაწილეს ყოველი კამარის დასაწყისში უნდა ჰქონდეს ერთი ისინდი. შეჯიბრებაში მონაწილეობს 2 გუნდი, გუნდში 6 მხედარია.

მოედნის მოკლე ხაზებს სასტარტო ხაზები ეწოდება, გრძელგებს — გვერდითი. სასტარტო ხაზების პარალელურად და მათგან 10 მეტრის დაშორებით მოედნის გარეთ აღინიშნება ხაზი, რომელსაც მხედარია ხაზი ეწოდება. მოედნის კუთხეებიდან 15 მეტრზე ესობა საკონტროლო აღმდეგ. სასტარტო ხაზებს შუა მდებარე აღდეგებს სასპარეზო ჰევი, ხოლო სასტარტო ხაზებისა და საკონტროლო ხაზების შუა მდებარე აღდეგის — საყარბო მოედანი.

მსაჯის ნიშანზე გუნდი, რომელიც თამაშს იწყებს, მოწინააღმდეგე გუნდისაკენ აგზავნის მხედარს — გამომწვევს, რომელიც ჭრის საკონტროლო ხაზს, შემოვლის აღმას და მსაჯ-მესტარტის ნიშანზე ბრუნდება თავისი გუნდისაკენ.

გამომწვევი ისინდს სტყორცნის სასტარტო ხაზზე მდგომ მხედარს. გავმომწვევს უფლება აქვს, ისინდი იმპარის მთელი მოედნის ფარგლებში მესტარტის ნიშნის მიცემამდე.

სტარტზე მდგომი მოწინააღმდეგე მხედარი მსაჯ-მესტარტის ნიშანზე შედის თამაშში. გამოეკლება გამომწვევს და ცდილობს ისინდი მოახვედროს მხედარს ან მის ცხენს, უახლოვდება მოწინააღმდეგე გუნდის საკონტროლო ხაზს, სჭრის მას და მსაჯ-მესტარტის ნიშანზე უბრუნდება თავის გუნდს. სამაგიეროდ, ახლა მას დაედევნება მოწინააღმდეგე გუნდის მხედარი.

ამრიგად, ყველა მონაწილე თანდათან შედის თამაშში როგორც მდევნელის, ისე დევნილის როლში.

სტარტზე დაგვალა, თამაშში ჩართვა და უკან, თავისი გუნდისაკენ დაბრუნება ხდება მხოლოდ მსაჯ-მესტარტის ნიშანზე. ამ წესის დარღვევისთვის მხედრებს დაეწერებათ საყარბო ქულები.

თუ მსაჯ-მესტარტის ნიშნის გარეშე მხედარი უბრუნდება თავის გუნდს, მაშინ მსაჯ-მესტარტე სტარტზე მყოფ შემდეგ მხედარს აძლევს ნიშანს, შევიდეს თამაშში.

თუ სტარტზე მყოფი მოთამაშე მსაჯ-მესტარტის ნიშნის მიცემამდე დაიძრა სტარტედან, მაგარამ არ გადაუკეთთა საკონტროლო ხაზი და კვლავ დაუბრუნდა სტარტს, მხედარი არ ჭარიმდება, ვინაიდან მან გამოასწორა თავისი შეცდომა.

იმ შემთხვევაში, თუ დევნილი მხედარი გადაჭრის გვერდით ხაზს და მიედანს არ დაუბრუნდება, ხოლო მდევნელ მხედარს ჭერ არ უშპარია თავისი ისინდი, მაშინ მდევნელი მხედარი განაგებობს თამაშს „გამომწვევი“ მხედრისათვის განსაზღვრული წესების მიხედვით.

მდევნელ მხედარს მის მიერ გვერდითი ხაზის გადაჭრის შემთხვევაში დაწერება საჯარიმო ქულა, ისინდის გამოუყენებლობის შემთხვევაში კი ჰკარავს ტყორცის უფლებას.

მოედნის ფარგლებს გარეთ ისინდის მხედარზე ან მის ცხენზე მოხედრება და ისინდის დაჭერა არ ჩაითვლება.

- დადებითი ქულებით შეფასდება:
1. ისინდის მოხედრება მხედრის სხეულის ყოველ ნაწილზე: 2 ქულა.
 2. ისინდის მოხედრება ცხენის სხეულის ყველა ნაწილზე: 1 ქულა.
 3. ისინდის დაჭერა მოწინააღმდეგის მიერ: 2 ქულა.

- საჯარიმო ქულები ეწერებათ:
1. სტარტზე მყოფი მხედრის მიერ მსაჯურსა და ნიშნის მიცემამდე საკონტროლო ხაზის გადაჭრისა და უკან დაბრუნებისათვის: 2 ქულა.
 2. გვერდითი ხაზის ყველა შემთხვევაში გადაჭრისათვის: — 2 ქულა.
- თამაშის შესვლის დროს მხედ-

რების მოქმედება შეფასდება დადებითი და საჯარიმო ქულებით.

გუნდების მიერ დაგროვილი დადებითი ქულების რაოდენობით გამოვლინდება გამარჯვებული. თუ გუნდებს მიღებული აქვთ საჯარიმო ქულები, მაშინ საჯარიმო ქულები გამოაყვლება დადებითი ქულების რიცხვს, ხოლო სხვაობა წარმოადგენს გუნდის საბოლოო შეფასებას.

მოგებულად ჩაითვლება გუნდი, რომელსაც მეტი დადებითი ქულა აქვს.

თუ არც ერთ გუნდს დადებითი ქულები არა აქვს და ორივე გუნდს აქვს მიღებული საჯარიმო ქულები, ამ შემთხვევაში მოგებულად ჩაითვლება გუნდი, რომელსაც საჯარიმო ქულების ნაკლები რაოდენობა აღმოაჩნდება.

თუ ამ შემთხვევაშიც ორივე გუნდის შედეგები თანაბარია, მაშინ თამაში ითვლება ფრედ.

თუ გათამაშების სისტემით აუცი-

ლებელია გამარჯვებულის გამოვლინება, ინიშნება დამატებითი კამარა. დამატებითი კამარის ფრედ დამთავრების შემთხვევაში თამაში დაინიშნება ხელახლა.

შენიშვნები: არც ერთ მსაჯურ უფლება არა აქვს დაეხმაროს მოთამაშეს, შეუსწუროს შეცდომებს.

დაჯარგული ისინდი, არ ანაზღაურდება.

თუ მხედარი ცხენიდან გადმოვარდა, მას უფლება აქვს განაგრძოს შეიბრება იმ პირობით, თუ გარეშე პირის დაუხმარებლად, მოედნის ფარგლებში დაიჭერს ცხენს და შექდება მასზე, მაგრამ იგი ისინდის ტყორცის უფლებას ჰკარავს.

სტარტზე მყოფ მხედარს მოძრაობის უფლება აქვს მთელ სასტარტო ხაზზე, მის გასწვრივ.

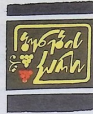
მხატვრობა *ლიტერატურა*

მამის კავშირული

სსსრ

საქართველო

ტროპიკული და, განსაკუთრებით, სავანური პეიზაჟისთვის ძალზე დახასიათებული ტერმიტების კონუსისებური ნაგებობანი. ზოგჯერ ისინი ჭავჭავივით ღვანან. თითოეულ ასეთ კოლონიში მწერების ასობით სატერმიტოა. სავანის მჭენვრ ტყეში ტერმიტთა კოშკი ზოგჯერ ხეებზე მტრიაა. თითოეულში რამდენიმე მილიონი მწერი ბინადრობს. თითოეულ სატერმიტოში კი მწერთა მხოლოდ ერთი ოჯახი, სქესობრივად მომწიფებული ერთი წყვილის შთამომავლობა ცხოვრობს. კოლონიის გარეთ ტერმიტები არასრულფასოვანი არიან, რადგან არ აქვთ დამოუკიდებელი ცხოვრების უნარი. მაგალითად, მუშა ტერმიტები ბრძეები და უნაყოფოები არიან. კოშკის შესასვლელის შიდაკაფე ტერმიტ-ქარისკაცებს კი ისეთი დიდი და მასიური კამბო აქვთ განვითარებული, რომ ადამიანებზე ვერც იკვებებიან, ამიტომ მუშები მათ ჭეჭე-თა ბავშვების მსგავსად კვებავენ. კოლონიის ცენტრში დედოფალი წევს. იგი კოშკის სქელი თიხის კედლებშია გამოწყვდილი და ტყვეობას ვერასოდეს თავს ვერ დატყვევებს. მწერის მუცელი 12 მ-ზეა წაგრძელებული. ამ უცნაური ძებვიდან განუწყვეტლოდ გამოდის კვერცხი, დღეში — 30.000-მდე. მუშების ერთი ბრიგადა დედოფალს ერთი მხრიდან საკვებს აწვდის, მეორე ბრიგადას კი, საპირისპირო მხარეს, კვერცხები გააქვს. კოლონიის სქესობრივად სრულყოფილი ინდივიდებიდან მოძრაობა შეუძლია მხოლოდ მამალს — ტერმიტთა სასახლის მფედს. კრახანას ზომის ეს მწერი გამუდმებით დედოფალთანაა და მასაც მუშები კვებავენ.

დებიან კომუნისტების იშვიათი სისტემით. ეს არის საჭირო შემთხვევაში ტერმიტ-ქარისკაცთა მიერ შეჯავშულ სატერმიტებს კედლებზე ბრახუნი. ეს განავის სიგანალია. მუშები კავშირის სხვა ფორმას იყენებენ — საკვებს „სუნით მოინიშნავენ“ და მეთ ამ სუნით მას ადვილად პოულობენ მათი ბრმა ამხანაგები. ტერმიტთა შორის პოპულარული საკომუნისტო საშუალებაა ქიმიური ნივთიერების — ფერომონების გამოყოფა, ერთგვარი „ქიმიური ტელეგრაფი“, რომელიც საჭირო ცნობებს ელვისებურად ავრცელებს. ფერომონის შემცველ წვეთს დედოფალი გამოყოფს ანალოგი ხერკლოდან. მას აგროვებენ და ყველა მიმართულებით ავრცელებენ მუშები. ტერმიტთა მატეები პოტენციური მამები და დედები არიან, მაგრამ ფერომონით „განზანილი“ შთამომავლობა კარგავს სათანადო განვითარების უნარს. ამიტომ ტერმიტ-ქარისკაცები უნაყოფოები, ამასთან, ბრძეები და უფრთოები არიან. ფერომონის გამოყოფიდან ქარისკაცები მასში ამოვლებული მატლები კი არასდროს გაიზრდებიან ქარისკაცებად.

მაგრამ ფერომონები მცირე ხანს აქტიურობენ. სანამ კოლონიში ქარისკაცთა რიცხვი კლებულობს, მებისდა მათი რაოდენობაც. ქარისკაცები ხელახლა მომრავლდებიან. დედოფალი არა მარტო გამოიმუშავებს ფერომონს, არამედ საკვებთან ერთადაც ლებულობს მას. ე. ი. მასთან ერთად საჭირო ინფორმაციაც იღებს. ამის შემდეგ დედალი დებს, როგორც ჩანს, „განსაკუთრებულ“ კვერცხებს, რომლებიდანაც მხოლოდ ქარისკაცები ინიკებიან.

ტერმიტებში ადგილი აქვს სოპრობი უნარის მქონე ინდივიდთა რიცხობრიობის მოწესრიგებასაც. ამას აკეთებს დედოფალი. იგი საჭირო შემთხვევაში სახეს უცვლის თავისსავე გამოყოფილ ჰორმონებს და მატლებიც გამარჯვებისუნარიანები ვითარდებიან. მათი მომრავლებისთანავე სატერმიტოში იწყება გინასი. მუშები თავიანთი ნაგებობის კედლებში „ჭრიან“ დამატებით განსაცვლებებს „სასტარტო მოედნებით“. მათაც ქარისკაცები იცავენ. ერთ მშენებელ დღეს კი სავანაში წყვილის სეზონი იწყება. მცველთათვის ეს თავისებური სიგანალია. ისინი განსაცვლებებს ათვისუფლებენ და სატერმიტებს კედლების ხერკლებიდან ასობით მფრინავ გუნდებად შეკრული ტერმიტო გამოდის, ისინი ჰაერის სტიქიას მიეცემა. ხვლეკებს, გომბეშოებს და მისთანებს ხეინი უღვებთ — იწყებენ ტერმიტებზე ნადირობას.

ტერმიტები შორს ვერ მიფრინავენ. უცებ ეშვებიან მიწაზე. ფრთები ზედ მკერდთან ატყვლებთ. მათ შეესრულებს თავიანთი მისია. ახლა ნამლები დედლების დეენას იწყებენ, დაწყვილებულნი ახალი სატერმიტისათვის ადგილის საძებნელად მიეშურებიან და მშენებლობას აუ-

ოფოცი ფულაროსია

კლებლად ნიადაგში ჩაღრმავებულ
ადგილას იწყებენ. ჭერ აგებენ პა-
ტარა „სამეფო უჯრედს“, სადაც შე-
უღლებიან და კვერცხებს ღებენ.
დაჩეკილ მატლებს თავიდან თვით
მშობლები კვებენ. მაგრამ, როცა
შთამომავლობა იმდენად გაიზრდება,
რომ თვითონ შეძლება გამოკვება
და თიხის კედლების აგების ტექნი-
კასაც დაეუფლება, მუფე-დედოფა-
ლი მხოლოდ გამრავლებაზე ზრუ-
ნავს.

დელამიწაზე ამჟამად ცნობილია
ტერმიტთა 2.000-მდე სახეობა. ისი-
ნი იკვებებიან ფოთლებით, ბალახე-
ბითა და ყლორტებით, ზოგიერთი
სახეობა — მერქნითაც. და, რაც
საოცარია, ისინი მწერებს შორის
ყველაზე გვიანტურ ნაგებობებს აგ-
ებენ, ნამდვილ ციხე-სიმაგრეებს
კედლებით, კოშკებით; სხვადასხვა
დანიშნულების შენობებით. ამისთ-
ვის ისინი 10 ტონამდე თიხას ხარ-
ჯავენ, დამთავრებული სატერმიტის
სიმაღლე სომ ადამიანისას 3-4-ჯერ

რამეზი ხაღაში

აღმატება. სატერმიტში მოფუს-
ფუს მბილიონობით მწერმა ზედმე-
ტად რომ არ გადახაროს და ქანე-
ბადით არ გააღარბოს თავიანთი
საცხოვრებელი, მწერები სატერმი-
ტის კედლებზე ამაგრებენ თხელ-
კედლებიან მილებს, რომლებიც გა-
რეთ ნეკნებივითაა გამოჩრილი. ესე-

შავი ახალგაზრდა

ნი შენობის გამაგრებელი გამნი-
ველებია. მწერები თავიანთ „ბინა-
ში“ არეგულირებენ ტენსა და ტემ-
პერატურასაც. გვაგვების დროს
„მუშები“ ნაგებობის მიწისქვეშა
შუშაბანდებით გადიან ნიადაგის
სველ ნაწილში, იქ ჩიჩახეს წყლით
ივსებენ და უკან დაბრუნებისას
სატერმიტის კედლებს ასველებენ.
წყალი ორთქლდება და ატენიანებს,
დაბლა სწებს შენობის ტემპერატუ-
რას.

როგორც წესი, სატერმიტები მი-
მართულია ჩრდილოეთიდან სამხრე-
თისაკენ, შუადღისას მზის მშველი
სხივები ნაგებობის კედლის ძალზე
მკირე ფართობს ეცემა, სამაგიე-
როდ, დღისა და საღამოს მზის
სუსტი სხივების დაჭერაც მაქსიმა-
ლურად ხდება. ეს კი ტერმიტებს
სითბოს აუცილებელ ულუფას აძ-
ლევს, განსაკუთრებით — წლიწადის
ცივ პერიოდში.

მწერთა სამყაროში ყველაზე განვი-
თარებული კოლონიური ფორმებია
კიანჭველები. მისი ზოგიერთი სა-
ხეობა ეყრდნობა ღეროში ცხოვრობს,
სხვები, კერძოდ, სამხრეთ ამერიკის
ფოთლომჭერლები, მიწისქვეშ ფართ-
ოდ ბუდეებს აგებენ. სამხრეთ-აღ-
მოსავლეთ აზიის ხის კიანჭველები
ბუდეებს შეფერილი ფოთლებით
აგებენ. „მუშების“ ერთი ბრიგადა
ორ ფოთლს შეაყუყუებს, ფოთ-
ლებს შორის მოქცეული მერორე
ბრიგადა კი ქსოვს, ზრდასრულ კი-

ანჭველებს არა აქვთ ძაფის გამოყოფ-
ვის უნარი, მათ ფოთლებთან ყებ-
ბით მიჰყავთ თავიანთივე მატლები
და ყებბით ოდნავ უჭერენ მუცელზე,
სათანადო ადგილას. მატლები გა-
მოყოფენ საკვრავ მასალას. მშენებ-
ლები კი მათ ტუბებს ფოთლების
შეერთების ადგილებზე დააბარებენ
და „აქრავენ“ მათ.

არიან კიანჭველები, რომლებიც
ატყვევებენ სხვა სახეობის კიანჭვე-
ლებს, თავს ესხმიან მსხვერპლის
ბუდეს, იტაცებენ მის უჭრბებს.
ტყვევებაში გაზრდილი „მონები“
საკვებს პირში ატენიან თავიანთ
პატრონებს. რატომ ხდება ასე?
გამოირკვია, რომ „მონათმფლობე-
ლებს“ დიდი ყებბი აქვთ, რის გა-
მოც დამოუკიდებლად კვება უჭირთ.

დელამიწის ყველაზე მრისხანე
კიანჭველები კი... საერთოდ არც
აგებენ ბუდეს. საკვებისათვის ისინი
მუდამ მომთაბარებენ. ესენია სამხ-
რეთამერიკული მონეტიალუ კიან-
ჭველები, რომლებიც კოლონიებად
მოძრაობენ, და, რომელთა კოლო-
ნიებიც ზოგჯერ იმდენად გრძელია,
რომ ერთი მიმართულებით საათო-
ბით მიემართებიან. როგორც კი
საკვებს დაყნოსავენ, კოლონიის
თავში მყოფი ჭარისკაცები მართო-
სებურად იზღებიან. მათ მიჰყვებიან
10-12 რიგად ჩამწყობებული „მუ-
შები“. ბევრი მათგანი ყებბით აბა-
რებს შთამომავლობას. კოლონიის
ფლანგებს — კიანჭველთა საზოგა-

სოფლის მიწასალი

დობების ამ ყველაზე სუსტ ადგილს — სხვა ჯარისკაცები იცავენ. მათ უზარმაზარი ყებები აქვთ და უსინათლოები არიან. გვერდღვერდ მიმავალი, მთელი ტანით ზეაღმართულები და ყბაგამოშვლებულები, ისინი მზად არიან ნებისმიერი მტრის უწყსადგებად. საყვებთან თავს იყრის მთელი არმია. ისინი მსხვერპლს მკიდრო რგოლად ხეყვიან და ნაქუწ-ნაქუწად აქეცენ. მათი მსხვერპლია ყველაფერი — კუბრაკები, კალიები, მორიელები, ხელიკები, ფრინველთა ბარტყები, ყველა კინკვერ მოასრებს, ზოიდან ჩამოეცალოს მათ.

საკვების საშვიარზე გამოსული მოხეტიალე კინკველების „მარში“ რამდენიმე კვირას გრძელდება. კოლონიის მოძრაობის სტიმულატორი მატლების მიერ გამოყოფილი ფერომონებია. მაგრამ ბოლოს მატლებიც კუბრდებთან და კოლონაც წყვეტს „ქიმიურ ბრძანებათა“ გაყემას. არმია ბანაკდება. ყველანი (შემიღება მისი 150.000-მდე ინდივიდი იყოს) ხის ან ქვის ძირას ერთ გუნდად შეგვიკროვდებიან. ერთ-მანეთში ვაღაქდობილი მწერები ქმნიან ნამდვილ ცოცხალ ბუდეს თავისი ვასავლელებით, რომელშიც დედალი მოძრაობს. მის სხეულში სწრაფად მწვიდდება კვერცხები. მუცელი იბერება. ერთ კვირაში კი იწყება კვერცხების დება. დედალი რამდენიმე დღეში 25 000-მდე კვერცხს დებს. ირეკება მატლებიც.

გამოყოფენ ფერომონებს. არმია მნიშვნელოვანდ იესებს რიგებს ახალი „წვევამდელებით“ და ხელახლა აღდება გზას საპარაზოლ. ტერიტორია მსგავსად, კინკველების საზოგადოებას სუბეპროგანიზმი, ოლინდ სისხლით გაუმბადარი მტაცებლისა.

საეანაში არც ერთ ცხოველს არ შეუძლია უამრავი არსებისგან შეკრულ ამ ვამპირს გაერიდოს და მისი მსხვერპლი არ გახდეს. ტროპიკების გამოილ სანახებში ვერ შეხედებით ამ ზეორგანიზმზე უფრო მკინებარე, შეუბოვარ, ძლიერსა და მითუსალსაებრ ხანგრძლივი სიცოცხლით მცხოვრებ სხვა არსებს. რა თქმა უნდა, აღრე თუ გვიან, ათასობით მწერი აქაც კედება, მაგრამ მითოლოგიური ჰილრას მსგავსად, არმალა მაშოლ სანახებში ვერ მოხერხობას და წინაც უყენებლად მიიწეეს.

ალბათ, ბევრმა თქვენგანმა იცის კიდევ, რომ მწერები დედამიწაზე ხერხემლიანებზე აღრე გაიზრდები. ისინი დღესაც ძალზე დიდ როლს ასრულებენ ბიოსფეროს ცხოველყოფელობაში. დღეს ბუნებაში არ არსებობს მცენარე, რომელსაც, ამა თუ იმ გზით, რომელიმე მწერი არ „ჩაგრავეს“. ისინი დღემდე ანადგურებენ ადამიანის მიერ მოწეული მოსავლის სამ მეოთხედს. თვით ადამიანიც კი, სადაც ამ გამანადგურებელთა მიმართ ბრძოლის ყველაზე თანამედროვე საშუალებებია გამოყოფენულ, მოსავლის 10 პროცენტზე მაინც ამ ექვსდებას არსებებს რჩებათ. მწერები მხოლოდ მოსავლის როლი გვიჩინავენ. ისინი ადამიანის სწოვეს სისხლს, აავადებენ მას ათობით ინექციური დაავადებით. ადამიანიც საყადრის პასუხს აძლევს მათ: მწერებთან საბრძოლველად მან უკვე ათასნაირი ხერი გამოსცადა: ქიმიური, ფიზიკური, რადიოაქტიული, გენეტიკური. მაგრამ მიუხედავად მის მიერ დახარჯული აზდენი შრომისა და თანხისა, მწერები დღემდე არსებობენ, არსებობენ მთელი თავიანთი მრავალფეროვნებით.

სიმღარის იარაღით

გამოიწილა იტალიელმა კომპოზიტორმა ჯოაკინო ანტონიო როსინიმ ბოლინოზა ცხოვრების პერაოდში დაწერა რკველუ ციური ზამღერა, რომელიც იტალიელებს ავტორის უღლისაგან განსათავისუფლებული ბრძოლისაგან მოუწოდებდა. ახალგაზრდა კომპოზიტორმა იცოდა, რომ მისთვის იმ ქალაქში დაწერა, რომელიც ავტორის ჯარებს ეკავა, სასფაოთი იყო. ბოლინოიდან ვასკლა კი ვენეციის ნებაყოფის ვარგზე არ შეძლებოდა.

როსინიმ ვაღაწეობდა, წახლევი მასთან და როგორმე ქალაქიდან ვასახლევი ხას. ვის ალება მოეხერხებინა.

— ვინ ხარ? — კითხა ავტორიელმა გენერალმა.

კომპოზიტორმა იმ წამს მოფრთხილებული რომელიც ვაგარი დუხახებდა და თან დაძინა:

— მე მუსეკოსი და კომპოზიტორი ვარ, მაგრამ ისეთი კი არა, როგორც ავაჯიკი

„ტონი“

კონტაბის დაზარალებული ჩან ბანკიჯი დაიბადა 1962 წელს ნოეჩრესელი ჩარკიჯი ზიხის და ავაილების მაღალიის მფლობელის ოჯახში. ვიღრ თავის კუმპარტო მოწოდებას მიავუნება, ჩანმა რამდენიმე პროფესია გამოიყვანა. ერთი პირობა გრამამაწერ ფრამა „მერსედისში“ დამლაგებლად მუშაობდა და ერთხელ, როცა ახელა თანაშორილად წავიდ-წამოვდა, დრო იხლდა და დამოუკიდებლად ჩაწერა საყუთარი კომპოზიცია „ლტოვლილი“. ჩანის ნაწარმოები ქმნა უფროსმა მამამ მოიხმინა, მერე ადვოობობიკო რადიოსადგურის ხელმძღვანელებმა, გრამამაწერმა ფირმებმა. ახელამ ერთხელ მოიწოდეს ეს ხინღა. სიმღერა უფროსმა „ბილდოზარდს“ მითარაქლმა მოხვდა. ფრამა „მერსედისში“ კი კონტრაქტი შეთავაზა მის აუტობრ. მაშინვე ვანდა ვაგარის ვამიკლას

ჩრხვიათა, რეკლემაციური სიმღერებს ჩრხვთხზავს; მე ახტარა მთეფარი და თქვენეფი ვგამხმენებელი სამხედრო მარშო დავეწერ, ჩრხვლივ შეგიძლიათ შესწავლეთ მისციე თქვენე სამხედრო ორქესტრებს,— ჩრხვინა მისვა გვენტარალს მარშის ნოტები და სახაგირიოღა სპევი მიიღო.

მარშო მეორე დღეზე შეიწვადეს და ახტარის სამხედრო ორქესტრას ის ბოლო ვისი მოვლანე შეისარღო. იგი სინამდლივე ში სწორედ ის რეკლემაციური სიმღერა გახლდათ.

ჩრხვლებ ბოლონის მცხოვრებლებს ნანსონო მელოდია შეშოვისით, აღფრთხილნენ და თვითონაც ასყუნენ. ადგილო წარმოსადგენია, ჩრხვრე ვამხადებოდა ავსტრალიე გვენტარალო და ჩრხვრე ინანებოდა, ჩრხვ კომპოზიტორი უკვე ბოლონის სხელვრებს მიღმა იყო.

სისტემისმიღო

ერთბმა მანკარმა სახელგანთმულ იტალიელ მომღერალ ქალს ადღინა პატის თავისი თობისმეტი წლას ქალღმთელი წარუდღიდა და უობრა, ჩემს ვგორნაშო ნანდლივ ტალღეთი თქვემსო.

— ჩემად, თუ ლმერთი ვწმით, არ ვაადვიროთი! — სობოვა პატომ.

მომუდრედაშელო

ერთხელ ახლავარდა დამწეგბმა მესიკოსმა ცნობილ ფრანკ კომპოზიტორს ეთელ ვიდე ფრედერიკ მანეს სხობოვა, მისი ნაწარმოებებმა მიესმინა.

— მოღერი, ჩრხვრე წესი, თავის ახალ პიესებს ერთ დღეებერს უტისხავდა, კოვლდის უწარღებელი უბუნდა მის შენიღვნებს და ბრწეყვიდელ წარმადებმა პქრღიდა. თუ თქვენ შეფასებოთ, მესტარო, ჩემს მუსიკას, მის ვველა უბიჯებელ მიღნაუ, — წარმოთქვა ახლავარდად მოეტიყდებულად.

— ვიდრე თქვენ მოღერი არ ვახდებიო, მე თქვენი დღეებერი არ ვიწეწებო, — მოუვო მანემე.

**ღანანმული
კომპოზიტორი**

დიდი გერმანელი კომპოზიტორი იობანეს ბახისი კაცში შევიდა, თავისუფლმად მავიდა მოქდა და ფინენი აუვა შეუქვეითა. ერთი ახლავარდა მივიდა და კომპოზიტორის თავისუფალ მინარათა:

— უტყვიკავად, ბატონო, მავარა ჩემს შლიანაეჲ რხარათ.

— მოწო რა, უკვე მიხატანდებოთ! — ქეობის დაწვეულმა ბარისმა.

**პირითხველი
კრიტიკირსონი**

ერთმა ახლავარდად კრიტიკოს ლიბენებერტს ვტირანენეწი ვახუბლოს შესახებ დაწერილ ლექსების მოეღო დასტა ვაუგანა თობენიო, წყაროსთა და გამოსაქვეყნებელ რეკომენდიციო მიუქი.

ჩრხვი ადტარმა ასახეს მიაკობი, დაბტადიხანა:

— ზომ არის ჩემი ლექსები ისეთივე ნაწიღა და სათუთო, როგორც თვით ვახუბლია?

— შეტისმოვდა სათუთოა, ჭყარფანო შეკვამარო, — მოუვო ლიტტენერტმა, — ისე ნაწიღა, ჩრხვ პირველსავე შრის სხივებს ვერ ვაუქმულენ.

**შისაპარია
ბავსტინია**

დიდი გერმანელი კომპოზიტორი გეორგ ფრედრიხ ჰენდლი თობქმის ნახევარ საუკუნეს ცხოვრობდა ანგლისში. მის პირველ კონცერტს ლონდონში წარმადებმა არ მოახლოვდა. ამან ძალანა წაუშვითო კომპოზიტორის მეგობრებო. მავარა თვითონ ჰენდლი წარმადებლობას მწველდ შეტყდა.

— ნუ დღევით, ცაჩივეღ დარბარეზი მუსიკა უპეო დღერს. — დაამწვიდა მან შეტობრებო.

თარგმანა
შ. ამირანაშვილმა

აუცილებლობაც, ამიერიდან ბონეწი ვფრო ამერიკელი ფიდრალიოს ბონ კოვამ შეუტყდა.

წარმატებით ფრთავსხმულმა კონ ბონ კოვამ საუთარი მუსიკალური ჭჭუფის შექმნას მოახლოვდა ხელი. ჩერ კიდე სკოლაში სწავლის დროს ირჩებოდა ჭჭუფის შექმნა, მავარა უმუდელი ამწერილ სა ხაქვის კონცერტო პირი გამოიწინდა. პირველი კონს მისი უკრედი თინასუსელი დევიდ რეზნაუში შემოუღერდა, რომელსაც ახლა ბარბანოს სტუდენტიონი გამოდის და კლავიშთან საჩრავე უკრავს. შემდგომ ჭჭუფს შეტრიმებო მესამე წერესაც — წარმომიშობი პუტრტიტიკოლოტიკო ტორების (დასარტემში საჩრავებო), ჩრხვმელდა ახალი ჭჭუფის ბართონ მელი, არსებო უბერსბეტეტიკო „ნიკაუტინი“ მითარტეო. ბონ კოვის ჭჭუფის გადმოსმლია „ფინტიტო ოპერის“ მახეტიარისტი ალექ კონ ხანსიკო რიბა სლოვიტიარისტი ჩრხვი სპობირაკ მოვიდა, ახალი რეკორდებიტიკო სხობოლო შეუქვრა. 1984 წელს გამოვიდა „ბონ კოვის“ პირველი დისკოტიკა: იმავე წელს ჭჭუფი ამერიკის შეტრთხულ ჰობტებში ვახტობულხე ვაგემგავარა, მეტე „ბონ კოვის“ მეორე ფორ-

ფრესი გამოვიდა. — ეწმს გნადესი ფარეგეიტო”. თურონ კონი ასე ხსენა ამ სახელწოდებას: „სახელწოდებმა ორბანე შრია ჩაქსიკილია, ეს კლდის ჭანების დნობის ტემპერატურაა („ჩრკ“) ანგლისურად კლდესაც ნინსავს, მავარა ჩადგანაც ფარეგეიტოს შუალა მხოლოდ ჰობტებშია მიღებული. შეგდომილი ეს ტემპერატურა ამერიკელი ჩრხვინარლის დნობის ტემპერატურად ნოვადლიო; სხვანარად ჩრხვ ვტყვით, ეს არის მდღეავრე ამერიკული ჩრკი!”

ამერიკელი მუსიკალური მიმომილედებო ბეღარკოდ შეტედნენ ბონ კოვის ჭჭუფს. მისი წერებო სოდემტეალობ, „ჩრხვი მებტახოს“ ფუტემღებლად მინაბილეს. არც პობარადების კულბო მისინახელ მათი ფირფიტებს იწვევდა ვანსაკუტიტებულ ადფროტეგმას; ახლავარდები მოელ იმედებს საკონცერტო გამოსულებუ ამწარებდნენ და ჰეზელბო მარხულად უტრიკოდ არ ხედმდობო. მავარა წინააღ და მის მეგობრებს ეს ნაშელო მღღინმარებოა არ ამაჯოფდებულდა. მალე ისინი მესამე ფირფიტის მომზადებას შეუდგნენ, რომელსაც, მათი ვარადებო, მქვერდებუნდა შევეტყდა დამოკიდებულება მათი შეტომქმედებასმადე. მართლაც. 1986 წელს ვა-

მოსულმა ფირფიტად „ჩრკა ხიავიკილია. ფუბი კრავს“ დიდი წარმატება მოიწვია. „ბონ კოვის“ მთელი მის ვეარის მანინოლხე თურხალი „ბიხორხრის“ პირსაკუტიტო ფირფიტის საბო იყო და წლის საუკეთესო დისკოტიკა ამერიკის ვეტრეკული 17 მითლონი (კალი). ბონ კოვის ჭჭუფს ვტარაბოვუ ვაუნად სახელი მან მრავალი მიმომილედებო მოიწინდა შეტევაში, ინგლისში, ამერიკის შეტრთხულ ჰობტებში: „ბონ კოვის“ საუკეთესო ჭჭუფის წოდებაც მიენიჭა. ამეშოა და მართაც უმარავი აქვს მიღებული. დღეს ეს რეკორდებიტიკო ერთიტიკი ვეუვლანე მოქმედებოლოა მთელ მსოფლიოში. ახლანის გამოვიდა „ბონ კოვის“ მორიგი ალბომი „ნიო-ქიჩისი“, რომელსაც უფროდ კიდე ერთ საინტერესო ფირფიტად შეტეა ამ ჭჭუფის შეტომქმედებით ისტორიაში.

საქართველოს მემკვიდრეობა

არდევს მუ აურის უღან ტავეხსა და საყანეს მიფურხბა. ზანგების მიგრუბულ ხოდლებში კოცონები იწიება და ახალგაზრდა თუ ხანდაწველი სულგანაბული უსწერს სოფლის უხუცესს, რომელიც წყნარი სმით უაზობს მათ ძველ თემულებებსა და ზღაპრებს. მშვენიერების წარმოდგენაში ცისვლდება ცხოველთა სახეები — ეშმაკი ცუფა და ბუღურაყული ბაყაუ, შაშიზი კაყიბი და სმირი ვარეული კატა. მრისხან ღმობი და კეთილი ანტილოპა. უსწენენ ზღბურ ზღაპრებს და იჯებენ რა მოწყვება ზედმეტ მიმდროლობასა და დიდუქტებლობას, მოტყუებასა და ეზადრობას. სობარქნასა და სიკუტებს... ჩვენი ნორჩი მოთხვეულებიც აღბათ უფრად იღებენ ამ შეგონებას.

არგობრ დეპარტაბა ბაზაუბა კდრი ჯაბას ტომის ზღაპარბი

ოურბე უინე ბაყაუს კული ჰქონდა და ძალიან ამაყობდა თავისი კული, ერთხელაჲს

- დედაჩინს მიელბა მოსახლეობამ მუელ დედ-ღამის განმადლობაში არა კადრკო იოიამაშის და წაშო თიორი ხელა ვააკეთოს. საყადრკო პარტების ყველა ვარაიანტს იგი 10 000 საუეთის განმადლობაში კი ვერ ვაიოამაშებს.
- ძალღის სხეულის ნორჩადური ტემერატკო ეცხლესის 38,8 ვრადუსია, ბატისა — 40,5 მტერდისა — 42. მერცხლისა — 44 ვრადუსი.
- სანკვინს შეუძლია დღეში ვაცურის 160 კილომტერი, თანაც ისე, რომ დაღდაც კი არ იჯრძინს.
- ახალშობილი ცისფერი ვეშაპი მორჩილი სხილოზე მიმიბა — იგი დაბლოებით 5 ტონას იწინებს.
- ხაბლორელი მათემატიკოსები ჯერ კიდევ ჩვენს წელთაღრიცხვაშივე 2 ათასი წლით იფინანსებდნენ განმარტებებს ტახტუას, წიღის სმობილოს, უარყოფითი რიცხვებს, ფართობის, მიცულობის, ფარდობებისა და კუბების გამოსათვლელ ეახლებს, ვაგრეთვე უიერტებს, რომელიც დღეს პიოჯიარას ხახელითაა ცნობილი.

ციუება კირკობამ სხოზა ბაყაუს: მახოზე შენი კული. საყუკოად მივდივარ და არადერი საყუკოად არა მაქვსო. ბაყაუმა კილომ მისკაც ცუფის თავისი კული და ისიც ხალხილი ვაგურბა საყუკოად. მორჩა ცუფი ცეკვა, მაგჩამ კედის დაბრუნება აღარ მოინფიმა. ყუცდა ბაყაუმა, ყუცდა და სმობი დღის შემდეგ სხოზა კირკობას — დამბარჩუნე ჩემი კული. სირცხვლითი ცუფისად ვამოგინელივარო. უდიფარი ცუფი ხეზე შეტკა და ჩამსძიბა: „ყოლო, თუ კული ვინაა. მიიღი და წაიდე“. საყუალი მოტყუებული ბაყაუი დიდხანს ცდილობდა ხეზე შეტკობას, მაგჩამ უდიფურას ვახდა, ყუველიოჩის ზურგიო ეცემოდა მჩაყუ.

ღმობი და სანტილოპა ჯუბასის ტომის ზღაპარბი

ქუ ღამის მოკერი ვაგჩანდა. საშინელმა შოშოლმა შეაწეხა, მაგჩამ კარჯანხანს ვერა.

ღონგოს ტომის სანდაზაბი

1. უდიღესი ხეც კი ჯერ პატარა იჯრდებდა.
2. ყველა ყვაფილი როდი იძლევა ნაყოფს.
3. ყუველ თხას თავისი რქები მოსწონს.
4. ვისაც ზიტი არ დაუტყობია, ვერც მის ვაჲუცებს მოახტებებს.
5. ვარეული ბუჩქს არჩეხს, დიდ ხეც კი ძირჩანდა სმრჩას.
6. ერთი კირეული კაცი მიელ სოფელს დაღუპავს.

ფერი მოინადირა. ბოლოს ანტილოპას ვაჲწდა, რომელიც ტვის პირას შვილიად მოვდა ბაღასს, შეუშინებდა შიგნისა და ის იყო, თავს უნდა დასხმობდა, არამ ანტილოპამ მოიხედა, ღამის უწყინრად შეხედა და დუბდა: „ბოლა მშვიდობისა, ნალოლა“, ღამის პერცხვა თავისი ვანჯარჯვისა და ვაყუცდა ანტილოპას.

7. უმაღურბა მგობობის მტერია.
 8. წყაროს წყალს ნუ ამარტვო, შენც ხომ იქნად უნდა დალიო.
 9. ხანდახან უნდა გამოჩინდე, იორგბ დაჯივიწყებენ.
- ზუაბე, ჩაჯა, ღონგო — აურიკელი ზანგების ტომებია; ცხოვრობენ ევკატორულ აფრიკაში.

გერმანულიდან თარჯნა
გეორგბი ჯაბაშვილმა

● ჩინეოზი უკვე სამი ათასი წლის წინათ იყო ვაჲრცელეული ვამარტებობის ტახტუა... სხიღერის სახით.

● ჩინელი აბტირონიებმა შვის დაბნელებას ჯერ კიდევ ჩვენს წელთაღრიცხვაშივე 2158 წლით აღერე აკვირდებოდნენ.

● ქუჩის ასფალტთან ხვდარს უკვე იცნობადუნა და მხოლოდ 1712 წელს „აღმოაჩინეს“ იგი ხელახლა, ჯერ ხიმარტებებსა და შენოსებში იყენებდნენ. მერც კი, 1822 წლიდან — ვჭობის დასაფარავად.

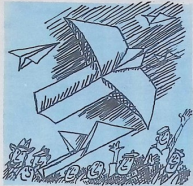
● ბუნებრივი აირი გამოყუენებოდა ჩინეთში ჯერ კიდევ ძველი წელთაღრიცხვების 940 წლიდან.

● ინგლისელი გენერალ მაუნტენგდს შეუძლონი ნებისყოფის დაძაბებით რამდენიმე წუთით შეიწებებინა საყუარბი ვაბოსტყმა.

- სარსეთის მუფე კირისმა იციდა ყველა აჯიბი ჯარისკაცის, ხლო თემისტოკლე — ათენის ყველა — 20 000 მიქალქის სახელო.
- ნეაპოლი აჩლინის შეუწინებელად უეჩარბა კიბებოლოდა დანტეს პიეპის 157350 სტიქიონას.
- ვამბეჯე შექელი უეჩიარდ სიტყუა-სიტყუით წაყაობა პიუფრისა და ისიანის ყველა ნაწარმოებო ჩვეულებრივად და შებრუნებული წაყობიოც.
- 1928 წელს რინჯეუ ერბიანეთს შეხედა რარი მოკრივე, რომელიოვანც იტობი. დენი ღონღონი, დაბადებიდან ყრუ-მუნჯი იუბი-ბარბობისას დენიმ თავში მიიღო ძლიერი დარტება და მუხივ იჯრძინო, რომ ვენის და შეუძლია ღამარცხი.
- დიდი სხიბარტობაჲვან ვარდაცულიდან: სოფლად — აღტიროვანებულმა ხალხს ტარსკარბა; დაბინიების მწისწვილი — ბიძის სახიკველითი ხარეცულეუ ექსპსიით აჯიბი ფრანკის პიუნისას; მუფე მუნტრეხე და პიეტრ ფილეური — კარბა სტივობისაჲვან.

ბალაღდის რამორღმენები

ვის არ აუფრენია ბავშვობაში ქალღმის მტრედები! მით უმეტეს, შეგობრებთან შეცხობრება ხანდერტო. ბოლო დროს სხვადასხვა ქვეყანაში ასეთი შეცხობრება დიდი მოსულარობით სარკებლობს. მაკალითად, ინგ-

ლისში ქალღმის მტრედების საერთაშორისო შეცხობრება ტარდება. თამაშდება იონი პრიზი: ფრენის ხანგრძლიობაში, ფრენის სიშორეში, დავშების სისუტება და მოდღმის კონტრუქციაში. ცაში მტრედების აშეება ხანდერტოა, მაგრამ დარბაზში? 1980 წელს ტოკიოს (იაპონია) ერთ-ერთ დარბაზში ქალღმის ჩიტმა მოდღო წუბ-ნახეცხობი (ფურცო შეცხობად - 88 წამი) ფრენა და მხოდღმის ახსოღდებური რეკორდი დამაშარა.

პარამდგარდი წონასწორობას

ელ-ნინო, წყნარი ოკეანის აღმოსავლეთ ნაწილის თბილი სეზონური შედგარული დღეხა, გლობალური ხასიათის კლიმატური მოვლენაა, რომელიც ამინდის პირობებს კარხანობს უზარმაზარ ტერტორიას, დროდადრო ელ-ნინო „შეიოთავს“ — ეს მოხდა, მაკალითად, 1982-83 წლებში. მაშინ ჰალანა-გობის კონტლებს ჩაიონი ზღვის წყლის ტემპერატურამ 10°-ით აიწია, თეშე ვადი-კარგა, ზღვის ღობები, პინგვინები და ზღვის კატიები სავალადი მდგომარეობაში აღმონდნენ.

თუმცა, ბუნება ყოველთვის ცდილობს დარღვეული ეკოლოგიური ბალანსის აღდგენას. ვაიბობამ დაღებობიად იმოქმედა მდგენარებზე. ამიოტო მალე ვაიხარეს იფუნებმა. მაგრამ შიში ზეში ხანსოკლე აღმონდა, მალე ვაშალა დაწეო და ხელაკები იძებლებული გახდნენ. კატეტების დიეტაზე ვაშალუიფუნა. ხანედღიეროდ, უველაფერი მოგარდა. ტემპერატურა დავცა, კლიმატური პირობები მოწესრიგდა და ცხოვრებაც ჰეველ კალაპიტში ჩადა.

მომღაბრები ზღვის ფსიპრესი

თუმცე ფერწერული ნახატების შექმნა წყალქვეშეში შეიძლება. ცევე ათიოდე წელია, დახვედითი ევროპაში ცნობილი მხატვარი დე გარსი მეთოლი ამ მხატვარმა წყალქვეშეში ფერწერისათვის სავანებები საღებავებში შექმნა. ისინი ზეობის, პინგენტის, თოფლის საწილისა და გლიცერინისაგან შედგება. ბუნებრივია, რომ სავარია, აგრეთვე, წყალგუმბარბი ტილო, წიდახი და აცვამანი. სავაიერიოდ, ზღვის მშენიერი ბინადარი პარდაპირ ნატურადან შეიძლება ხატო. ეს ნატურა? სრულეზობიად არა, თუ წყალქვეშე ფოტო და კინოვადღებმა არსებობს, წყალქვეშე ფერწერამ არ დააშავა?

საქმზაში... ნახაზისაგან

ინგლისის სამხრეთი ხანაპირისთან, კუნძულ უაიტზე, ააგეს ქარხანა, რომელიც ჰეველდობს არც საკოცეისებურები და საშარეველი ნახა-

გავს საღებულე საწეადალ — 2 მ სისქისა და 4 მ სიგანის პატარა ცილინდრებზე ვარდამქნის. ყოველდღიურად ქარხანა აშეშევეს 60000 ტონამდე ნახავს და მის წაყვად 20000 ტონა საწეავს იძებუა დარჩარჩე 40 000 ტონას შეადგენს ქვა, ლითონი, შინა და სხვა უწეადალ ნახაზებია).

ახალი ტიპის მიმარტოსკოპი

აშშ-ში შექმნეს ახალი ტიპის — პოზიტრონული მიმარტოსკოპი. პოზიტრონი ელქმბტრონის მსგავსი ნაწილაკია, იდონდ — დღე-

ვალიოველომობილი

ბულგარელმა ინჟინერ-კონტრუქტორმა ი. პევემა დაამოკეტა და ააგო პელიოველომობილი. ამ ორადგილიან მანქანის ხანგრძლივა და კაპოტში ჩამდნეობ ათეული შვის ბატარეა დამონტაჟებული. ბატარეები მის აქვდიან აკუმულატორს, რომლის ერთი ნახაზი მუხტა საქარისაა 80 კმ მანძილის ვასარუნდება. თუ შეე არა ჩანს, ხოლო აკუმულატორი დაიცავს, მძღოლი დასახმარებლად შედლებს მინარავს, როგორც ჰეველდობრივ ელომობილი.

ახალი მანქანის უპირატესობა, უპირველეს ყოვლისა, მისი უწეველობაა.

ბილიად დაშებულე. ელქმბტრონულიან შედარებით, პოზიტრონულ მიმარტოსკოპი ვამისახლებსა უფრო კონტრასტულია.

მინისტრული საბიტი

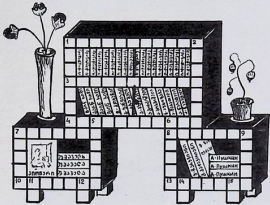
შევიტარებელი მესაოებეი ოდოვანვე ვანოქმულინი არიან მაკალი ოსტატობოი. ლიუთეარებლმა ფრედი ზოტსმა დამწადა მხოდღოლიში უველაზე პატარა ქანქარაინი სახაი. მისი წონა 1,6 გრამია, კოპოტების სიმაღლე — 8,8 მილიმეტრი; ქანქარა წამში ხას ახედას აკეთებს; მექანიზში 150 დებობალი.

მეპარსე მორღმეთობისი

ორმა დახვედითოვერმანედლმა სპეციალისტმა შეიშეშევა პროგრამა პერსონალური კომპიუტერისათვის, რომელიც აღდგენს კარსვირდებს კომპიუტერის ლექსიკონში 261288 სიტყვათა ვანმარტებებოთერი. ოპერატორს ეპ-ში შეეძება ესა თუ ის ფოფერა და 20 წუთის მუდგენს იძებს მშახარებულ კარსვირდებს. ჰეველდობრივ კი ამ საშეშეშის 6-10 სახი სჭირდება.

თარაზულად: 1. ფორმა-
ლური დაპოიდებულება საქ.

ლევანის ქართული სახავ-
ვო გადაცემა; 7. თილის ფეფ-

მიხედვი, ცხოვრებისაგან მოწ-
ვევები; 8. ქართული სამარცო
დღინო; 4. რადიოხა და ტე-

ქი; 8. სოფელი ტაბულუს ჩა-
იონში; 10. შუქსაბნობა, უაზ-
რობა; 12. ზუსტულობით და-

გ ა მ ო ტ ა ნ ი ბ ი

პატარა იყო, დეპარტე,
შერე გაზრდილი მეწყია,
ტანზე ცხრა კება ზეცვა,
თამაჟ ქიანდა ოქროს ბეწყია.

როცა დადევო, პატარებო,
ვიპოვებდი ვეფლის ვულს.
პართო, ახა რა დღურინახს
ტანზე ცეცხლომოდებულო?

ის ცალდება კაცუნა
იხადება ტუეში,
თავზე ქოლვა ახურავს,
ფუფარს წვიმა-თქეში.

თუნდაც ერთი ნაბიჯით
არ შორდება პატრონს
და არასტრის იგი
არ უნახავო შარტო.
უსულთა თვიონ
და სულღერს ახლავს,
თუშუცა უსულოხაც
უფიროდ ვერ ნახავო.
ფუფარს მზე და დარი,
განაღება ღრუბულს,
ვიხავ, რახავ ახლავს,
ის საფურცლად უღვებს.

ფერი დამივადერ კარგად,
ვის უშალ მიზიხდება;
თვალდაბრუნებულ ზედავ,
ვახებელ — გაგიქრება.

6. გვარბიშვილი

სახეწებელი | საცხოვრებელი
ადგალო.

შეშულად: 1. ქარაველი
პოეტა; 2. სახეების მოხსნა
ან შეშუბუქება ვარკვეული
კატეგორიის მსჯავრდებულ-
თათვის; 6. ნორმა, რომლის
ფარგლებშიც შეიძლება არსა-
ზე ხარცვა; 8. საავიგეოს რა-
იონის სოფელი, უძველესი
ქართული ციხე-ქალაქი; 7. ერ-
თაინი ტანსაცმელი, რომელიც
ვარკვეულნიოა სხვადასხვა კა-
ტეგორიის პირობების; 9. ადა-
მანის სიციცხლის ესა თუ
ის ხანა; 11. მტაცებელი ფრინ-
ველი; 12. შედღებული მაწე-
ვისაგან კარაქის მოხდის შემ-
დეგ დარჩენილი მომგაო სიო-
ხე; 14. იაპონური შაში; 15.
კადრაქის ფიფურა.

შეადგინა
ა.ლ. გორბიშვილმა

ბატონზე უფრო
მორადილი
ცხვარი თანხმონით
მჯირდება
იმ რკინის იარაღისთვის,
ზალ-მოსტენებში რომ
სჭირდებათ.

აღბოთ ნახატის წინასწარ
მონახაზს უცებ იტავი,
საწყისად გვიდა პირველი
იარაღის სიტყვის.
წგობის სინონიმსა
წინა მარცვლიც ერთების—
წუნგარი სასუნსავია,
მომიბოთვეია შენივასი.

შ. შარბიანაშვილი

პენსიი № 8-ში
მითქაველად
„საქართველო“

კ რ ო ს მ ო რ დ ი
თარაზულად: 2. ზანდელ-
ლი; 4. შივა; 5. ნიკო; 9.
სტეროი; 10. ქლორი; 12. ახა-
ია; 14. პოლიცი; 16. ვიორცა;
17. ახურა; 18. აპროტი; 22.
აღია; 24. სონა; 25. ფენიო;
26. სირია; 27. სინი; 28. ამა-
შუელი.

შეშულად: 1. ბუკლეტი; 2.
ზევაი; 3. იუნგა; 4. გელქო-
პოლიტი; 5. ოსლო; 6. ფონი; 8.
ახტირებინა; 11. აფდრენა;
12. როცტორი; 14. პიშია; 15.
არაიო; 18. ზადი; 20. მანაგუა;
21. ტუია; 22. აგარა; 24. ხეს-
ბი.

თავსატანბი
დგაღლაში ბალსაღვრავა
შეშუღებვი
თანაწიროდგარბითი:

2-7-5-6-1-3-4
არის სხვა ვარიანტი:

2-7-6-5-3-1-4
გამოტანბი
თვალღებვი, გიფდვი,
ლუოკონდა, მისალღვრავა,
აღამიანის ტოთხაწი
პირი, გავრი, კირაში

შავ ყინულზე სრიალებს
ცალი ფეხის წყარო,
ხან დანაზად გატყევის,
ხან საამოდ ზღერს.

ტუების ცალი მზა არი,
ხასირ, რიჯარც აპირისი.
ვისთვის — იარაღი,
ვისთვის კიდვე — ხასხისი.

გამოცანები ვიყარავს?
მაშ, გამოცანა ერთიც:
მიწა იყო და ქვა,
წიოთლიცა, თიფიცი,
მარტო არ უფარს ყოფნა,
მოყვანის მშობის ჯემობს:
ებუტეხიან ერთუტის
და მიიწვევენ ზემოთ.

ცხოველი არის მომცრო,
მურა ქათამი შევინს,
კბილი — ხორაი და ხასირ,
ხოლო სისრფად — უღვის,
მეგობრია კაციხს,
მოსისხლე მტერი — ვეფელს.

5. გარბიანი

შარბიანა

რაო მამა აბრამს,
ირიწიოთ მარ იოქმებამ?
იმ სახელს რიგით მესაგე
ბეგია მოკალი იწუნება
და ის ცოცხალი არსება
უსულყო საგანდ იქცევა-

თანსახელი დავაბილებს,
თუ მსურს, სიბიედ ვაქცევ
რკინას.
ხან ვწველი და ხანაწა ვაქცევ,
ვიმზა ზღელდა ვაგარისი.

თუნდაც რკინის დამალიარ, —
წედ გაჯივენ ხერგელს,
ჩიხლ საგნებს ხომ არად
ვაღებ —
აღატმასას თუ ზეს,
თავრდამხეზეც ცეცხას ვიწვებ,
თუ მომარად ღდენს.

ა.ლ. ნაგობიანი

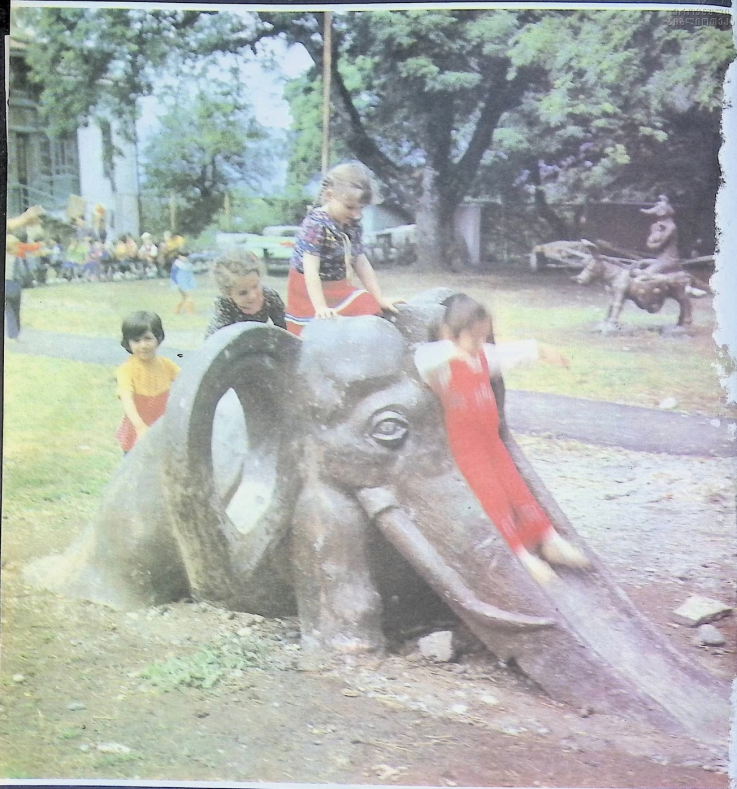
რომ გამოცნო, რაც არის,
კვლავ დაღვირვება ვიწვევლის:
ზანდელში იყვანს ცხრა
პერანგს
„ნაშთარში ანის შიშველი.

წინ თუ ვაგირათა,
მეწურობებს ურის პირიღან.

ახეთი რამე ნახულა? —
ფეხებზე ქული ახურავს.

მივყარს მზე და
თბილი მიწა,
ტუავს ვამაპრობ?
ფეფლს ავიწვევ,
რა ვიწუნებო,
გამომიყან?

ა.ლ. ხაგიბიშვილი

მედიკი

დ. იაკობაშვილის ფოტო

1963-64 7687

361 29 კვ.